

Regio's op eigen kracht?

**Een onderzoek naar de effectiviteit van regionaal
economische programma's in Nederland**

Regio's op eigen kracht?

**Een onderzoek naar de effectiviteit van regionaal
economische programma's in Nederland**

Laura Maussart BSc.

s.0512133

Masterscriptie Economic Geography

Vakgroep Sociale Geografie

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider Radboud Universiteit Nijmegen: Prof. Dr. F.W.M. Boekema

Begeleider ERAC: H. Smulders MSc.

November, 2009

Samenvatting

In deze scriptie staat het regionaal economisch beleid in Nederland centraal. Een belangrijke ontwikkeling in het regionaal economisch beleid in Nederland is dat er steeds meer de aandacht uitgaat naar de kracht van regio's. Zij krijgen steeds meer verantwoordelijkheid voor haar eigen economische ontwikkeling. In dit onderzoek ligt de focus dan ook op de effectiviteit van regionaal economische programma's.

In het theoretische kader van deze scriptie wordt geschetst hoe regionaal economische groei kan ontstaan. Daarvoor worden verschillende theorieën beschreven. Enkele voorbeelden hiervan zijn de groeipooltheorie van Perroux, de innovatietheorie van Schumpeter, de clustertheorie van Porter en de leerregio van Morgan. De verschillende theorieën zijn gebruikt om het regionaal economisch beleid en haar ontwikkeling te kunnen verklaren. Hiermee zullen dus bepaalde keuzes door de Europese Unie en het Rijk worden verklaard.

De ontwikkeling van het regionaal economisch beleid in Nederland wordt vormgegeven vanuit verschillende actoren, zoals de Europese Unie, het Rijk, provincies en regio's. Deze actoren staan niet los van elkaar en hebben tevens invloed op elkaar.

Het beleid vanuit de EU richt zich van oudsher vooral op het steunen van zwakkere economische regio's, dit wordt het cohesiebeleid genoemd. Vanaf 2000 blijft convergentie belangrijk, maar in het beleid krijgen kennis, innovatie en ondernemersschap steeds meer aandacht. Dit hangt samen met de Lissabon-agenda. Een belangrijke ontwikkeling in het regionaal economisch beleid van de EU is dat tegenwoordig steeds meer aandacht gaat naar groeisectoren, en dan met name de informatietechnologie, biotechnologie en milieutechnologie.

Vanuit het Rijk heeft het regionaal economische beleid een ontwikkeling meegemaakt, waarbij verschillende koersen zijn gevaren. Na de Tweede Wereldoorlog lag de nadruk van het beleid op het creëren van gelijkheid tussen regio's. Vanaf 1950 werd de spreiding van industrie steeds belangrijker. Vanaf 1963 kwam ook de aandacht voor groeipotenties van regio's, zoals infrastructuur en export. Maar spreiding en cohesie blijven de belangrijkste doelen binnen het beleid. In de jaren '80 werd het spreidingsbeleid afgeschaft. Naar aanleiding van de economische recessie kwam de nadruk van het beleid vooral weer op cohesie te liggen. Maar ook moesten regio's zelf meer verantwoordelijkheid dragen voor haar economische ontwikkeling. De focus van het beleid veranderde langzaam van centraal naar decentraal. Dit uitte zich in regionale overheden, zoals ontwikkelingsmaatschappijen, maar ook provincies kregen steeds meer verantwoordelijkheid. Tegelijkertijd kwam het besef van het Rijk om te investeren in de kenniseconomie, innovatie werd steeds belangrijker.

Vanaf 1990 ging het Rijk uit van de kracht van regio's en lag het accent op economisch sterk ontwikkelde regio's. Zo werd gesteld dat de regio steeds meer zelf moest zorgen dat het vestigingsklimaat voor bedrijven aantrekkelijk wordt. In deze periode werd de aandacht voor regio's ook in de wetenschap steeds groter.

In 2004 is door het IBO een onderzoek gedaan naar de effectiviteit van het regionaal economisch beleid vanuit het Rijk; hierin wordt gesteld dat de specifieke effecten van het beleid moeilijk zijn te meten. Wel wordt aanbevolen om het cohesiebeleid af te schaffen en in plaats daarvan veel meer te richten op de potenties van de regio zelf in plaats van de vergelijking trekken met andere regio's. Een reactie hierop was de nota Pieken in de Delta. Centraal in deze nota staat de innovatiecapaciteit van regio's, daarnaast wees het ministerie van EZ zes regio's aan in Nederland die worden gekoppeld aan sleutelsectoren. Deze zogenaamde pieken zijn sterk groeiende economische sectoren in de desbetreffende regio en stimuleren de economische ontwikkeling van de regio nog meer.

Naast het beleid vanuit het Rijk wordt ook veel beleid gevoerd vanuit de regio's zelf. Deze ontwikkeling is reactief aan het beleid van het Rijk die regio's meer mogelijkheden biedt om op decentraal niveau te opereren. Dit uit zich in samenwerkingsverbanden, waarbij samenwerking tussen de vier o's (onderwijs, overheid, ondernemingen en onderzoek) wordt gestimuleerd teneinde economische ontwikkeling te stimuleren.

In de conclusie over de ontwikkeling van regionaal economisch beleid wordt gesteld dat het beleid vooral reactief is aan de economische conjunctuur. Daarnaast hangt het beleid van het Rijk sterk samen met die van de Europese Unie. Wanneer het beleid wordt vergeleken met wetenschappelijke theorieën kan worden gesteld dat geen één op één reactie tussen wetenschappelijke theorieën en het beleid bestaat, maar bepaalde theorieën kunnen wel een inspiratie geweest zijn voor het beleid. Enkele veranderingen in het beleid hangen namelijk wel samen met populaire wetenschappelijke stromingen in de tijd, zoals de clustertheorie van Porter en de innovatietheorie van Schumpeter. Deze theorieën hebben een bijdrage geleverd aan het feit dat in Nederland steeds meer aandacht gaat naar een kenniseconomie. Zo kan gesteld worden dat een shift heeft plaatsgevonden van het vermarkten van producten naar het vermarkten van kennis.

De effectiviteit van regionaal economische programma's wordt beoordeeld aan de hand van drie casussen. Dit zijn De ideale connectie voor Midden-Brabant, de 5-sterrenregio voor Noordoost-Brabant en De stadsregio Arnhem Nijmegen. Een deskresearch en face-to-face interviews zijn gebruikt om deze regioprogramma's te kunnen onderzoeken. Van elke case zijn de doelstellingen, werkwijze, de aansluiting met beleid van andere actoren (gemeenten, provincie, het Rijk en de EU) en een algemene beoordeling op de effectiviteit beschreven.

In het algemeen valt op dat de programma's allen innovatie in de regio willen bevorderen, samenwerking tussen de vier o's willen stimuleren, de regio als vestigingsklimaat willen versterken en de bekendheid van de regio willen vergroten. Daarmee kan gezegd worden dat economische ontwikkeling op een indirecte manier wordt gerealiseerd. De opmerkelijkste ontwikkeling bij regionaal economische programma's is dat deze zich focust op bepaalde sterke sectoren in de regio. Enerzijds worden deze sectoren gekozen op basis van onderzoek en anderzijds op basis van ervaring van betrokken partijen in de regio. De sectoren zelf zijn al sterk verankerd in de regio of worden gezien als economische sterke voor in de toekomst. De samenhang met het regionaal economisch beleid van het Rijk is opvallend. Zowel het Rijk als economische programma's richten

zich op kansrijke clusters/ sectoren in de regio. De samenhang met gemeentelijk en provinciaal beleid is niet altijd even sterk. De verschillende gemeenten binnen een regio zijn niet allemaal in dezelfde mate gericht op het behalen van regionale doelstellingen. Vooral de kleinere gemeenten blijken nog te weinig capaciteiten te hebben om te participeren in een regio programma en zien ook te weinig potenties om regionaal te handelen. Dit heeft ermee te maken dat zij de grotere stad als belangrijkste speler zien in een regio. Ook het provinciale beleid is niet altijd in overeenstemming met aan het beleid van de regioprogramma's. Bij de provincie Noord-Brabant heeft dit bijvoorbeeld te maken dat zij geen sectoraal beleid voert, waardoor geen aansluiting is op de regionale programma's.

Wat betreft de gekozen sectoren van de regionaal economische programma's, kan geconcludeerd worden dat vaak te ambitieus wordt gekozen voor teveel sectoren. Programma's zouden nog kritischer voor sectoren moeten kiezen. Dit betekent dat goed naar concurrerende regio's moet worden gekeken en in overleg met gemeentes, bedrijven en kennisinstellingen voor sectoren moet worden gekozen die echt een onderscheidend vermogen in de regio hebben. Ook zou het zinvol zijn om sectoren te kiezen die een belangrijke bijdrage leveren voor de toekomst. Kanswaardige sectoren als de zorg en biotechnologie zijn hier voorbeelden van.

Daarnaast slagen de programmabureaus er nog niet in een goede regiomarketingstrategie op poten te zetten. Regiomarketing draagt bij aan het aantrekkelijker maken van de regio als vestigingsregio. Een sterk onderscheidend vermogen van de regio is noodzakelijk om je te kunnen differentiëren van andere regio's.

Succesfactoren van regionale programma's zijn met name de samenwerking die wordt gecreëerd met verschillende partijen. Daarnaast bieden de regioprogramma's mogelijkheden om financiering los te krijgen bij provincies en het Rijk. Een probleem bij de programma's is dat de financiële capaciteit te klein is om direct economische ontwikkeling in de regio te stimuleren. Daarnaast is dit ook niet mogelijk, omdat de programma's geen bestuurlijke macht hebben en dit via overheden moeten realiseren. Door samenwerking tussen verschillende partijen (onderwijs, overheid en ondernemingen) zou uiteindelijk economische ontwikkeling gestimuleerd moeten worden. Een sterke betrokkenheid van de genoemde partijen is dus een voorwaarde voor een succesvol programma.

In deze scriptie wordt geconcludeerd dat regionale programma's belangrijk zijn voor een regio, omdat zij partijen bij elkaar kunnen brengen waarmee een poging wordt gedaan economische ontwikkeling te stimuleren en de regio als vestigingsregio aantrekkelijker te maken. Wel wordt aanbevolen de regiomarketing een belangrijker doel binnen het programma te laten zijn, omdat hiermee grote kansen gecreëerd kunnen worden voor het aantrekken van bedrijven. Wat betreft de doelstellingen van het programmabureau wordt geadviseerd vooraf goede onderzoeken uit te voeren; heldere doelstellingen moeten gecreëerd worden die voor alle partijen binnen een regio duidelijk zijn en de doelstellingen moeten realistisch zijn met de middelen die men heeft. Ook wordt aanbevolen meer samenwerking tussen regio's onderling te creëren, in plaats van elkaar te beconcurreren.

Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeerscriptie over de effectiviteit van regionaal economisch beleid. In een periode van bijna een jaar heb ik deze scriptie afgerond. Deze periode begon met een leerzame stage bij adviesbureau ERAC te Boxtel. In een stageperiode van zes maanden heb ik enerzijds werkervaring mogen opdoen, anderzijds heeft ERAC mij uitgedaagd een scriptie te schrijven over regionaal economisch beleid en de effectiviteit van regionaal economische programma's. Tevens heb ik in deze periode werkervaring kunnen opdoen bij De ideale connectie. Hierbij wil ik mijn collega's bij ERAC bedanken voor hun interesse in mijn onderzoek en de mogelijkheid om deel te nemen aan verschillende projecten binnen de organisatie.

Met het schrijven van deze scriptie rond ik mijn studieperiode af, waarin ik mijn bachelor Sociale Geografie heb behaald en gekozen heb voor een master Economic Geography. De vakken binnen mijn master vond ik erg interessant en boden mij meer diepgang in economische geografische vraagstukken. Het schrijven van deze scriptie zie ik als een leerzame periode, waarbij ik de kennis van de afgelopen vier jaar heb kunnen gebruiken. Het schrijven van dit onderzoek kwam niet tot stand zonder hulp van derden. Allereerst wil ik mijn stagebegeleider Huub Smulders bedanken voor zijn grote inzet om deze scriptie tot een goed resultaat te krijgen. Naast de leuke gesprekken met hem heb ik ook veel opgestoken van zijn ervaring in het doen van onderzoek. Bovendien was hij altijd bereid mij te helpen en kritisch te blijven. Daarnaast wil ik mijn begeleider vanuit de universiteit, prof. Frans Boekema, bedanken voor zijn kritische reflecties en goede tips tijdens mijn onderzoeksperiode. Mijn laatste dankwoord gaat uit naar mijn familie, omdat ze altijd voor me klaarstaan en mij aanmoedigen een ambitieus mens te zijn. Maar in het bijzonder wil ik ook mijn vriend Gert-Jan bedanken. Tijdens mijn hele studieperiode heeft hij mij enorm gesteund, waardoor ik vertrouwen heb gekregen om te geloven in mezelf.

Veel leesplezier!

Laura Maussart

Nijmegen, november 2009

Inhoudsopgave

Samenvatting	III
Voorwoord	VI
Hoofdstuk 1 Inleiding	p. 1
1.1 Projectkader	p. 1
1.2 Probleemstelling	p. 2
1.2.1 Doelstelling	p. 2
1.2.2 Vraagstelling	p. 3
1.2.3 Operationalisering centrale begrippen	p. 4
1.3 Relevantie	p. 5
1.3.1 Wetenschappelijke relevantie	p. 5
1.3.2 Maatschappelijk relevantie	p. 5
1.4 Onderzoeksmethoden	p. 6
1.5 Verklaring voor keuzes van methoden	p. 7
1.6 Leeswijzer	p. 8
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader: Hoe ontstaat regionaal economische groei?	p. 9
2.1 Inleiding	p. 9
2.2 Cumulatieve causatietheorie van Myrdal	p. 9
2.3 Groeipooltheorie van Perroux	p. 10
2.4 Tijd-ruimte convergentiemodel van Janelle	p. 10
2.5 Innovatietheorie van Schumpeter	p. 11
2.6 Innovatiesysteemtheorie van Lundvall	p. 11
2.7 Clustertheorie van Porter	p. 12
2.8 Leerregio van Morgan	p. 12
2.9 Overzicht en kritiek op theorieën	p. 13
2.10 Conclusie	p. 14
Hoofdstuk 3 Ontwikkeling van regionaal economisch beleid in Nederland	p. 15
3.1 Inleiding	p. 15
3.2 Ontwikkeling van regionaal economisch beleid vanuit de Europese Unie	p. 15
3.3 Ontwikkeling van regionaal economisch beleid vanuit nationale overheid	p. 17
3.4 Ontwikkeling van regionaal economisch beleid vanuit regionale overheden	p. 29
3.5 Kritische noot	p. 30
3.6 Conclusie	p. 30
Hoofdstuk 4 Regionaal economische programma's	p. 33
4.1 Inleiding	p. 33
4.2 De ideale connectie: Midden Brabant	p. 33

4.3 5-sterren regio: Noordoost Brabant	p. 39
4.4 De stadsregio Arnhem Nijmegen	p. 45
4.5 Conclusie en kritische beschouwing	p. 51
Hoofdstuk 5 Succes- en faalfactoren voor regionaal economische programma's	p. 53
5.1 Inleiding	p. 53
5.2 Succesfactoren	p. 53
5.3 Faalfactoren	p. 55
Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen	p. 59
6.1 Conclusie	p. 59
6.2 Aanbevelingen	p. 63
Hoofdstuk 7 Literatuurlijst	p. 65
Bijlage 1 Lijst van interviewpersonen	p. 69
Bijlage 2 Interviewleidraad	p. 70

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Projectkader

De visie van het Rijk op regionaal beleid is de laatste jaren sterk veranderd. Strategieën in het verleden waren vooral gericht op het verkleinen van regionale verschillen door middel van het ondersteunen van minder ontwikkelde regio's. Tegenwoordig worden de sterke punten van een streek benadrukt (Bartels & van Duijn, 1981). Theoretische inzichten moeten in deze scriptie een antwoord geven op de vraag waarom dit beleid op deze wijze is veranderd.

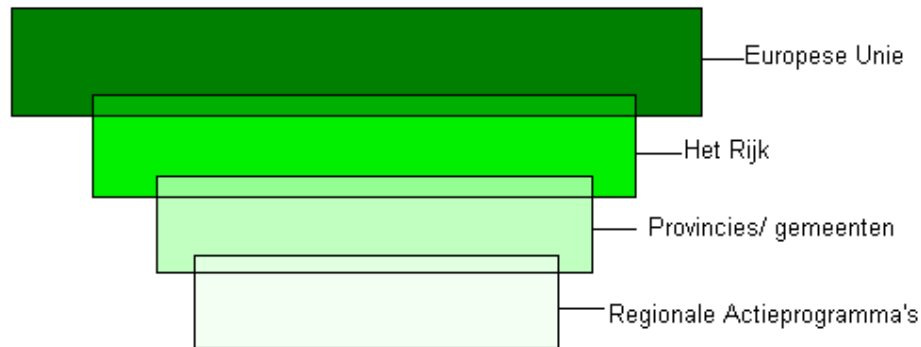
Op decentraal niveau is het beleid de laatste jaren ook veranderd. Regio's nemen steeds meer verantwoordelijkheid voor haar economische ontwikkeling. Door middel van een integrale benadering te kiezen kan een regio deze verantwoordelijkheid op zich nemen. Deze benadering houdt in dat verschillende partijen met elkaar samenwerken. Deze partijen worden ook wel de vier o's genoemd: overheid, ondernemingen, onderwijs en onderzoeksinstituten. Daarnaast kan een vijfde o toegevoegd worden: de omgeving (Boss, 2009). Een dergelijke samenwerking vormt de basis voor de ontwikkeling van een economisch stimuleringsprogramma. Een voorbeeld hiervan is De ideale connectie. De ideale connectie is een stimuleringsprogramma van de regio Midden-Brabant, waarin verschillende actoren vanuit bovengenoemd kader van de vier o's samenwerken om de economische kracht en groei van de regio te stimuleren.

Tegenwoordig heeft het regionaal economische beleid in Nederland zowel een top-down benadering als een bottom-up benadering. De nationale overheid legt beleid op aan regio's vanuit een top-down benadering. Hierbij moet gedacht worden aan subsidieverstrekking aan regio's om de economische ontwikkeling van een dergelijke regio te stimuleren. Een voorbeeld van deze top-down benadering en een visie die de regering nu heeft is de focus op zogenaamde backing winners. Dit zijn economische sectoren, technologieën en netwerken waarin Nederland zich onderscheidt (Raspe & van Oort, 2007). Deze visie uit zich in de nota 'Pieken in de Delta'. In dit rapport staat het benutten van de economische kansen van zes regio's in Nederland centraal. Deze regio's zijn gekozen naar aanleiding van een onderzoek door het Ministerie van Economische Zaken, waarin een analyse is gemaakt van de economische perspectieven en kansen van regio's in Nederland. Uit dit onderzoek zijn zes gebieden naar voren gekomen die een belangrijke positie in de nationale economie innemen (Ministerie van Economische Zaken³, 2006). Voor deze gebieden worden speerpuntsectoren aangewezen, zogenaamde 'pieken' van de regio. Zo richt de Noordvleugel van de Randstad zich op de creatieve industrie, logistiek en handel. Het Noorden van land richt zich op de economische kansen van energie, water, sensortechnologie en agribusiness (Louter & van Eikeren, 2008).

De bottom-up benadering van regionaal economisch beleid is vanuit de regio zelf. Verschillende partijen binnen de regio zorgen voor economische groei middels een samenwerking. Binnen de regio kan ook top-down deze economische groei gestimuleerd worden, bijvoorbeeld vanuit (kleinere) overheden.

Het Rijk is niet de enige actor die van invloed is op regionaal economisch beleid en de ontwikkeling hiervan. Het beleid van de Europese Unie kan ook van grote invloed zijn op keuzes die in Nederland gemaakt worden. Een overzicht van actoren die van invloed zijn op regionaal

economisch beleid is weergegeven in figuur 1.1. Deze actoren leveren dus allen een belangrijke waarde in het proces van regionaal economische groei van een regio. De grootte van de balken geven de omvang van de actor weer en niet de mate van belangrijkheid. De weergegeven actoren hebben allen invloed op regionaal economische ontwikkeling, maar kunnen niet los van elkaar gezien worden. Elke actor is onderdeel van een andere actor. Dit kan betekenen dat een regio uit meerdere lagen bestaat. Deze overlapping is ook weergegeven in figuur 1.1.

Figuur 1.1: Actoren van invloed op regionaal economisch beleid

1.2 Probleemstelling

1.2.1 Doelstelling

Uit voorgaand projectkader is gebleken dat de doelstelling van regionaal economisch beleid de laatste jaren flink is veranderd. Daarbij is duidelijk geworden dat dit beleid door meerdere niveaus wordt vormgegeven, zoals Europa, het Rijk, provincies en gemeenten, maar ook door regionale samenwerkingsverbanden. Een gebied kan onderdeel zijn van verschillende regionale ontwikkelingsvisies en programma's. Het is dan ook van belang om kennis te hebben van deze lagen om de ontwikkeling en verandering van regionaal economisch beleid te kunnen verklaren. Omdat dit onderzoek gericht is op Nederlandse regio's, zal de nadruk worden gelegd op de analyse vanuit het Rijk en regionale programma's. Dit betekent niet dat Europa genegeerd wordt. Met name de belangrijke ontwikkelingen vanuit de Europese Unie zullen tevens beschreven worden.

De ontwikkeling van regionaal economisch beleid is één van de onderdelen van deze thesis.

Puntsgewijs vormen de volgende zaken de leidraad in dit onderzoek:

- Ontwikkeling van regionaal economisch beleid in Nederland;
- Diverse actoren (regionale programma's, het Rijk, Europese Unie) en hun rol in het beleid;
- Ontwikkeling van de verschillende actoren uit figuur 1.1 over de tijd;
- Factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van regionaal economisch beleid.

Daarnaast wordt dieper ingegaan op regionaal economische programma's. De volgende onderdelen zijn hierbij van belang voor dit onderzoek:

- Het functioneren van regionaal economische programma's (hoe effectief zijn ze/welke resultaten boeken ze voor de regio?);

- De toegevoegde waarde van deze programma's voor de economische ontwikkeling van de regio;
- Succes- en faalfactoren van deze programma's;
- De doelstellingen van het programma in vergelijking met gemeentelijk/provinciaal beleid;
- Mogelijke verbeterpunten voor regionale programma's.

Dit leidt tot de volgende doelstelling:

De doelstelling van deze thesis is enerzijds inzicht te krijgen in het regionaal economische beleid vanuit diverse actoren, anderzijds zal de effectiviteit van regionaal economische programma's worden onderzocht, teneinde succes- en faalfactoren van deze programma's te kunnen benoemen.

De term effectiviteit is vrij algemeen en moet worden toegelicht. Dit onderzoek zou zich op twee termen kunnen focussen: efficiëntie en effectiviteit. Een efficiënt beleid is een doelmatig beleid, waarbij tijd, geld en inspanning een belangrijke rol spelen. Effectiviteit, daarentegen, is doeltreffendheid (Widdows, 2006). Hierbij gaat het meer op het realiseren van het uiteindelijke doel. In dit onderzoek zal de focus op effectiviteit worden gelegd. Een belangrijk onderdeel van het meten van deze effectiviteit van regionaal economische programma's is dus in hoeverre de doelstellingen van het regionaal economische programma wordt gehaald. De doelstellingen van regionaal economische programma's verschillen van elkaar. Bij de 5-sterrenregio is het centrale doel bijvoorbeeld het vergroten van de innovatieve ontwikkeling van de regio. De stadsregio Arnhem Nijmegen heeft als centraal doel het versterken van de brede economische structuur van de regio, de werkgelegenheid vergroten en innovatie versterken. De ideale connectie streeft ernaar het imago van Midden-Brabant te versterken, het organiserende vermogen van de regio te vergroten en een belangrijke vestigingsregio te worden voor bedrijven.

Deze centrale doelen zullen dus worden onderzocht. Daarnaast wordt onderzocht in hoeverre de programma's bijdragen aan de economische ontwikkeling van een regio. Het stimuleren van de regionale economie is immers een centraal doel van regionaal economisch beleid in het algemeen.

1.2.2 Vraagstelling

Naast de beschrijving en verklaring van regionaal economisch beleid in Nederland, wordt in dit onderzoek specifiek aandacht besteed aan regionale programma's. Het centrale onderwerp in deze thesis is de effectiviteit van regionaal economisch beleid. Het is te ambitieus om deze effectiviteit van alle lagen uit figuur 1.1 te onderzoeken, daarom wordt in deze thesis vooral de nadruk gelegd op regionale programma's. Deze programma's liggen het dicht bij de regio zelf. Door de focus in deze scriptie vooral hierop te leggen, kan onderzocht worden welke effecten het beleid hebben op de regio. Bij het onderzoek naar de effectiviteit van regionale programma's zullen uiteindelijk succes- en faalfactoren worden benoemd. De centrale vraag in dit onderzoek luidt als volgt:

Hoe effectief zijn regionaal economische programma's voor een regio en welke verbeterpunten zijn er voor de programma's?

De centrale vraag kan opgesplitst worden in de volgende deelvragen:

- 1) Hoe is het huidig regionaal economisch beleid in Nederland vormgegeven vanuit diverse actoren (Europese Unie, het Rijk, provincies, gemeenten en regio's)?
- 2) Hoe heeft regionaal economisch beleid zich ontwikkeld ten opzichte van het verleden?
- 3) Waarom heeft het beleid zich in dit opzicht ontwikkeld?
- 4) Welke ontwikkelingen zijn van invloed op regionaal economisch beleid (Werkt beleid pro-actief of reactief)?
- 5) Waarom zijn regionale programma's ontwikkeld?
- 6) Hoe functioneren regionale programma's?
- 7) In hoeverre zijn regionaal economische programma's succesvol in hun bijdrage aan de economische ontwikkeling van een regio?
- 8) In hoeverre worden doelstellingen van de programma's daadwerkelijk gerealiseerd?
- 9) Welke specifieke successen/resultaten boeken regionale programma's voor de regio?
- 10) Wat zijn de succes- en faalfactoren van regionaal economische programma's in Nederland?

De eerste vier vragen geven inzicht in het regionaal economisch beleid in Nederland. Bij deze vragen wordt gekeken naar het beleid, hoe het zich heeft ontwikkeld en waarom het beleid zich heeft ontwikkeld. Met pro-actief versus reactief wordt bedoeld dat beleid kan reageren op de economische conjunctuur (reactief) of dat beleid de sociaal-economische situatie van de toekomst voor is (pro-actief). Vraag vijf tot en met tien gaan specifiek over de regionaal economische programma's. Door deze vragen te stellen kan de effectiviteit van regionale actieprogramma's in kaart worden gebracht.

1.2.3 Operationalisering centrale begrippen

In deze paragraaf zullen centrale begrippen uit de doel- en vraagstelling worden gedefinieerd.

Regionaal economisch beleid is beleid dat is gericht op het oplossen van regiospecifieke knelpunten die een nationaal belang dienen (Ministerie van Economische Zaken¹, 2003-2004).

Volgende Lambooy bestaat de *regio* in vier vormen. Ten eerste de uniforme regio, "waarbij een bepaalde oppervlakte overal min of meer dezelfde kenmerken ten aanzien van een door de onderzoeker bepaald verschijnsel vertoont, bijv. een kleiregio of katholieke regio." Een tweede regio is een homogene regio, "een ruimtelijke eenheid van enkele geïntegreerde verschijnselen, bijv. een industrieregio." Een derde regio is een nodale of gepolariseerde regio, dit houdt in dat één of enkele verschijnselen betrokken op een centrale plaats de regio vormt. Een vierde regio is het regionaal systeem. Dit is een "tot op zekere hoogte gesloten ruimtelijk complex van menselijke bestaanswijzen, die onderling functioneel met elkaar zijn verbonden en die als geheel genomen eveneens een naar buiten gerichte functie vertonen" (Voerman, 2001, p.5).

De regio is dus een arbitrair begrip. Geografisch gezien is dé regio een onduidelijk begrip, omdat het door diverse actoren anders wordt gedefinieerd. Bestuurlijk wordt een regio vaak wel vastgelegd. Door dit vast te leggen kan er beleid worden gevoerd in een afgebakend gebied.

Regionale actieprogramma's zijn programma's in een bestuurlijk en geografisch afgebakende regio die economische ontwikkeling stimuleren door samenwerking en netwerking van bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden (5-sterrenregio, n.d.).

1.3 Relevantie

1.3.1 Wetenschappelijke relevantie

In dit onderzoek wordt een theoretisch kader inzake regionaal economisch beleid geschetst. Dit betekent dat niet alleen een 'droge' beschrijving van dit beleid en de ontwikkeling hiervan neer wordt gezet, maar een analyse wordt gedaan. Hierbij wordt dus antwoord gegeven op de vraag waarom het beleid zich heeft veranderd. In de huidige literatuur over regionaal economisch beleid wordt vaak alleen een beschrijving van de ontwikkeling van regionaal economisch beleid geschetst zonder een theoretische en wetenschappelijke analyse hiervan te schetsen. Wetenschappelijk gezien is dit deel van de scriptie dus relevant.

Er is op dit moment nog te weinig wetenschappelijk onderzoek, zowel kwalitatief als kwantitatief, naar de effectiviteit van regionaal economisch beleid. Dit onderzoek geeft een analyse weer van de effectiviteit van de onderste laag van regionaal beleid, namelijk vanuit de regio zelf. Dit wordt vormgegeven door regionaal economische programma's. Vervolgonderzoeken naar aanleiding van deze scriptie zouden in kunnen gaan op de effectiviteit van regionaal economisch beleid vanuit andere actoren, zoals het Rijk, de Europese Unie of bijvoorbeeld provincies en gemeenten.

1.3.2 Maatschappelijk relevantie

Regionaal economisch beleid is in de loop der jaren erg veranderd. Richtte dit beleid zich in de jaren '70 zich vooral op convergentie, tegenwoordig is het beleid vooral gefocust op de sterkten van regio's (Pellenbarg, 2006). 'Pieken in de Delta' is een voorbeeld van beleid dat zich richt op de economisch krachtige sectoren in Nederland. Buiten deze verandering krijgen regio's zelf steeds meer verantwoordelijkheid voor haar economische ontwikkeling. Dit uit zich in regionale programma's, waarbij regio's zelf verantwoordelijkheid creëren over de uitgave van subsidies.

Een direct doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van succes- en faalfactoren van regionaal economische programma's teneinde inzicht te geven in hoeverre deze effectiever kunnen worden. Deze vraag is van grote waarde voor de samenleving, omdat dit van belang is voor de economische ontwikkeling van regio's in Nederland. Succes- en faalfactoren op dit gebied kunnen van grote betekenis zijn voor toekomstig regionaal beleid. Daarnaast is een dergelijk onderzoek belangrijk voor de verantwoording van de bestedingen van publieke middelen. Dus wordt er terecht geïnvesteerd in regio's of is dit weggegooid geld?

Regionaal economisch beleid heeft haar invloed op veel aspecten van de samenleving. Dit onderzoek is dan ook relevant voor meerdere aspecten. Door de effectiviteit van regionaal

economisch beleid te vergroten, kan de economische ontwikkeling in een regio worden vergroot. Dit heeft enkele positieve effecten op de samenleving. Economische ontwikkeling in een regio stimuleert werkgelegenheid, het creëert arbeidsplaatsen. Daarnaast zorgt het voor kapitaal in een regio. Ook is het effect van economische ontwikkeling op langer termijn een beter voorzieningsniveau in de regio.

Economische ontwikkeling heeft tevens positieve effecten op ondernemers in een regio. Zo worden meer mogelijkheden gecreëerd om innovatie te stimuleren en samenwerking te creëren. Daarbij kan een effectief regionaal economisch beleid ook leiden tot een toename van bedrijven in de regio (Ondernemerschap, 2006).

1.4 Onderzoekmethoden

Het hoofddoel van de thesis is een onderzoek naar de effectiviteit van regionaal economisch beleid en regionaal economische programma's in Nederland. Een goed praktijkvoorbeeld van een regionaal economisch programma kan gedefinieerd worden als "een proces dat via de meest effectieve (beste) werkwijze een specifiek doel verwezenlijkt" (Arents, van Geffen, van Velden & Zoon, 2004, p.18). Belangrijk hierbij is dat een praktijkvoorbeeld als 'goed' of 'effectief' beschouwd kan worden indien de geformuleerde doelen worden bereikt. De 'meest effectieve werkwijze' houdt in dat het niet perse gaat om een product, maar om een werkwijze. Daarnaast is het belangrijk dat er niet één beste manier is, het is altijd relatief. Bijvoorbeeld ten opzichte van vooraf gestelde doelen of ten opzichte van een bepaalde situatie. Dit betekent dus dat effectiviteit alleen gemeten kan worden indien specifieke criteria zijn aangewezen waar men aan wil voldoen (Arents et al., 2004). Deze specifieke criteria, dus voorafgestelde doelen van regionale programma's, zullen in dit onderzoek worden gemeten. Dit zal voornamelijk op een kwalitatieve werkwijze gebeuren. Het meten van effectiviteit is mogelijk door indicatoren op te stellen die samenhangen met beoogde doelen. Indicatoren voor een succesvol economisch programma zijn per regionaal economisch programma verschillend. Deze doelen, en dus mogelijke indicatoren om succes te meten, kunnen als volgt luiden:

- Algemene economische ontwikkeling, zowel kwalitatief als kwantitatief;
- Arbeidsmarkt ontwikkelingen en specifiek werkgelegenheid, zowel kwalitatief als kwantitatief;
- Innovatievermogen, zowel kwalitatief als kwantitatief;
- Bedrijvendynamiek.

Doelen die vooraf gesteld worden zijn per regio verschillend. Dit betekent dat voor elke regio andere indicatoren gemeten dienen te worden om de effectiviteit van beleid te kunnen analyseren. De gegeven indicatoren zijn dus niet uitputtend.

Naast het meten van de doelen van regionaal economische programma's kan de effectiviteit van deze programma's onderzocht worden door de economische ontwikkeling van een regio te koppelen aan het programma. Met andere woorden; in hoeverre draagt het programma bij aan de economische ontwikkeling van een regio?

Data voor dit onderzoek worden op twee manieren verzameld. De eerste manier van dataverzameling is een deskresearch. Door middel van literatuur- en internetresearch wordt informatie verzameld over de ontwikkeling van regionaal economisch beleid. De tweede manier van informatiewinning is empirisch onderzoek. Grotendeels zal dit in de vorm van interviews zijn. Deze manier van dataverzameling zal vooral gebruikt worden bij het onderzoek naar de effectiviteit van regionaal economische programma's. De keuze voor interviews is gebaseerd op de keuzemogelijkheden die Verschuren en Doorewaard hanteren in hun boek: 'Het ontwerpen van een onderzoek' (2007). Bij ondervraging van personen kunnen verschillende keuzes worden gemaakt. Ten eerste is de keuze tussen een enquête en een interview. Om veel informatie over regionaal economische programma's te weten te komen zijn interviews de beste optie. Enquêtes gaan wat globaler in op bepaalde onderwerpen. De tweede keuze die gemaakt moet worden is tussen een face-to-face interview of een telefonisch interview. Naar mijn mening bieden face-to-face interviews dermate grote voordelen dat deze ook voor dit onderzoek gebruikt gaan worden. Eén voordeel van een face-to-face interview is dat antwoorden makkelijker te verifiëren zijn bij fysieke aanwezigheid. De laatste keuze die bij interviews gemaakt dienen te worden is tussen individuele gesprekken of groepsgesprekken. De mogelijkheid bestaat dat, naast individuele gesprekken, ook groepsgesprekken plaatsvinden. Echter, deze kans is niet erg groot aangezien dit lastig te organiseren is.

De tweede vorm van empirisch onderzoek in dit onderzoek is observatie. Eén dag per week zal ik via mijn stageplek ERAC gedetacheerd worden bij het regionaal economische programma De ideale connectie in Tilburg. Door te werken in een dergelijke organisatie kan informatie worden gewonnen. Deze vorm van onderzoek wordt participerende observatie genoemd (Verschuren & Doorewaard, 2007).

De gemaakte keuzes voor onderzoeksmethoden wijzen erop dat dit onderzoek een vergelijkende case study betreft. De thesis bestaat uit meerdere onderzoekseenheden. Er worden verschillende regionale programma's met elkaar vergeleken om zo succesfactoren te kunnen benoemen. Meer specifiek, het gaat hierom om hiërarchie methode. Dit betekent dat verschillende casussen onafhankelijk van elkaar worden onderzocht (Verschuren & Doorewaard, 2007). De verschillende regionaal economische programma's worden onafhankelijk van elkaar onderzocht, omdat ze qua omvang en inhoud van elkaar verschillen.

1.5 Verklaring voor keuzes van methoden

Er is in dit onderzoek gekozen voor drie casussen. Dit aantal is representatief om algemene uitspraken te kunnen doen. Om conclusies te kunnen trekken over regio's en regionaal economisch programma's is het belangrijk dat de casussen een verschillend karakter hebben, op deze manier kunnen uitspraken gedaan worden voor meerdere regio's en zijn deze minder specifiek. De keuze is daarom gevallen op regio's van meer stedelijke aard tot meer landelijke regio's. De eerste case is De ideale connectie in Midden-Brabant. Deze regio vertegenwoordigt zowel dorpskernen als stadskernen (waaronder Tilburg). De tweede regio die als case gebruikt wordt in dit onderzoek is de stadsregio Arnhem Nijmegen. Deze regio is interessant, omdat het twee steden vertegenwoordigt. De derde case is de 5-sterrenregio in Noordoost Brabant, ook deze regio vertegenwoordigt zowel dorpen als steden (zoals 's-Hertogenbosch).

Interviews zijn een belangrijke vorm van dataverzameling. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van elf face-to-face interviews. De grootste groep geïnterviewde personen bestaan uit programmamanagers of beleidsmakers van de drie regionale programma's. Zij hebben de meeste kennis van hun programma en de doelstellingen hiervan. Naast deze personen is gesproken met personen die verantwoordelijk zijn voor het regionaal economisch beleid van verschillende gemeenten, zoals wethouders en een burgemeester. Deze interviews zijn gehouden om het regionaal economisch beleid van de programma's te kunnen vergelijken met gemeentelijk beleid en daarmee deze aansluiting te kunnen beoordelen. Ten slotte is dhr. Bosch, hoofd regiostimulering van de Kamer van Koophandel Noord-Brabant geïnterviewd, over zijn perspectief op de effectiviteit van regionale programma's.

1.6 Leeswijzer

Deze scriptie start met een theoretisch kader. In dit hoofdstuk wordt het ontstaan van regionaal economische groei verklaard vanuit verschillende theorieën. De ontwikkeling van het regionaal economisch beleid in Nederland zal gekoppeld worden aan de hand van deze theorieën. In hoofdstuk drie wordt de ontwikkeling van regionaal economisch beleid in Nederland beschreven en verklaard. Deze ontwikkeling vindt op meerdere niveaus plaats en worden allen behandeld. Zowel de Europese Unie als het Rijk en regionale overheden spelen een rol in dit beleid. Ook zal de effectiviteit van dit beleid worden behandeld in dit hoofdstuk vanuit een kritische benadering.

Hoofdstuk vier geeft een overzicht van regionaal economische programma's. Bij elke casus wordt het ontstaan van het programma beschreven en de doelstellingen die men voor ogen heeft. Een vergelijking wordt getrokken met het regionaal economisch beleid vanuit verschillende actoren (zoals gemeenten en het Rijk) en ten slotte zal de effectiviteit van het programmabureau worden beoordeeld aan de hand van de resultaten die zijn geboekt. Hoofdstuk vijf sluit hierop aan en geeft succes- en faalfactoren weer van deze programma's, hiermee zullen de drie casussen dus met elkaar worden vergeleken. In hoofdstuk zes zullen ten slotte conclusies en aanbevelingen worden gedaan voor nader onderzoek.

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader: Hoe ontstaat regionaal economische groei?

2.1 Inleiding

Om een analyse te kunnen maken van regionaal economisch beleid zodat de motieven van dit beleid verklaard kunnen worden, is het van belang om te weten hoe regionaal economische groei ontstaat. Dit theoretisch kader biedt een overzicht van verschillende theorieën die regionaal economische groei verklaren. Deze theorieën worden gepresenteerd in de volgorde van de tijd waarin ze zijn ontstaan. Ten eerste zal in paragraaf 2.2 de groeipooltheorie worden uiteen gezet. Daarop volgt de cumulatieve causatietheorie van Myrdal. In paragraaf 2.4 zal de innovatietheorie naar voren komen. Vervolgens de innovatiesysteemtheorie van Lundvall. In paragraaf 2.6 staat de clustertheorie van Porter centraal. Vervolgens het tijd-ruimte convergentiemodel van Janelle, daarop volgend de neoklassieke evenwichtstheorie. Ten slotte een paragraaf met kritiek op de genoemde theorieën en ten slotte, in paragraaf 2.9, een concluderende paragraaf.

2.2 Cumulatieve causatietheorie van Myrdal

De theorie van Myrdal komt in eerste instantie niet tot stand door de focus op regionaal economische groei, maar op regionale ongelijkheid. Myrdal was geïnteresseerd in ongelijkheid tussen regio's, doordat hij ongelijkheid signaleerde tussen ontwikkelde en onderontwikkelde landen. Hierdoor geloofde hij niet meer in het traditionele evenwichtdenken (de Vree, 1993).

De theorie die door Myrdal is ontwikkeld als gevolg van zijn bevindingen die te maken hebben met de spiraalwerking van factoren. Regionaal economische groei in een regio kan volgens Myrdal ontstaan door cumulatieve processen. Bedrijven in welvarende regio's trekken andere bedrijven aan door middel van de schaalvoordelen die aanwezig zijn (Atzema et al.). Op deze manier ontstaat een gunstig productiemilieu, dat interessant is voor bedrijven om zich in een regio te vestigen. Tevens wordt de regio door een groeiende plaatselijke bevolking het ook voor de verzorgende bedrijvigheid interessant. Nadeel van deze ontwikkelingen is dat bedrijven, en dus ook arbeidskrachten, uit andere regio's verdwijnen. Dit betekent dat er economische verschillen tussen regio's kunnen ontstaan.

In de praktijk zijn voorbeelden te noemen van deze cumulatieve causatietheorie. De Randstad is nog steeds een zeer aantrekkelijke regio voor bedrijven om zich hier te vestigen, mede door het voorzieningsniveau van de regio en de agglomeratie voordelen die hiermee gepaard gaan (SER, 2008). Daarnaast kan deze theorie ook bekritiseerd worden. De theorie gaat niet altijd in de praktijk op, want hoe kan de decentralisatie en geografische spreiding van ondernemingen verklaard worden? Deze ontwikkelingen zijn te verklaren door toenemende congestieproblemen, plattere organisatiestructuren, betere bereikbaarheid en de toename van telecommunicatie (Panjer, 2006). Dit betekent dat regio's niet altijd haar economische groei zelf in handen hebben, maar dat externe factoren ook meespelen. Wel kunnen regio's het voorzieningsniveau aantrekkelijk maken, zodat bedrijven zich aangetrokken voelen tot de regio.

2.3 Groeipooltheorie van Perroux

Een theorie die regionaal economische groei kan verklaren is de groeipooltheorie van Francois Perroux uit 1955 (Atzema, Lambooy, Rietbergen & Wever, 2002). De groeipooltheorie gaat er van uit dat economische groei in een regio gestimuleerd kan worden door één sleutelbedrijf. Sleutelbedrijven zijn "relatief grote bedrijven in sterk groeiende bedrijfstakken, die veel en intensieve relaties met andere bedrijven onderhouden" (Atzema, Lambooy, Rietbergen & Wever, 2002, p.123). Door onderlinge relaties tussen bedrijven en instellingen en het sleutelbedrijf, dat overigens ook een universiteit kan zijn, kan de regionale economie gestimuleerd worden. Volgens Perroux kunnen sleutelbedrijven vier polarisatie effecten hebben op een regio. Ten eerste het technische polarisatie effect, wat betrekking heeft op bedrijven waar het stuwende bedrijf relaties mee heeft. Bedrijven zullen mogelijk bij het sleutelbedrijf gaan vestigen. Dit is van positieve invloed op de economie in een regio. Een tweede effect is de inkomenspolarisatie. Extra inkomen kan gegenereerd worden door de extra werkgelegenheid die het sleutelbedrijf en gerelateerde bedrijven creëren. Een derde effect is psychologisch van aard. Sleutelbedrijven kunnen ervoor zorgen dat in een regio een positieve sfeer ontstaat, waarbij een positief imago van de regio kan ontstaan. Het vierde, en tevens laatste, polarisatie effect is geografisch. De drie voorgaande bij elkaar kunnen zorgen voor een beter regionaal productiemilieu in positieve zin (Atzema et al., 2002). Regio's zouden dus sleutelbedrijven moeten aantrekken om regionaal economische groei te kunnen stimuleren.

Kritiek op de theorie is ook aanwezig. Zo wordt gesteld dat mogelijk bedrijven ergens anders worden weggetrokken door het groeipooleffect. Daarnaast kan een sleutelbedrijf en de effecten van een dergelijk bedrijf een afhankelijkheid creëren wat leidt tot een eenzijdige en kwetsbare regionale economie. Een derde kritiekpunt is dat er in de groeipooltheorie van Perroux weinig aandacht is besteed aan eindigheid van de groei (de Vree, 1993).

2.4 Tijd-ruimte convergentiemodel van Janelle

Het tijd-ruimte convergentiemodel is niet zozeer een theorie die regionaal economische groei voorspeld, maar biedt vooral randvoorwaarden waaronder deze groei kan ontstaan. Volgens Janelle is de factor bereikbaarheid van grote betekenis voor de economische ontwikkeling van een regio. Tekorten in bereikbaarheid zullen opgelost worden door transportinnovaties (Atzema et al.). Gebieden die het meest van de tijd-ruimte convergente zullen profiteren zijn die waarbij de sterkste interactie bestaat. Sterke interactie is over het algemeen merkbaar in economische kerngebieden. De tijd-ruimte convergentie treedt het meest op in gebieden waar de meeste behoefte is hieraan, zoals regio's waar veel files en opstoppingen voorkomen. Door de bereikbaarheid in deze gebieden te vergroten, zal de economie ook worden gestimuleerd.

Om terug te komen op de kernvraag van dit theoretisch kader, volgens het model van Janelle treedt regionaal economische groei op door een goede bereikbaarheid te creëren. Regionaal economische programma's dienen dan ook te investeren in mobiliteit, om economische ontwikkeling te stimuleren.

2.5 Innovatietheorie van Schumpeter

Volgens Schumpeter ontstaat regionaal economische groei door een stijging van de productiefactor. Deze stijging ontstaat door de invoering van efficiënte en nieuwe combinaties van productiefactoren, oftewel innovaties (Atzema et al.). Vooral in perioden van economische recessie kunnen veel innovaties ontstaan, ondernemers zullen juist in die tijden gestimuleerd worden om nieuwe productiefactoren te ontwikkelen.

Dat innovatie ook zorgt voor economische groei blijkt in het feit dat het tot een toename in concurrentie zal leiden. Zonder innovatie zal de concurrentie alleen op prijs worden gebaseerd. Door innovatie te stimuleren wordt concurrentie gebaseerd op een zogenaamde 'quality competition': concurrentie op basis van het product in plaats van de prijs (Panjer, 2006). Dit betekent dat door middel van innovatie de concurrentie kan worden aangegaan met lagelonenlanden. Naast het concurrentievoordeel, betekent innovatie ook dat de productontwikkeling in stand wordt gehouden. Aangezien producten een bepaalde levenscyclus hebben, zou zonder een ontwikkeling de lange termijnvraag van producten afnemen. Een mogelijk gevolg hiervan is dat de economie instort. Producten moeten zich dus blijven innoveren. Dit geldt ook voor regio's. Door innovatie in een regio te stimuleren kan men concurreren met andere regio's en wordt economische ontwikkeling bevorderd. Regionaal economische programma's zouden dus moeten investeren in innovatie, zodat economische ontwikkeling gestimuleerd kan worden.

De mogelijkheid om innovatie in de regio te stimuleren hangt af van meerdere factoren. Want hoe kan het zo zijn dat de ene regio innovatiever is dan andere regio's? Dhr. Hospers onderscheidt drie factoren die het innovatieve vermogen van regio's bepalen (Hospers, 2006). Ten eerste hardware, hieronder vallen techno-economische factoren, zoals de aanwezigheid van productiefactoren, arbeidskrachten, hulpbronnen, infrastructuur etc. Dit zijn zichtbare elementen in de regionale economie. Ten tweede software, hieronder vallen sociaal-culturele factoren, zoals netwerken en lerende regio's. Hierbij gaat het dus om hoe mensen met elkaar om gaan, hoeveel vertrouwen er is. Ten derde noemt Hospers mindware, dit zijn cognitief-psychologische factoren. Welke beelden heeft men van de regio? De fragmentarische informatie van een regio is van belang, hier gaat het om ervaringen en vooroordelen. Deze drie factoren bepalen allen het innovatieve vermogen van een regio. Een regionaal economisch programma zou met deze factoren rekening moeten houden, wil men de innovatie in een regio stimuleren.

2.6 Innovatiesysteemtheorie van Lundvall

Volgens Lundvall is kennis een belangrijke bron voor economische groei. Deze kennis wordt aangewend door een leerproces, waarbij rekening gehouden moet worden met de institutionele en culturele context waarin het zich afspeelt (Atzema et al.). Instellingen zijn erg belangrijk bij het ontstaan van innovaties, omdat zij zorgen voor stabiliteit. Een innovatiesysteem bestaat uit een samenwerking tussen vier actoren, te weten de overheid, bedrijven, kennisinstellingen en financiële organisaties, zoals risicokapitaalverschaffers (Panjer). Een samenwerking tussen deze actoren kan leiden tot een innovatiesysteem, waarbij specialisatie van regio's in een bepaalde sector tot stand komt. Een voorbeeld van een dergelijk innovatiesysteem is de elektrotechniek in de regio Eindhoven. Dit cluster is ontstaan door een samenwerking tussen verschillende instellingen, zoals de Technische Universiteit Eindhoven (Atzema et al.). Een innovatiesysteem,

waarbij samenwerking tussen verschillende actoren voorop staat, hangt sterk samen met hoe regionaal economische programma's eruit zien. Deze theorie zegt dus iets over hoe samenwerking leidt tot economische groei.

2.7 Clustertheorie van Porter

Volgens de clustertheorie zijn omgevingskenmerken de belangrijkste factor voor regionaal economische groei. Omgevingsfactoren in de vorm van fysieke aanwezigheid van bedrijven binnen gespecialiseerde groeisectoren zorgen voor deze economische groei. Ruimtelijke nabijheid van bedrijven stimuleren de leerprocessen en onderlinge concurrentie. Deze concurrentie zorgt ervoor dat de productie wordt verhoogd, evenals meer innovaties plaatsvinden en nieuwe activiteiten in het werkveld ontstaan. Regionaal economische programma's gebruiken vaak clusters om haar economische groei te stimuleren. In hoeverre is dit effectief?

Porter is één van de grondleggers van de clustertheorie. Volgens Porter zijn er bij de nabijheid van andere bedrijven in een bepaalde sector drie externe factoren te noemen die zorgen voor economische groei (Weterings, van Oort, Raspe & Verburg, 2007). Deze volgende factoren worden ook wel schaalvoordelen genoemd:

1. De nabijheid van een lokale arbeidsmarkt
2. De aanwezigheid van gespecialiseerde afnemers en toeleveranciers
3. Technologische kennis-spillovers.

Porter definieert clusters als "geografische concentraties van bedrijven binnen eenzelfde sector, die overal ter wereld en op vele schaalniveaus voorkomen" (Weterings, van Oort, Raspe & Verburg, 2007, p.17). Doordat deze clusters op meerdere schaalniveaus kunnen voorkomen, is het lastig de ruimtelijke afbakening van clusters te bepalen. Dit is een algemeen kritiekpunt op de clustertheorie. Een ander kritiekpunt is de vraag of clusters wel tot regionaal economische groei kunnen leiden. In een onderzoek van het Ruimtelijke Planbureau uit 2002 is deze relatie onderzocht. Hieruit bleek dat tussen 1994 en 2004 er geen significante relatie bestaat tussen clustering en regionaal economische groei. De voordelen van clustering zijn wel aanwezig, de sectorale variëteit is met name effectief op lokaal niveau (Weterings et al.).

2.8 Leerregio van Morgan

Een combinatie van de clustertheorie, de innovatietheorie en de innovatiesysteemtheorie heeft geleid tot een nieuwe visie in de wetenschap; de leerregio van Morgan. Volgens deze theorie komt regionaal economische ontwikkeling tot stand als bedrijven of instellingen bij elkaar in de buurt gevestigd zijn. Op die manier komt nieuwe kennis tot stand. Een leerregio kan tot stand komen als bedrijven of instellingen zich vestigen in regio's die ergens in gespecialiseerd zijn, zo kan kennis en informatie uitgewisseld worden. Ten slotte kan een gemeenschappelijke culturele achtergrond en de nabijheid van gekwalificeerd personeel een leerregio stimuleren om zich te ontplooiën (Atzema et al.).

De leerregio is van toepassing op bedrijven en instellingen die gericht zijn op innovatie; dus het gaat om kennisintensieve bedrijven. De onzekerheid van innovatie wordt beperkt als bedrijven van

elkaar kunnen leren door samen te werken. Bedrijven kunnen bijvoorbeeld gebruik maken van dezelfde faciliteiten zoals regionale proeftuinen, en van specialistisch geschoolde analisten (Atzema et al.).

De kritiek op de theorie van Morgan is dat dé leerregio niet bestaat, het is meer een metafoor voor actuele economische ontwikkelingen en hoe kennis tot stand zou kunnen komen (Atzema et al.). Het tot stand brengen van kennis in een regio, zoals in deze theorie naar voren komt, kan leerzaam zijn voor regionaal economische programma's die kennisontwikkeling als belangrijk doeleinde zien.

2.9 Overzicht en kritiek op theorieën

De theorieën die regionaal economische groei of economische verschillen tussen regio's verklaren zijn gebonden aan de tijd en aan bepaalde stromingen die daaraan gekoppeld kunnen worden. De verandering in regionaal economisch beleid en de visie van regionaal economische programma's en haar doelstellingen zouden naar aanleiding van deze analyse beter kunnen worden begrepen.

Klassieke stromingen binnen regionaal economische theorieën gingen uit van een simpele samenleving, theorieën waren vrij naïef. De neoklassieke evenwichtstheorie is hier een voorbeeld van. Volgens de neoklassieke evenwichtstheorie zorgt de markt ervoor dat regionaal economische verschillen vanzelf zullen verdwijnen. Beleidsdaden hebben volgens deze theorie dus een positieve invloed op regionaal economische groei (Atzema et al.).

In de praktijk wordt deze theorie niet door iedereen ondersteund. Critici beweren dat de neoklassieke theorie niet realistisch is. Als voorbeeld noemen zij het Noorden van Nederland, die zich in de loop der jaren niet economisch heeft weten te ontwikkelen ten opzichte van de rest van Nederland, terwijl het regionaal economisch beleid zich sterk op deze regio heeft gericht (Atzema et al.). Critici beweren dat ook andere factoren van invloed zijn op regionale ontwikkeling en onderontwikkeling. Hierbij moet gedacht worden aan internationalisering, demografische factoren, technologische vooruitgang enzovoort. In de wetenschap werd steeds belangrijker gevonden dat een analyse van de regionale verschillen kwam. De 'waarom' vraag werd dus belangrijk. Als tegenreactie op de neoklassieke evenwichtstheorie kwamen enkele theorieën tot stand die de verschillen tussen regio's verklaarden (Atzema et al.). Dit waren onder andere het cumulatieve causatiemodel van Myrdal en de groeipooltheorie van Perroux. Als reactie op deze modellen kwamen andere theorieën tot stand. Er kwam een besef dat in een proces van cumulatieve groei toch regio's in een negatieve spiraal terecht kunnen komen (Atzema et al.). Andere factoren bleken ook van invloed te kunnen zijn op de regionale economie, zoals de infrastructuur. Een model dat hiermee samenhangt, is het tijd-ruimte convergentiemodel van Janelle. Ook komt het nut van samenwerking tussen regio's en bedrijven tot stand.

Door ontwikkelingen als de toenemende internationalisering en technologieën, wordt de samenleving complexer, waardoor de focus van wetenschappelijke theorieën kritischer. Economische ontwikkelingen werden steeds meer gezien als een dynamisch proces, waarbij bedrijven en regio's zich in wisselende mate aan moeten passen (Atzema et al.). Vernieuwing en

innovaties zijn belangrijk om deze dynamiek aan te kunnen, de kenniseconomie werd steeds belangrijker. Een theorie die hieraan ten grondslag ligt is de innovatietheorie van Schumpeter. Een andere belangrijke ontwikkeling in de regionaal economische wetenschap is de focus op regionale netwerken en dan met name de sociaal-culturele factoren die hieraan gebonden zijn. Voorbeelden hiervan zijn wederzijds belang en concurrentiekracht. De clustertheorie van Porter, de innovatiesysteemtheorie van Lundvall en de leerregio van Morgan zijn voorbeelden hiervan.

De veranderingen in de regionaal economische kennis zijn opvallend. Theorieën die tot stand zijn gekomen hangen goed samen met belangrijke ontwikkelingen in de tijd, zoals globalisering en een samenhangende vergroting van de concurrentiekracht. Het toenemende belang van de kenniseconomie komt tot uiting in theorieën zoals de innovatietheorie, clustertheorie en leerregio. Deze theorieën gaan allen over hoe kennis uitwisseling van invloed kan zijn op de economische ontwikkeling van een regio. Het besef van dit belang komt ook tot uiting in de ontwikkeling van regionaal economisch beleid, dat wordt beschreven in hoofdstuk drie.

2.10 Conclusie

In dit hoofdstuk is beschreven dat de volgende kenmerken kunnen leiden tot een groei in de economie:

- Aantrekkelijk voorzieningsniveau;
- Sleutelbedrijven;
- Goede bereikbaarheid;
- Innovatie;
- Samenwerking tussen ondernemingen, onderwijsinstellingen, overheden en financiële organisaties;
- Cluster, dus de fysieke aanwezigheid van bedrijven binnen een gespecialiseerde sector;
- Fysieke aanwezigheid tussen bedrijven en instellingen waarbij kennis wordt gedeeld.

De nadruk moet hier gelegd worden op kunnen, want er mag niet zomaar er vanuit worden gegaan dat ze leiden tot economische groei. In hoofdstuk drie wordt de ontwikkeling van regionaal beleid beschreven. Dit theoretische kader is geschetst om de ontwikkelingen en beleidsdaden van het verleden te kunnen begrijpen en verklaren. Zo mogelijk worden er dus theorieën gekoppeld aan beleidsdaden. Daarnaast kunnen theorieën ook gekoppeld worden aan het empirische gedeelte van dit onderzoek. De regionaal economische groei van de casussen in dit onderzoek en het beleid dat zij voeren kan deels verklaard worden aan de hand van wetenschappelijke inzichten die in dit hoofdstuk naar voren zijn gekomen.

Hoofdstuk 3 Ontwikkeling van regionaal economisch beleid in Nederland

3.1 Inleiding

Het huidige regionaal economisch beleid in Nederland is niet vanzelf tot stand gekomen. Diverse overheden zijn verantwoordelijk voor het huidige regionaal beleid en voor de ontwikkeling hiervan. Vanuit de Europese Unie worden regelingen bepaald die van invloed zijn op het regionaal economisch beleid in Nederland. Dit geldt tevens voor de nationale overheid. Op nationaal niveau worden beleidsbepalingen geschreven die op regionaal niveau worden toegepast. Ten slotte bepalen regio's zelf ook hun beleid.

In dit hoofdstuk zal de ontwikkeling van regionaal economisch beleid worden beschreven. Wetenschappelijke theorieën zullen als referentiekader dienen om deze ontwikkeling te analyseren. Een belangrijke vraag hierbij is; waarom heeft het beleid zich ontwikkeld? Een kritische benadering is nodig om veranderingen te kunnen verklaren. De ontwikkeling van regionaal beleid zal vanuit drie perspectieven worden behandeld. Allereerst, vanuit de Europese Unie, vervolgens vanuit de nationale overheid en de ontwikkeling van regionaal economisch beleid zal vanuit regionale overheden worden beschreven. Ten slotte zal in paragraaf 3.5 een kritische noot worden geplaatst over het verloop van het beleid en wordt het beleid geanalyseerd.

3.2 Ontwikkeling van regionaal economisch beleid vanuit de Europese Unie

De eerste beleidsdaden op regionaal economisch gebied van de Europese Unie stammen uit het jaar 1957. In dit jaar werd het Verdrag van Rome getekend dat "de eenheid hunner volkshuishoudingen te versterken en de harmonische ontwikkeling daarvan te bevorderen door het verschil in niveau tussen de onderscheidende gebieden en de achterstand van de minder begunstigde gebieden te verminderen" (Europese Commissie, 2000, p. 5). Met andere woorden, er werd aandacht besteed aan minder ontwikkelde regio's in Europa teneinde regionale ongelijkheid te verkleinen.

Solidariteitsfondsen (nu structuurfondsen) zijn een manier om deze regionale ongelijkheid te verkleinen. In 1975 is het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) ontwikkeld door de EU. Dit fonds dient als instrument om projecten in regio's met structurele problemen te helpen en de economie te stimuleren door middel van het bevorderen van werkgelegenheid en groei in de kenniseconomie (van Nistelrooij, n.d.). Tussen 1986 en 1993 hebben zich hervormingen voorgedaan van de solidariteitsfondsen. Cohesie wordt een van de belangrijkste hoofddoelen van de EU (Europese Commissie, 2000). De toetreding van nieuwe lidstaten in de EU, teneinde economische en sociale ontwikkeling te stimuleren, heeft als gevolg gehad dat tussen 2000 en 2006 de structuurfondsen zijn hervormd. Hierbij zijn drie doelstellingen ontwikkeld:

- Doelstelling 1 (territoriaal): Regio's met een ontwikkelingsachterstand
- Doelstelling 2 (territoriaal): Economische en sociale omschakeling van industriële, stedelijke of van de visserij afhankelijke gebieden te steunen.

- Doelstelling 3 (thematisch): Opleidingssystemen moderniseren en werkgelegenheid bevorderen.

Deze periode was met name gericht op financiële solidariteit. Dit betekent dat vooral veel middelen naar minder begunstigde regio's. Van de Structuurfondsen van de Europese Unie ging in deze periode maar liefst 70% naar regio's met een economische achterstand (Europese Commissie).

Op basis van Europese wetgeving is in het najaar van 2006 het Nationaal Strategisch Referentiekader ontwikkeld. Hierin volgt het kabinet het Europese structuurbeleid dat zich richt op attractieve regio's en steden; innovatie, kennis en ondernemerschap; en meer en betere banen (van Nistelrooij, n.d.).

In de nieuwe periode (2007-2013) stelt de Europese Unie drie structuurfondsen beschikbaar die passen binnen de gekozen drie doelstellingen:

- Doelstelling 1 is gericht op convergentie en cohesie van onderontwikkelde regio's in Europa. Nederland komt hier voor niet in aanmerking.
- Doelstelling 2 gaat over het vergroten van regionaal concurrentievermogen en werkgelegenheid.
- Doelstelling 3 is het stimuleren van Europese Territoriale Samenwerking. Deze samenwerking moet plaatsvinden op drie niveaus; grensoverschrijdend, transnationaal en internationaal (Limburg, n.d.).

De drie structuurfondsen die samenhangen met de genoemde doelstellingen zijn het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling, het Europees Sociaal Fonds en het Cohesiefonds. Om in aanmerking te komen voor één van deze fondsen moeten projecten voldoen aan 'Lissabon-agenda' en de 'Gothenburg-agenda' (Limburg, n.d.). De Lissabon-agenda, ontwikkeld in 2000 "heeft als doel dat in 2010 drie procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP) voor onderzoek en ontwikkeling wordt uitgegeven. Andere doelstellingen zijn een arbeidsparticipatie van 70 procent en 20 miljoen extra werkenden erbij." (Ministerie van Economische Zaken², n.d.). Buiten deze onderwerpen streeft de EU met de Lissabon-agenda naar meer innovatie en een versterkt concurrentievermogen. Vanuit de Europese Unie komt steeds meer het besef dat innovatie belangrijk is voor economische ontwikkeling. Dit heeft ertoe geleid dat meer wordt geïnvesteerd in de kenniseconomie, oftewel in Research & Development. Volgens het rapport van de 'High Level Group' is 40% van de groei in arbeidsproductiviteit te wijten aan Research & Development. Daarnaast heeft deze sector veel economische spillovers in andere economische sectoren (European Communities, 2004). De Lissabon-agenda is een goed voorbeeld van deze beleidswijziging. De agenda dient in een periode van tien jaar Europa als meest dynamische en competitieve kenniseconomie ter wereld te worden (European Communities, 2004). Naast de Lissabon-agenda dienen projecten van regio's ook te voldoen aan de Gothenburg-agenda, dat gericht is op duurzaamheid, natuur en milieu (Limburg, n.d.).

Sinds de Verdragen van Maastricht uit 1992 en de Lissabon-agenda uit 2000 focust de EU zich steeds meer op groeisectoren. De Unie beoogt hiermee "een gunstig ondernemersklimaat en een gunstig klimaat voor samenwerking tussen bedrijven en zo een optimale economische groei te

stimuleren" (Raspe & van Oort, 2007, p.6). De groeisectoren waar men zich vooral op richt is de informatietechnologie, biotechnologie en milieutechnologie. De focus van de EU is hiermee verschoven van cohesie en gelijkheid, naar de steun aan potentiële groeisectoren.

Niet elke doelstelling van de EU is van invloed op de Nederlandse regio's. Doelstelling 2 is bedoeld voor gebieden die het regionale concurrentievermogen en werkgelegenheid willen stimuleren. Voor deze doelstelling krijgt Nederland €1.660 miljoen ter beschikking, dat wordt verdeeld onder de vier landsdelen. Doelstelling 3 kan relevant zijn voor de grensregio's in Nederland. Met geld dat hiervoor ter beschikking is gesteld, kunnen regio's grensoverschrijdende samenwerking met nabij gelegen gebieden realiseren, teneinde de innovatie en kennisoverdracht te stimuleren (Limburg, n.d.).

Het huidige beleid van de Europese Unie is deels specifiek. Enerzijds is cohesie een belangrijk onderdeel van het beleid, waarbij een egalisering van de welvaart wordt beoogd. Anderzijds bestaat het beleid van de Unie uit voorwaardenscheppend beleid, om de infrastructuur te verbeteren (Raspe & van Oort, 2007). Deze investeringen van de EU komen overeen met het tijd-ruimte convergentiemodel van Jannelle, waarbij wordt gesteld dat een goede infrastructuur belangrijk is bij de ontwikkeling van de economie.

3.3 Ontwikkeling van regionaal economisch beleid vanuit nationale overheid

Beleid tot de jaren '60

Na de Tweede Wereldoorlog zijn de eerste stappen gezet om een regionaal economisch beleid te ontwikkelen (Boekema & Broos, n.d.). De eerste daadwerkelijk beleidsdaad stamt uit 1951. Dit beleid was gericht op de minder economische ontwikkelde regio Zuidoost Drenthe (Bartels & van Duijn, 1981). Vanaf de naoorlogse jaren kan regionaal economisch beleid in verschillende periodes worden onderverdeeld.

Het regionaal economisch beleid in Nederland begint met de voorbereidingsfase, dat ongeveer loopt van 1945 tot 1951. Deze fase in regionale ontwikkeling kwam tot stand door de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog. Om de economische ontwikkeling weer tot stand te laten komen werden verschillende instrumenten ingezet. De kern van het beleid in deze periode is equity; oftewel, het creëren van gelijkheid tussen regio's (Raspe & van Oort, 2007). Twee problemen lagen ten grondslag aan regionaal economisch beleid. Ten eerste het ontstaan van werkloosheid door de mechanisering van de landbouw. Ten tweede was werkgelegenheid in de industrie sterk geconcentreerd in het Westen van het land. Dit betekende dat arbeiders uit de landbouw uit niet-westerse regio's lastig konden overstappen naar industrieel werk in hun eigen regio (Bartels & van Duijn). Het Rijk concludeerde dat de industrialisatie in Nederland beter moest worden verspreid over het land. Dit realiseerde men door middel van het ontwikkelen van industriële clusters buiten de Westen (Bartels & van Duijn). Instrumenten die hiervoor werden gebruikt waren investering- en verhuissubsidies om de mobiliteit van arbeiders te bevorderen (Raspe & van Oort).

Naast het ontwikkelen van industriële clusters wees het Rijk negen ontwikkelingsgebieden aan. Deze gebieden waren doorgaans onderontwikkelde regio's waar een ontwikkelingsplan voor zou worden opgesteld. Figuur 3.1 geeft deze regio's weer.

Figuur 3.1: Ontwikkelingsgebieden, 1951-1959

Bron: Bartels & van Duijn, 1981

1950-1960

De ontwikkelingsfase loopt ongeveer van 1951 tot 1959. In deze periode lag de nadruk van het economische regionaal beleid vooral op het bestrijden van structurele werkloosheid (Boekema & Broos, 1995). In totaal werden 42 kerngemeenten aangewezen die in aanmerking kwamen voor instrumenten van deze beleidsperiode. Er werd bijvoorbeeld subsidie verleend om de infrastructuur in de kernen te verbeteren. Van het totale bedrag dat is toegekend aan ontwikkeling, ging 91% naar het Noorden van het land.

In 1958 is een begin gemaakt met het opstellen van een nieuw beleid, de zogenaamde Zesde Nota inzake industrialisatie van Nederland. Dit beleid richtte zich op de nazorg van ontwikkelingsgebieden, het bevorderen van de industrialisatie in gebieden met een vertrekoverschot (expulsiegebieden) en het voorkomen van acute werkloosheid. Hiermee is een begin gemaakt aan een indeling van de regio's in Nederland in drie gebieden: het Westen, overgangsgebieden en stimuleringsgebieden. Deze indeling zou pas in de jaren '70 verder ontwikkeld worden (Bartels & van Duijn). Verder kwam vanaf 1958 steeds meer de nadruk te liggen op ruimtelijke spreiding van industrie (Atzema & Wever, 1994).

1960-1970

Tussen 1959 en 1964 is het regionaal economisch beleid in Nederland minder gericht op werkloosheidsbestrijding en meer op de spreiding van economische activiteiten. Ontwikkelingsgebieden werden voortaan 'probleemgebieden' genoemd en zijn toegenomen. Figuur 3.2 laat zien dat Noord Nederland, Zeeland, Oost Brabant en een deel van Limburg als probleemgebied werd beschouwd. Dit komt erop neer dat bijna 40% van de totale Nederlandse oppervlakte onder het regionaal economische beleid viel, dit betrof éénvijfde van de Nederlandse bevolking (Atzema & van Wevers). Dit had als gevolg dat het beleid als het ware uit de hand liep, waardoor de focus (het stimuleren van economische ontwikkeling) onder druk kwam te staan.

Naast de ontwikkelingsgebieden werden ook aanvullende kernen aangewezen. Dit zijn kernen waar stimuleringsactiviteiten aan het afronden zijn. Figuur 3.2 geeft een overzicht van de probleemkernen en aanvullende kernen van regionaal beleid tussen 1959 en 1964.

Figuur 3.2: Probleemgebieden, 1959-1964

Bron: Bartels & van Duijn, 1981

In 1963 werden voor het eerst de groeipotenties van regio's gekoppeld aan het beleid. Dit werd gerealiseerd door te investeren in onderzoek en ontwikkeling, infrastructuur en export. Daarnaast groeide het geloof in bedrijven die als stuwende bedrijven in een regio te werk gaan (Raspe & van Oort, 2007). Deze beleidsgedachte kan gekoppeld worden aan de groeipooltheorie van Perroux. Deze theorie gelooft in de kracht van sleutelbedrijven, deze kunnen zorgen voor economische ontwikkeling in een regio.

Waar voorheen de spreiding van industrialisatie in het land de basis vormde van regionaal beleid, vanaf 1965 wordt dit het hoofdmotief voor regionaal economisch beleid. Motieven voor dit spreidingsbeleid zijn (Bartels & van Duijn, 1981, p. 84):

1. De noodzaak tot het spreiden van de industrievesting in het kader van het ruimtelijk- ordeningsbeleid;
2. Het tegengaan van de traditionele bevolkingsexpulsie en van de daarmee gepaard gaande verschraving van het woon- en leefklimaat, die zich in sommige gebieden voordoet;
3. De bestrijding, c.q. voorkoming van structurele werkloosheid in bepaalde landsdelen.

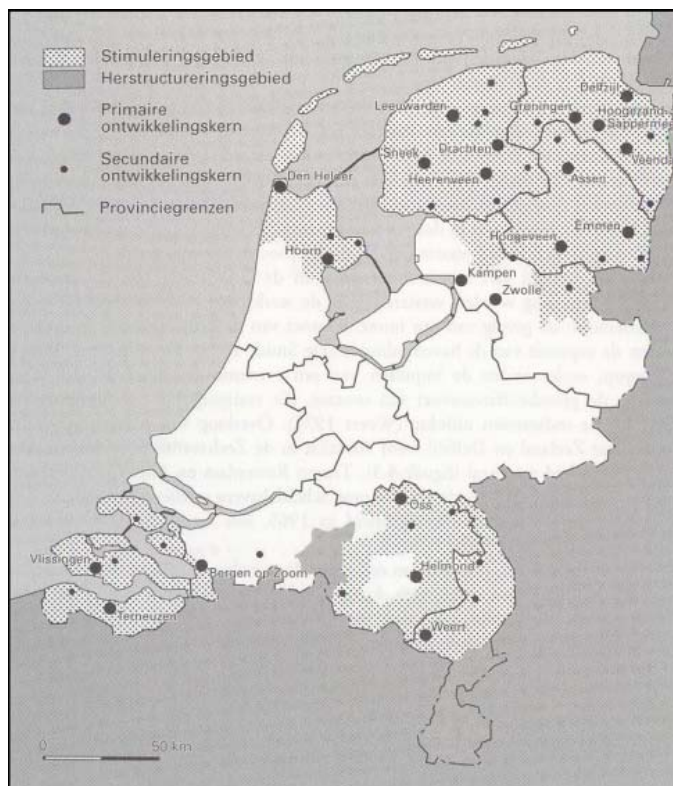
De sterke spreidingstendens wordt nog verder versterkt door de olopemde arbeidstekorten in het Westen van het land. Deze arbeidstekorten zijn tot stand gekomen door de enorme groei van de kantorensector en de havenindustrie (Atzema & Wever).

Vanaf midden jaren '60 krijgt het stimuleringsbeleid een andere vorm van beleid naast zich, het herstructureringsbeleid. "Dit beleid richtte zich op stedelijk-industriële gebieden die sterk afhankelijk waren van één bedrijfsklasse, waarin zich een ingrijpend herstructureringsproces voltrok waarbij duizenden arbeidsplaatsen in korte tijd teloor gingen" (Atzema & Wever, 1994, p.69). Voorbeelden van dergelijke gebieden zijn Zuid-Limburg (mijnindustrie) en Twente (textiel). Deze gebieden kregen een investeringspremieregeling en ging in 1967 van kracht (Atzema & Wever).

1970-1980

De sterke 'hapering' van de economie en de begeleiding en beheersing van crisisssectoren (zoals de textielsector, staalsector en scheepsbouw) stonden in de beleidsperiode 1970-1980 centraal. Beleidsdaden zijn aan deze ontwikkelingen te koppelen. Deze methode van beleid wordt ook wel 'backing losers' genoemd (Raspe & van Oort, 2007). Dit betekent dat het beleid vooral gefocust was op het oplossen van problemen en probleemgebieden.

Tussen 1969 en 1972 wordt de benaming van probleemgebieden veranderd in stimuleringsgebieden (Pellenburg, 2006). Deze gebieden, evenals de herstructureringsgebieden, zijn weergegeven in figuur 3.3.

Figuur 3.3: Stimulerings- en herstructureringsgebieden, 1962-1972

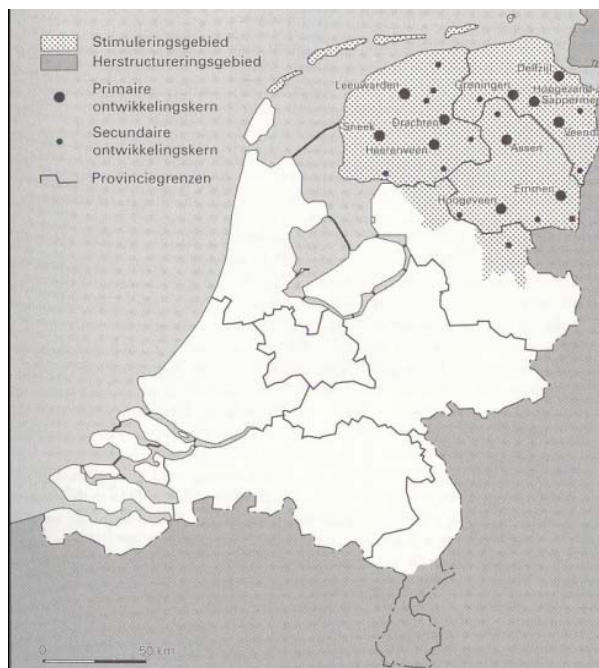
Bron: Pellenburg, 2006

De stimulerings- en herstructureringsgebieden worden tussen 1972 en 1975 fors verminderd (zie figuur 3.4). Gunstige economische ontwikkelingen liggen te grondslag hieraan. Regio's die mindere voorspoedige economische tijden kenden, werden nog steeds opgenomen in het regionaal economisch beleid. Dit betrof Zuid-Limburg en de noordelijke provincies (de Jong, 2000).

Tussen 1975 en 1977 komt een nieuwe fase in het regionaal economisch beleid. Net zoals in de jaren '60 is in deze periode het beleid gericht op de totstandbrenging van een betere spreiding van economische activiteiten. Naast deze spreidingsmaatregelen worden ook afstemmingsmaatregelen ontwikkeld. Zo word gesteld (Bartels & van Duijn, 1981, p. 97):

dat het wenselijk is om, ter vermindering van de bezwaren van een toenemende concentratie van activiteiten en bevolking in bepaalde delen en met name in het Westen van het land en in het belang van een evenwichtige ontwikkeling van de economische structuur en de arbeidsmarkt in dat gebied, regelingen te stellen teneinde investeringen in die delen van het land af te remmen en dat zulks mede kan bijdragen tot een betere spreiding van investeringen over het gehele land.

Deze zogenaamde Selectieve Investerings Regeling (SIR) werd van toepassing op West- en Midden-Nederland. Dit betekende dat Nederland voortaan kon worden ingedeeld in drie soorten regio's; stimulerings- en herstructureringsgebieden, afremmingsgebieden en overgangsgebieden. Op deze laatste groep zijn geen maatregelen van toepassing. Deze drie gebieden worden weergegeven in figuur 3.5.

Figuur 3.4: Stimulerings- en herstructureringsgebieden, 1972-1975

Bron: Pellenbarg, 2006

Beleid is deels het gevolg van conjuncturele schommelingen. De beleidsperiode tussen 1977 tot 1981 is dan ook een reactie op de economische recessie van eind jaren '70 (Boekema & Broos). Door de hoge werkloosheid vindt in deze periode een sterke beleidsintensivering plaats door middel van meer financiële middelen, meer instrumenten en meer toepassingsgebieden. Wat betreft de toepassingsgebieden is in deze periode het beleid ook gericht op het Westen. Daarnaast komt er ook meer aandacht voor steden teneinde het woon- en leefklimaat te verbeteren (Bartels & van Duijn, 1981).

Figuur 3.5: Stimulerings- en herstructureringsgebieden, afremmingsgebieden en overgangsgebieden 1975-1977

Bron: Bartels & van Duijn, 1981

1980-1990

Door de verdieping van de economische recessie aan het begin van de jaren '80 werd door de overheid het spreidingsbeleid afgeschaft, dit betekende dat de SIR-regeling verdween (Atzema & Wever). Verder heeft deze nieuwe periode twee benaderingen. Ten eerste lag de nadruk op gelijkheid; zwakke regio's worden gesteund teneinde een grotere economische gelijkheid te creëren. Ten tweede op efficiëntie, waarbij regio's hun bijdrage aan de nationale welvaart vergoten (Bartels & van Duijn). Deze grote verandering van het beleid was vooral het gevolg van de economische crisis. Doordat het in alle regio's in Nederland economisch gezien slechter ging, kreeg het beleid een andere wending. De nadruk kwam steeds meer te liggen op het benutten van de potenties van de regio's zelf (de Jong, 2000). Het motto van regionaal beleid werd van "regio die drijven op Haagse kracht naar regio's op eigen kracht (Raspe & van Oort, 2007, p.4). Een andere oorzaak van de groeiende verantwoordelijkheid van regio's op de eigen economische ontwikkeling was de eenwording van Europa (Raspe & van Oort). Bij dit proces vervagen grenzen en kan meer

handel en arbeid tussen de verschillende Europese landen plaatsvinden. Dit heeft ook als gevolg dat er meer concurrentie komt van andere regio's en landen, met name de Oost-Europese landen. Nederlandse regio's dienen meer zelf de verantwoordelijkheid van de economie te dragen om deze te stimuleren.

De bijdrage van regio's aan de nationale welvaart werd onder andere gerealiseerd middels het zogenaamde voorwaardenscheppende beleid uit 1981. Dit beleid diende de bijdrage van regio's aan de nationale welvaart te vergroten, door middel van infrastructurele knelpunten op te lossen. Dit zou positieve voorwaarden moeten scheppen voor het vestigingsklimaat van regio's (SER, 1990). Deze beleidsdaad kan gekoppeld worden aan het tijd-ruimte convergentiemodel van Janelle. Volgens dit model kan welvaart vergroot worden door een goede bereikbaarheid te creëren. Door bezuinigingen is dit beleid in 1989 afgeschaft om vervolgens met andere doelstellingen en een andere benaming voortgezet te worden; "het voorwaardenscheppende beleid nieuwe stijl". Deze nieuwe stijl is tot stand gekomen door het besef van de toenemende internationalisering van de Nederlandse economie en richt zich op "het bevorderen van een internationaal concurrerend productie- en vestigingsklimaat in economische concentraties" (SER, 1990, p. 8). Door het toenemende concurrentievermogen komen spanningen tot stand tussen economische ontwikkeling enerzijds en milieu-, ruimtelijke ordening- en mobiliteitsproblemen anderzijds. Het voorwaardenscheppend beleid nieuwe stijl richt zich op dit spanningsveld door fysieke voorwaarden te scheppen voor logistiek, productie en communicatie (SER, 1990). Dit is dus een toevoeging op de oude stijl van dit beleid, en meer gericht op de internationale positie van Nederland.

Gedurende periode van economische groei was regionaal beleid sterk gecentraliseerd vanuit Den Haag. Door de verslechterde economische situatie werd het beleid meer decentraal geregeld, wat betekent dat initiatieven vanuit de regio kwamen (Atzema & Wever). Dit organiserende vermogen van regio's kwam tot uiting in regionale ontwikkelingsmaatschappijen. De eerste ontwikkelingsmaatschappij is de Noordelijk Ontwikkelings Maatschappij (NOM), dat is opgericht in 1974. Daarna volgden andere, zoals de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (1983).

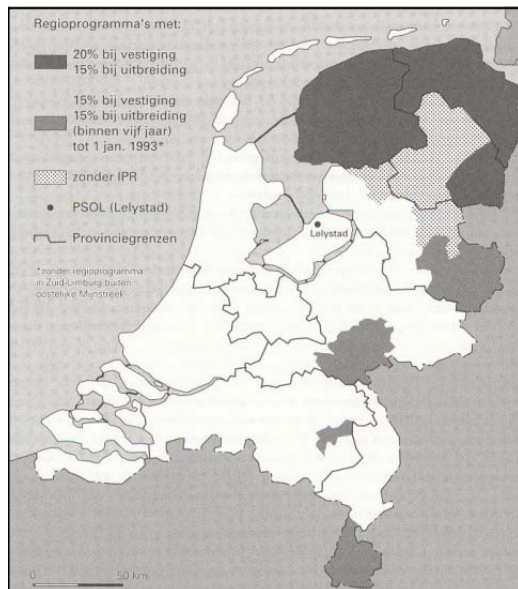
In de jaren '80 kwam sterk de kenniseconomie op gang (Raspe & van Oort). Het regionaal beleid speelde in op deze trend, waardoor meer steun ging naar bedrijven die innoveerden en technologische vernieuwing tot stand brachten. In de innovatienota van 1979 werden kanssectoren aangewezen waar innovaties tot stand konden worden gebracht. (Raspe & van Oort). Deze nieuwe ontwikkeling van beleid kan worden gekoppeld aan de innovatietheorie van Schumpeter. Hierin wordt gesteld dat innovatie een belangrijke factor is voor regionaal economische ontwikkeling. Daarnaast werd in het beleid gesteld dat innovatieve bedrijven bij elkaar gevestigd diende te worden, het liefst in de omgeving van kennisbronnen. De clustertheorie van Porter kan hieraan gekoppeld worden. Centraal hierin staat de kracht van concurrentiekracht om de economie te bevorderen.

1990-2000

In een evaluatie in 1990 is gebleken dat de regionale verschillen tussen regio's in Nederland zijn afgenomen (SER, 1990). Dit houdt in dat convergentie tussen regio's is ontstaan, wat één van de doelen van regionaal economisch beleid was. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de regionale verschillen met het Noorden van het land nog steeds erg groot zijn. Dit heeft ertoe geleid dat noordelijke regio's in de beleidsperiode vanaf 1990 meer aandacht hebben gekregen om de economische ontwikkeling in deze regio's te stimuleren. Doordat economische middelen andere prioriteiten hebben gekregen, komt de nadruk van regionaal economisch beleid steeds minder te liggen op gebieden die voormalig steun kregen van regionaal economisch beleid. Alleen het Noorden krijgt nog steun van het beleid (Atzema & Wever).

Verder benadrukt de Sociaal Economische Raad dat de verantwoordelijkheid meer bij de regio's zelf dienen te liggen teneinde economische kansen te benutten. Dit houdt in dat meer decentralisatie moet plaatsvinden (SER, 1990). Als gevolg hiervan kwam in de beleidsperiode 1990-1994 de nadruk te liggen op de eigen kracht van regio's (Boekema & Broos). Waar voorheen de nadruk van regionaal economisch beleid vooral gericht was op stimulering van onderontwikkelde regio's, in de nieuwe periode verschuift het accent naar de ontwikkeling van economisch sterke gebieden (Atzema & Wever). Dit uit zich in regionale programma's waarbij regio's zelf verantwoordelijkheid dragen voor de economische ontwikkeling van hun gebied. Regionale programma's zijn gevestigd in het Noorden, Oosten en Zuiden van Nederland (zie figuur 3.6). Verder is het regionaal economisch beleid meer internationaal gericht. "De regering gaat ervan uit dat internationaal opererende bedrijven in binnen- en buitenland de selectie van hun vestigingsplaatskeuze steeds vaker laten afhangen van internationale vergelijkingen van de kwaliteit van de bedrijfsomgeving" (Atzema & Wever, 1994, p. 80).

Het nieuwe beleid, dat in 1995 van start gaat, wordt aangeduid met 'ruimtelijk-economisch beleid'. Tussen 1995 en 2000 is regionaal economisch beleid gericht op het creëren van ruimte voor economische ontwikkeling. Het beleid is niet meer gericht op alle regio's, vooral de economisch sterke gebieden krijgen de aandacht. Een regio zoals de Randstad zou de nationale economie moeten trekken. Een instrument om dit te kunnen realiseren is het aantrekkelijker maken van de vestigingsmogelijkheden voor bedrijven. Door een aantrekkelijk vestigingsklimaat te creëren kan de concurrentiepositie ten opzichte van andere Europese landen worden vergroot (de Jong, 2000). Naast de aandacht voor sterke regio's, wordt het Noorden van het land in deze beleidsperiode nog steeds gesteund.

Figuur 3.6: Regionale programma's, 1990-1994

Bron: Pellenburg, 2006

2000-heden

Vanaf 2000 werd door het Rijk kritischer gekeken naar het regionaal economisch beleid. De werkgroep Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) deed in 2004 een onderzoek naar de effectiviteit van het beleid. Hierin werd geconcludeerd dat het onmogelijk is om het directe economische effect van beleid te kunnen meten. Daarnaast werd geconcludeerd dat beleid vaak reactief is. Dat wil zeggen dat beleid "voortvloeit uit ongunstige regionale neveneffecten van andere (generiek) beleid" (Raspe & van Oort, 2007, p.5). De werkgroep stelde daarom dat men moest stoppen om de verschillen tussen regio's door middel van beleid te realiseren. Daarvan in de plaats zou het beleid gericht moeten zijn op knelpunten in een regio, ongeacht de relatieve positie van de regio ten opzichte van andere regio's (Raspe & van Oort).

Als reactie op het rapport van IBO werd in 2004 de nota 'Pieken in de Delta' gepresenteerd. In dit rapport werd vooral de nadruk gelegd op sterke punten van een regio. Deze beleidsomslag past binnen het beleidsperspectief van de Europese Unie, waarbij steeds meer de nadruk komt te liggen op de sterktes van een regio. Daarnaast kan Pieken in de Delta ook verklaard worden door een toenemende trend van het Rijk om steeds meer te investeren in de kenniseconomie (Raspe & van Oort). Innovatie neemt een belangrijke plaats in binnen de kenniseconomie, omdat innovatie vernieuwing tot stand brengt en kan leiden tot nieuwe kennis. Binnen de nota Pieken in de Delta is innovatie een belangrijk thema.

De verandering van het beleid, waarbij de nadruk van het beleid veranderde van equity naar efficiency, is ook te verklaren vanuit de wetenschap. In een globaliserende economie werd steeds meer de regio als belangrijke ruimtelijke eenheid gezien. Volgens wetenschappers uit de geografie, economie en bedrijfskunde zorgt de regio voor welvaart en creatie van productie (Raspe & van

Oort). Dat de nadruk van Pieken in de Delta juist op de sterktes van regio's kwam te liggen, komt dus niet uit de lucht vallen.

In 2005 wordt het innovatiebeleid aangescherpt met een zogenaamde sleutelgebieden-aanpak, oftewel met pieken. Een 'Piek' wordt door het Ministerie van Economische Zaken geformuleerd als "een onderscheidend cluster van bedrijvigheid en kennis dat van (inter)nationale betekenis is of kan worden en dat zich onderscheidt door focus en massa, samenwerking en samenhang" (Louter & Eikeren, 2008, p. 2). Voor zes regio's in Nederland zijn pieken aangewezen, te weten Noord-Nederland, de Noordvleugel, Oost-Nederland, Zuidoost Nederland, de Zuidvleugel en Zuidwest Nederland. De indeling van deze gebieden, alsmede de daarbij horende 'pieken', zijn weergegeven in figuur 3.7. De volgende sectoren zijn gekoppeld aan deze regio's (Louter & Eikeren, 2008):

- Noord-Nederland: agribusiness – energie - water - sensortechnologie
- Noordvleugel: creatieve industrie/ ICT/ nieuwe media - life sciences en medische technologie - innovatieve logistiek en handel – toerisme en congreswezen
- Oost-Nederland: health – food & nutrition - technologie
- Zuidoost-Nederland: life sciences en medische technologie - food & nutrition – high-tech systemen en materialen
- Zuidvleugel: life & health sciences – haven en industrie complex – toeleveranciers glastuinbouw
- Zuidwest-Nederland: procesindustrie (van maintenance en bio-industrie) – logistiek - toerisme

Er lijkt enige overlap aanwezig te zijn in de verschillende regio's wat betreft enkele pieken (zoals life sciences). De focus van deze sectoren verschillen echter van elkaar. Zo leggen de regio's zich toe op verschillende segmenten binnen de sector life sciences.

Figuur 3.7: Gebieden en sectoren van Pieken in de Delta

Bron: Ministerie van Economische Zaken⁴, 2008

Pieken in de Delta richt zich op innovatiemogelijkheden van regio's. Innovatie moet ervoor zorgen dat de economie in Nederland zich kan blijven ontwikkelen. Dat in de nota Pieken in de Delta de nadruk wordt gelegd op innovatie en het belang daarvan, kan worden gekoppeld aan de innovatietheorie van Schumpeter. Door innovatie in een regio te stimuleren kan men concurreren met andere regio's en kan economische ontwikkeling worden bevorderd.

Naast de innovatietheorie kan Pieken in de Delta ook gekoppeld worden aan de groeipooltheorie van Perroux. Pieken in de Delta is dan niet gericht op een sleutelbedrijf, maar op een aantal sectoren die de economie in een regio zou moeten stimuleren. Deze regio's zijn sleutelgebieden. De aangewezen pieken van een regio moeten een groeipooleffect creëren. Voorbeelden van deze effecten zijn het aantrekken van andere bedrijven in een regio en het stimuleren van werkgelegenheid.

In 2008 is de subsidieregeling van Pieken in de Delta veranderd in 'Sterktes in de regio'. De nieuwe benaming zou de regeling van het beleid moeten versoepelen en vereenvoudigen (SenterNovem, 2009). Toch wordt de naam Pieken in de Delta ook nog vaak gebruikt. In deze scriptie zal de naam Pieken in de Delta gebruikt worden, omdat het om deze nota gaat en niet om de subsidieregeling van de nota.

Dat het beleid is verschoven naar de focus op sterke regio's kan volgens enkele wetenschappers bekritiseerd worden. Frank van Oort en Otto Raspe uiten deze kritiek in het rapport 'Ruimtelijkeconomisch beleid in de kenniseconomie'. Hierin wordt beweerd (Raspe & van Oort, 2007, p.3):

Met name het feit dat het regiobegrip in de kenniseconomie amorf is, brengt ons tot de conclusie dat een regiospecifiek beleid van de regering ten aanzien van kennis en innovatie weinig zinvol is. Het aanwijzen van innovatieve regio's in de nota *Pieken in de Delta* past niet bij het regionale maatwerk dat vereist lijkt. Door een regio selectief op een te eenzijdige dimensie te labelen, doet de overheid geen recht aan de kenniseconomische potenties van alle andere regio's in Nederland. Bovendien doet het eenzijdig labelen van een regio onvoldoende recht aan de andere sterktes en potenties binnen die regio. Per saldo is het de vraag of de samenleving wel voldoende profiteert van het regiospecifieke beleid van de rijksoverheid.

Deze laatste opmerking is lastig te bewijzen. In hoeverre is regionaal economisch beleid wel effectief en leidt het tot economische ontwikkeling van regio's? Er is onderzoek gedaan naar deze vraag, maar dit is een complex vraagstuk. Het is lastig te onderzoeken of economische ontwikkeling gerelateerd kan worden aan beleidsdaden (Bijvoet & Koopmans, 2004). Onderzoeken hebben wel tot enige resultaten geleid. Zo is in de jaren '80 geconcludeerd dat subsidies wel degelijk tot meer investeringen leiden. In 1997 is door het NIBCosult geconcludeerd dat op microniveau (veranderingen binnen bedrijven) er weinig ontwikkeling was, terwijl op macroniveau (werkgelegenheid) wel verbeteringen waren waar te nemen (Bijvoet & Koopmans). In 2002 is waargenomen dat er wel degelijk convergenties tussen regio's ontstond, maar dat niet duidelijk was in hoeverre dit het gevolg was van regionaal beleid. Bijvoet en Koopmans hebben naar aanleiding van een literatuuronderzoek naar de effectiviteit van regionaal beleid de volgende uitspraken gedaan. Een doel van het beleid, een ruimtelijke verdeling van economische ontwikkeling, is maar beperkt het gevolg geweest van beleidsdaden. Het ander doel, het versterken van de nationale economie, is weinig onderzoek naar gedaan maar kan toch als relatief effectief worden gezien. Daarnaast wordt geconcludeerd dat "beleid blijkt effectiever te zijn als het meer een regionale opzet kent." (Bijvoet & Koopmans, 2004, p.30). Dit is dan ook een reden om in deze scriptie de nadruk te leggen op de effectiviteit van regionale programma's, dus op regionaal beleid vanuit decentrale overheden. In hoofdstuk vier zullen verschillende regionale programma's in Nederland worden beschreven, waar alvorens in paragraaf 3.4 een beschrijving van de ontwikkeling van regionaal beleid vanuit decentrale overheden wordt gegeven.

3.4 Ontwikkeling van regionaal economisch beleid vanuit regionale overheden

De visie van regionaal economisch beleid is de laatste jaren meer gericht op decentrale overheden, waarbij regio's verantwoordelijkheid nemen voor haar eigen economische ontwikkeling. De eerste gedecentraliseerde overheidsbeïnvloeding stamt uit het jaar 1971. Het Industrialisatiebureau voor het Noorden des Lands richtte zich op het verbeteren van de sociaaleconomische structuur en de werkgelegenheid van de provincies Groningen, Friesland en Drenthe (Hotfrog, n.d.). In 1974 werd het Industrialisatiebureau voor het Noorden des Lands vervangen door de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM). Ontwikkelingsmaatschappijen als deze (Bartels & van Duijn, 1981, p.93):

passen binnen het streven naar een meer directe, doch gedecentraliseerde overheidsbeïnvloeding van economische activiteit. Ze kunnen participeren in en krediet verschaffen aan bedrijven, ze hebben een informatieve functie (management, technologische en marktkennis) en ze zijn actief in de bedrijfsacquisitie voor de regio.

Andere ontwikkelingsmaatschappijen volgden rond 1975, zoals de Overijsselse Ontwikkelingsmaatschappij, Industriebank Limburg: Instituut voor Ontwikkeling en Financiering en de Gelderse Ontwikkelingsmaatschappij (Bartels & van Duijn).

Na 1980 wordt de decentralisatie van regionaal economisch beleid voortgezet. Vooral de provincies kregen meer verantwoordelijkheden, zoals de bevoegdheid over middelen voor infrastructuurverbetering en aanleg en ontsluiting van bedrijfsterreinen (Bartels & van Duijn). In de nota van 1986-1990 werd gesproken over de eigen mogelijkheden van regio's, waarin wordt aangegeven dat overheden en bedrijven samen moeten werken om de potentie van regio's te vergroten. Om het zelforganiserend vermogen van regio's te bevorderen werden de gebieden gesteund met subsidies (de Jong).

Regionale economische programma's

Een toenemend belang van de kenniseconomie, en dus het uitwisselen van kennis, komt tot uiting in het ontstaan van regionaal economische programma's. Het organiserende vermogen van een regio, waarin verschillende partijen samenwerken, is een belangrijke taak van regionale programma's. Hierbij moet gedacht worden aan een klimaat waarin overheid, onderwijsinstellingen en ondernemers met elkaar samenwerken. Voorwaarden voor een succesvolle samenwerking in dit verband zijn (Atzema, Lambooy, Rietbergen & Wever, 2002, p.181):

Een gemeenschappelijk platform van de verschillende actoren in de regio, een geregelde en actieve interactie tussen actoren, het formuleren van een gemeenschappelijke doelstelling en een breed gedragen besef dat er gewerkt moet worden aan een gezamenlijke opdracht.

De ontwikkeling van regionale programma's in Nederland hangt samen met het beleid van het Rijk. Regio's krijgen steeds meer zelf de verantwoordelijkheid om de economie van de regio te stimuleren. Het effect van deze beleidsdaden is dat regionale programma's tot stand komen vanuit

een bottom-up benadering. Het ontstaan van veel regionaal economische programma's is reactief aan de nota Pieken in de Delta, omdat deze nota mogelijkheden biedt aan regio's om decentraal te werk te gaan. Anderzijds is een ontwikkeling merkbaar waarbij regio's initiatieven nemen, als gevolg van concurrerende regio's dit ook doen.

3.5 Kritische noot

Een opvallende ontwikkeling in het regionaal economisch beleid, van zowel de Europese Unie als het Rijk, is dat een verschuiving heeft plaatsgevonden van het creëren van gelijkheid tussen regio's naar het signaleren van de uniekheid van regio's. Het vergelijken van regio's is dus in het regionaal economisch beleid afgenomen. Enerzijds wordt hierop ingespeeld door te investeren in de problemen van minder ontwikkelde regio's. Anderzijds door de sterkten van regio's te benadrukken en het beleid hierop af te stemmen. Deze verschuiving is pas vanaf de jaren '80 merkbaar, maar komt pas echt tot zijn recht vanaf 2000. De verschuivingen die plaats hebben gevonden tussen het steunen van zwakke regio's naar het benutten van sterken van regio's zijn niet lineair verlopen. Daardoor bestaat onduidelijkheid over wat het Rijk nu heeft gewild met haar regionaal economisch beleid. Onderzoeken naar de effectiviteit hiervan hebben pas plaatsgevonden in 2004, terwijl dit eerder al van grote betekenis had kunnen zijn voor de regionale economie. Het feit dat deze onderzoeken zo laat hebben plaatsgevonden kan verklaard worden. De effectiviteit van regionaal economisch beleid is pas na tientallen jaren zichtbaar, hierdoor zijn onderzoeken waarschijnlijk niet eerder uitgevoerd.

Een andere opmerkelijke ontwikkeling in het regionaal economisch beleid is dat het vaak reactief is aan de economische conjunctuur van dat moment. In de jaren '80 is dit erg merkbaar, in deze periode is meer verantwoordelijkheid gelegd bij regio's zelf als gevolg van een economische krimp. Dit hield in dat er niet genoeg geld was voor regionaal economische ontwikkeling, zodat de regio's zelf verantwoordelijkheid hiervoor dienden te dragen. Over het algemeen kan gezegd worden dat ten tijden van economische groei meer vanuit Den-Haag gebeurt om regionaal economische ontwikkeling te stimuleren en ten tijden van economische krimp de verantwoordelijkheid bij de regio zelf wordt gelegd. Dit kan betekenen dat in de huidige economische situatie, waarbij de economie sterk terugloopt, weer meer verantwoordelijkheid wordt gelegd bij de regio om haar economische ontwikkeling te stimuleren. Een positieve ontwikkeling is dat steeds meer regionale initiatieven plaatsvinden, in de vorm van economische programma's. Maar kunnen zijn ook daadwerkelijk economische groei stimuleren? In hoofdstuk vier zal aan de hand van drie casussen deze vraag onder andere worden beantwoord.

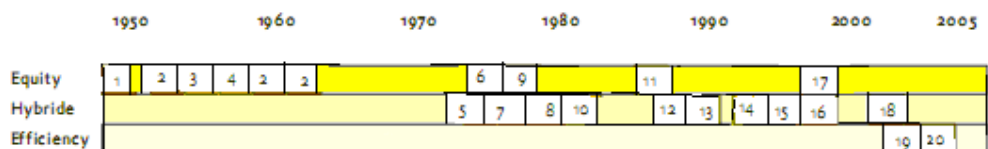
3.6 Conclusie

Figuur 3.8 geeft een overzicht van beleidsnota's vanaf de jaren '50 tot nu. Opvallend is dat het beleid in het verleden vooral gericht was op gelijkheid van regio's (equity), daarna kwam meer de focus te liggen op een combinatie van equity en efficiëntie (hybride regio's). De laatste jaren ligt de verschuiving vooral op efficiënte regio's. Volgens dhr. de Jong kan de verandering van beleid vanaf de jaren '80 verklaard worden door de afname in het maakbaarheidsdenken. De grote verandering in die tijd was dat het beleid eerst alleen gericht was op het rechtvaardigheidsstreven en vanaf de jaren '80 ook de nadruk werd gelegd op het efficiëncystreven; de bijdrage van regio's aan de

ationale welvaart. "Dat de rijksoverheid vanaf de jaren tachtig meer initiatief verwachtte van de regio zelf en tevens voor decentralisatie van verantwoordelijkheid pleitte, betekende dat zij het blinde maakbaarheidsgeloof had afgezworen" (de Jong, 2000, p.285). Het geloof in het nut van directe ingrepen werd minder.

Naast de afname in het maakbaarheidsdenken zijn andere factoren van invloed geweest op de verandering van beleid. Voor een groot deel is dit de economische conjunctuur geweest. Beleidsdaden hebben deels ingespeeld op economische omstandigheden, zoals de recessie van eind jaren zeventig en die doorliep tot in de jaren '80. Daarnaast zijn er overeenkomsten tussen het beleid vanuit de nationale overheid met regionaal economisch beleid van de Europese Unie. Zo heeft er binnen het beleid van de EU een verschuiving plaatsgevonden van de focus op convergentie naar het stimuleren van kennisgebieden. Sinds de invoering van de Lissabon-agenda richt de EU zich steeds op de kenniseconomie (Raspe & van Oort). Dit hangt samen met het Nederlands beleid, waarbij de focus ook steeds meer komt te liggen op sterke regio's en kennisintensieve sectoren. Deze beleidsverandering staat vastgesteld in de nota Pieken in de Delta. Het beleid heeft grotendeels ingespeeld op de economische conjunctuur. Dit betekent dat het beleid vooral erg reactief is geweest, het was een reactie op economische omstandigheden.

Beleidsdaden zijn daarnaast ook deels te koppelen aan wetenschappelijke theorieën. Over het algemeen kan gezegd worden dat er niet een sluitende theorie past bij het gevoerde regionaal economisch beleid in Nederland (Boekema & Broos). Volgens de Vree is regionaal beleid zelden gebaseerd op wetenschappelijke inzichten en theorieën (de Vree, 1993). Naar mijn idee zijn toch bepaalde theorieën goed toepasbaar op beleidsdaden. Zo is de groeipooltheorie, die werd ontwikkeld vlak voor de jaren '60, ook te koppelen aan het beleid van die jaren. Dit zelfde geldt voor de clustertheorie. Deze theorie is opgekomen rond 1990. In deze tijd kwam de nadruk van regionaal economisch beleid te liggen op de clustering van bedrijven teneinde de concurrentiekracht te versterken. Populaire wetenschappelijke theorieën zijn dus zeker herkenbaar in de keuzes van beleidsmakers, ze lopen namelijk gelijk op in de tijd. Er kan dus geconcludeerd worden dat bepaalde hypes van wetenschappelijke theorieën niet direct door beleidsmakers worden opgepakt, maar zeker als inspiratie hebben gediend bij het opstellen van regionaal economisch beleid.

1	Nota inzake de industrialisatie in Nederland, 1949	12	Economie met open grenzen, 1990
2	Zeven industrialisatienota's, 1950-1963	13	Regio's zonder grenzen, 1990
3	Het Westen en Overig Nederland, 1956	14	Ruimte voor regio's, 1995
4	De ruimtelijke ontwikkeling van het Westen des Lands, 1958	15	Kennis in beweging, 1995
5	Economische structuurnota, 1975	16	Kansen door synergie, 1997
6	Nota Selectieve groei, 1976	17	Kompas voor het Noorden, 1998
7	Innovatienota, 1979	18	Nota Ruimtelijk Economisch Beleid, dynamiek in netwerken, 1999
8	Nota Technologische innovatie, 1980	19	Pieken in de Delta, 2004
9	Nota Regionaal sociaal-economisch beleid 1977-1980, 1977	20	Sleutelgebieden-aanpak, 2005
10	Nota Regionaal sociaal-economisch beleid 1981-1985, 1981		
11	Nota Regionaal sociaal-economisch beleid 1986-1990, 1986		

Figuur 3.8: Overzicht regionaal economisch beleid met bijbehorende nota's

Bron: Raspe & van Oort, 2007

Hoofdstuk 4 Regionaal economische programma's

4.1 Inleiding

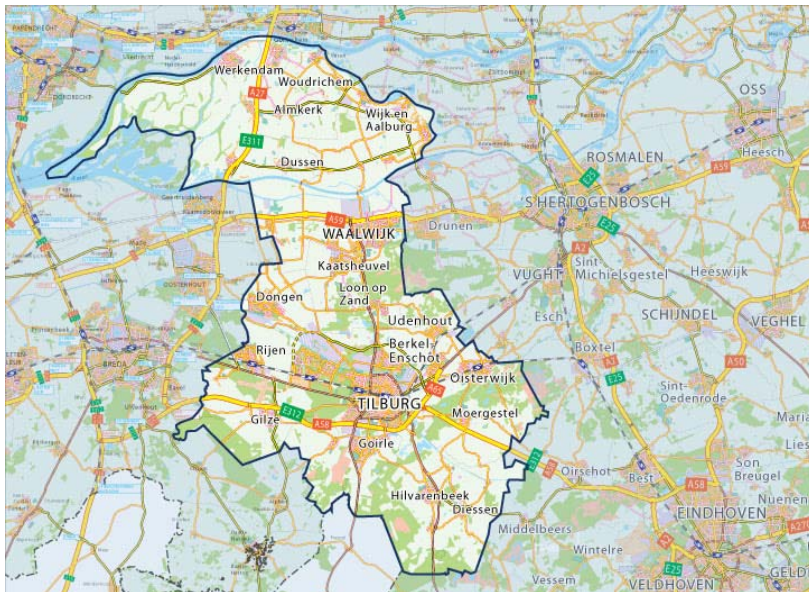
In dit hoofdstuk zullen verschillende regionaal economische programma's worden gepresenteerd. Per programma wordt onder andere aangegeven hoe zij te werk gaan en waarom ze zijn opgericht. Daarnaast zal de effectiviteit van de programma's worden geanalyseerd. Enkele vragen zijn van belang om deze effectiviteit te kunnen beoordelen. Zoals:

- Welke doelen hebben de programma's;
- In hoeverre lopen deze doelen samen met de regionaal economische ontwikkeling van de regio;
- In hoeverre is het beleid van de programma's in overeenstemming met het regionaal economisch beleid van andere actoren (zoals het Rijk, provincie en gemeenten);
- Welke resultaten hebben de programma's behaald;
- In hoeverre zorgen deze resultaten voor de economische ontwikkeling van de regio en in hoeverre komen deze resultaten overeen met de doelen die van te voren zijn gesteld?

In paragraaf 4.2 zal Midden-Brabant worden geanalyseerd, daarop volgend Noordoost Brabant en in paragraaf 4.4 de regio Arnhem Nijmegen. Ten slotte zal een concludeerde paragraaf volgen, met een kritische beschouwing en vergelijking tussen de gekozen casussen.

4.2 De ideale connectie: Midden Brabant

De ideale connectie is een regionaal economisch samenwerkingsprogramma dat in 2006 is opgericht door de Kamer van Koophandel en de gemeente Tilburg. Het samenwerkingsverband zou de economische ontwikkeling van de regio Midden-Brabant moeten stimuleren. Deze regio bestaat uit verschillende gemeenten, waaronder de gemeente Tilburg en Waalwijk (zie figuur 4.1).

Figuur 4.1: Regio Midden-Brabant

Bron: Kamer van Koophandel Brabant, 2009

Er zijn verschillende aanleidingen geweest een samenwerkingsverband op te zetten in de regio Midden-Brabant. Ten eerste was dat de nota Pieken in de Delta, die aanleiding gaf regio's zelf meer verantwoordelijkheid te laten dragen voor de economische ontwikkeling van de regio. In eerste instantie bestond de wens het onderscheidende vermogen van de regio te vergroten. Midden-Brabant had tot 2006 nog geen initiatief genomen dit onderscheidende vermogen te ontwikkelen. Daarnaast lag een druk op de regio om een eigen samenwerkingsverband op te zetten, omdat omliggende regio's in Noord-Brabant, zoals Brainport Eindhoven, hierin verder ontwikkeld waren (van Dongen, 2009). De programmatische samenwerking De ideale connectie is dus reactief aan diverse ontwikkelingen.

In deze paragraaf zullen enerzijds de doelen van De ideale connectie worden verantwoord, anderzijds zal de effectiviteit van dit programma worden geanalyseerd. Deze effectiviteit zal deels worden geanalyseerd door de visie van De ideale connectie te vergelijken met regionaal economisch beleid van andere actoren, zoals van de verschillende gemeenten. De gebruikte data uit dit hoofdstuk zijn afkomstig van enkele interviews (zie bijlage 1). Daarnaast zijn mijn eigen ervaringen middels mijn stage bij ERAC gebruikt.

Doelen

Het centrale doel van De ideale connectie is niet direct het bevorderen van de economische ontwikkeling van de regio. Volgens programmadirecteur, dhr. Boss, zijn de middelen van het programma daarvoor te klein. Daarentegen is gekozen voor drie meer specifieke doelen. Het eerste doel van De ideale connectie is het imago van de regio Midden-Brabant versterken. Volgens dhr. Boss vergaart Midden-Brabant als regio nog te weinig bekendheid. Men weet niet waar de regio voor staat en wat haar sterkten zijn. Volgens Boss heeft dit blanco imago negatieve gevolgen, het kan bijvoorbeeld betekenen dat een bedrijf niet kiest voor Midden-Brabant als vestigingsregio, omdat men de regio niet kent. In februari jl. heeft De ideale connectie een event georganiseerd voor alle geïnteresseerde partijen in de regio en omliggende gebieden. Dit event moest er onder andere voor zorgen dat het beeld van de regio versterkt zou worden. In verschillende workshops kwam naar voren dat verschillende partijen inderdaad lastig vinden om een profiel van de regio te schetsen. Het event moest niet alleen De ideale connectie toonbaar maken aan verschillende partijen, maar had ook als doel de eenheid van de regio te versterken.

Een tweede doel van De ideale connectie is het versterken van het organiserende vermogen van Midden-Brabant. Dit betekent dat men door middel van samenwerking tussen onderwijsinstellingen, overheid en ondernemingen (de drie o's) economische ontwikkeling kan worden gestimuleerd. De samenwerking tussen de verschillende partijen zou vooral Midden-Brabant als vestigingslocatie moeten versterken. Dit is het derde doel van De ideale connectie. Door middel van de sterkten van de regio te benadrukken zou Midden-Brabant interessant moeten zijn voor bedrijven om zich in de regio te vestigen.

Om het profiel van Midden-Brabant te versterken en om Midden-Brabant als vestigingslocatie voor bepaalde sectoren interessant te maken, heeft De ideale connectie drie zogenaamde speersectoren aangewezen. De ideale connectie probeert Midden-Brabant te profileren met de sectoren leisure, logistics en life sciences. Volgens dhr. Boss zijn deze sectoren niet gekozen op basis van

onderzoeken, maar op basis van ervaring. Ervaringen komen van de Kamer van Koophandel en van de gemeente Tilburg. Daarnaast is gekeken welke sectoren duurzaam zijn voor de toekomst en waar Midden-Brabant een goede vestigingslocatie voor zou kunnen zijn. Volgens wethouder van de gemeente Waalwijk, dhr. van Dongen, is gekozen voor drie sectoren en niet één sector, omdat Midden-Brabant niet één economische sector heeft die overheersend is en die voor de hele regio van toepassing is (van Dongen, 2009). De keuze voor de drie sectoren hebben verschillende redenen. Leisure is bijvoorbeeld een sector die erg belangrijk is voor de economische ontwikkeling van de regio, omdat belangrijke attractieparken in de regio gelegen zijn (zoals de Efteling in Kaatsheuvel). De sector logistiek is volgens dhr. Boss gekozen, omdat Midden-Brabant de derde plek inneemt in Nederland wat betreft de vestigingsregio voor logistieke bedrijven. Tilburg en Waalwijk zijn belangrijke vestigingslocaties, door de strategische ligging van deze steden in Europa en Nederland. Verder is life sciences als één van de speerpunten van het regionaal programma gekozen, omdat deze sector als kansrijke sector wordt beschouwd voor Midden-Brabant (Boss, 2009).

Life sciences is door het Rijk aangewezen als piek van Zuidoost Nederland. Midden-Brabant valt niet in zijn geheel onder deze regio, maar kan wel gebruik maken van de sterkten die in de omliggende omgeving aanwezig zijn. Life sciences scoort op dit moment gemiddeld in Midden-Brabant, maar wordt door De ideale connectie als duurzame sector gezien en is daarom opgenomen in het programma.

Door te kijken naar het aantal projecten dat per deelsector wordt gesubsidieerd vanuit De ideale connectie kan een uitspraak worden gedaan over de relevantie van de sector voor Midden-Brabant. Tot nu toe overheersen vooral leisure projecten (vrije tijd en toerisme) en logistiek projecten. Dit kan betekenen dat deze twee sectoren het meest leven in de regio en waar veel mee gedaan wordt. Dit kan ook betekenen dat door De ideale connectie te weinig wordt gedaan om life science projecten aan te trekken en de regio dus aantrekkelijk te maken voor deze sector.

Naast de meer specifieke doelen en sectoren is een belangrijk doel van De ideale connectie het binnenhalen van subsidies van het Rijk of de provincie Noord-Brabant. Lokale bestuurders hebben meer kans op het ontvangen van subsidies wanneer dingen op regionaal niveau worden georganiseerd (van Dongen, 2009).

Aansluiting met ander beleid

Het feit dat De ideale connectie ervoor heeft gekozen om zich te richten op bepaalde sectoren in de regio, ligt in de lijn met het regionaal economisch beleid vanuit het Rijk. Ook in dit beleid ligt de nadruk steeds meer op de sterkten van de regio en daarom heeft het Rijk speersectoren aangewezen voor regio's (zie paragraaf 3.3). Midden-Brabant ligt tussen de pieken Zuidoost Nederland en Zuidwest Nederland, het is dus niet een regio dat binnen een 'piekregio' van het Rijksprogramma ligt. Volgens dhr. Boss kan dit enerzijds een nadeel en anderzijds een voordeel voor Midden-Brabant zijn. Het nadeel is dat de pieken van de nationale overheid niet goed aansluiten op Midden-Brabant, waardoor de regio ook minder mogelijkheden heeft wat betreft het ontvangen van subsidies. Maar dit betekent wel dat de regio kansen kan creëren door van allebei de pieken sterkten mee te pakken en zo dus een eigen strategie kan ontwikkelen. De inhoudelijke

verwantschap tussen Midden-Brabant en West-Brabant is bijvoorbeeld vooral op het gebied van de procesindustrie, logistieke dienstverlening en maintenance. De aansluiting met Zuidoost-Brabant is vooral de technologische innovatie in de industrie, maar ook life sciences (gemeente Tilburg, 2007).

Met betrekking tot het regionaal economisch beleid van het Rijk kan dus geconcludeerd worden dat het beleid van Midden-Brabant niet op één lijn ligt met elkaar, daarentegen ligt de visie van De ideale connectie om zich op sterke sectoren van de regio te liggen wel in lijn met de visie van het Rijk. Programmamanager economie van de gemeente Tilburg, dhr. Kuppens, bevestigt dan ook dat de doelstellingen van De ideale connectie deels reactief zijn aan Pieken in de Delta. Deze Rijksnota maakt het immers aantrekkelijk om regionaal te handelen (Kuppens, 2009).

Naast het Rijk kan het beleid van Midden-Brabant ook vergeleken worden met andere actoren die staan weergegeven in figuur 1.1: gemeenten en provincie. Volgens dhr. Boss lopen de doelstellingen van De ideale connectie goed overeen met het economische beleid van de verschillende gemeenten. Een oorzaak die hij hierbij noemt is dat de gemeenten sterk betrokken zijn bij de oprichting en verloop van het programma. Dit uit zich in het feit dat de gemeente Tilburg één van de initiatiefnemers was van De ideale connectie, daarnaast zijn de gemeenten Tilburg, Gilze-Rijen en Waalwijk vertegenwoordigd in de taskforce van De ideale connectie. Op deze manier wordt dus door de gemeenten goed in de gaten gehouden of het beleid van de gemeenten in lijn zijn met de doelen die De ideale connectie voor Midden-Brabant voor ogen heeft. Daarnaast stelt dhr. Boss dat door initiatieven van De ideale connectie de gemeente Tilburg zich ook meer op de rest van de regio is gaan richten (Boss, 2009). Dhr. Kuppens van de gemeente Tilburg bevestigt dit. De ideale connectie heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het feit dat Tilburg haar nieuwe nota (vanaf 2010/2011) sterk regionaal gericht is. Dit is voordelig voor de gemeenten, enerzijds voor de subsidiemogelijkheden bij het Rijk, anderzijds omdat men samen sterk staat. Door middel van samenwerking tussen verschillende partijen kan men haar concurrentiepositie vergroten. En ten derde is regionaal handelen gunstig voor de gemeente, omdat je als regio een betere gesprekspartner kan zijn met andere regio's of met de provincie/het Rijk (Kuppens, 2009). Op dit moment sluiten de doelstellingen van De ideale connectie ook goed aan bij de doelstellingen van de gemeente Tilburg. Zo voert Tilburg ook sectoraal beleid toe, waarbij logistiek en leisure belangrijk speerpunten zijn. Daarnaast is de kenniseconomie bij zowel De ideale connectie als de gemeente Tilburg een belangrijk beleidspunt. Het beleid van De ideale connectie is deels ook gebaseerd op het economische beleid van de gemeente, omdat Tilburg een belangrijke speler is in Midden-Brabant. Wel legt De ideale connectie nieuwe accenten aan (Kuppens).

De aansluiting met alle gemeenten binnen Midden-Brabant is niet zo sterk als dhr. Boss beweert. Ten eerste omdat niet alle gemeenten sectoraal beleid voeren, zoals De ideale connectie dit wel doet. De gemeente Waalwijk is zich er bijvoorbeeld wel van bewust dat logistiek een belangrijke economische sector is, maar richt zich in haar economische beleid niet op het promoten van deze sector voor de gemeente. Binnen deze gemeente gelooft men niet in de focus op bepaalde sectoren, omdat je zo bepaalde economische kansen uitsluit (van Dongen, 2009). De lokale belangen van de gemeenten overheersen nog sterk ten opzichte van de regionale belangen. Het besef voor de regio is bij de gemeenten niet aanwezig. Dit uit zich bijvoorbeeld in het feit dat De

ideale connectie er tot nu toe niet voor heeft gezorgd dat gemeenten haar beleid hebben aangepast op de regio (van Dongen, 2009). Volgens dhr. Kuppens is het zeker ook voor deze kleinere gemeenten van belang om meer op regionaal niveau te handelen. Bijvoorbeeld alleen al voor de subsidiemogelijkheden die dit biedt. De samenwerking tussen de gemeenten onderling wordt in sommige opzichten wel beter. Zo is er op het gebied van toerisme en recreatie al wel een gezamenlijk beleidsdocument opgesteld (Kuppens).

Wat betreft de aansluiting met het provinciale beleid verschillende de meningen ook. Volgens dhr. Boss lopen de doelstellingen van De ideale connectie voor Midden-Brabant niet samen met het provinciale beleid van Noord-Brabant. Dit komt vooral door het feit dat provincies geen sectorbeleid voeren, zij richten zich niet op speerpunten maar op wat algemenere punten die de economische ontwikkeling zou moeten stimuleren. Dhr. Boss stelt "provinciaal beleid is lastig te meten met regionale programma's. Je merkt erg dat iedere regio zijn eigen ding doet, er is weinig onderlinge samenwerking". Wethouder economische zaken van de gemeente Waalwijk, dhr. van Dongen, denkt hier anders over. Volgens hem denkt de provincie wel degelijk in regionale verbanden. De ideale connectie is ook reactief aan de wensen van provincie om meer op regionaal niveau te organiseren (van Dongen, 2009). Dit uit zich ook in het feit dat de provincie Noord-Brabant diegene is geweest die de provincie in regio's heeft ingedeeld. Dhr. Kuppens stelt dat in het ruimtelijke beleid van de provincie de regio wel steeds belangrijker wordt. Dit heeft ermee te maken dat de regio een betere gesprekspartner is van de provincie dan gemeenten onderling. Toch zou de erkenning voor De ideale connectie wel groter kunnen. Er is vanuit de provincie nog geen financiering geboden aan De ideale connectie, alleen aan het Regionaal Economische Actie Programma (REAP).

Dus enerzijds kan gesteld worden dat het beleid van de provincie niet overeenkomt met die van De ideale connectie, anderzijds stimuleert de provincie wel regionale initiatieven.

Effectiviteit

De analyse van de effectiviteit van De ideale connectie vindt plaats, zoals eerder vermeld, door middel van een vergelijking te trekken tussen de doelstellingen van De ideale connectie met de resultaten van het programma. Daarnaast zal de toegevoegde waarde van het programma voor de economische ontwikkeling van de regio worden geanalyseerd en ten slotte zal gekeken worden hoe de doelen van het programma samenlopen met algemene ontwikkelingen in de regionale economie van Midden-Brabant.

Door de resultaten van De ideale connectie te relateren aan de doelen die het programma vooraf heeft bepaald, kan de effectiviteit van De ideale connectie deels gemeten worden. Eén van de doelen van het programma is de regio Midden-Brabant op de kaart zetten. Het event van De ideale connectie heeft positieve effecten gehad, volgens verschillende bronnen is De ideale connectie als programma meer gaan leven bij verschillende partijen. Dit uit zich in het feit dat meer mensen kennis hebben gekregen van het programma. Toch heeft het event niet direct tot meer projectverzoeken geleid. Ook is nog steeds het imago van de regio niet erg duidelijk. Dit probeert De ideale connectie nu te bereiken door bijeenkomsten te organiseren waarin verschillende partijen (dus zowel ondernemers, overheden en onderwijsinstellingen) met elkaar spreken over dit imago

en hoe dit naar buiten kan worden gebracht. Dit proces is dus nog in ontwikkeling. Volgens dhr. Kuppens zou de waarden van De ideale connectie sterker naar buiten moeten worden gebracht, teneinde partijen te overtuigen van de regionale kracht.

Het organiserende vermogen van de regio versterken, het tweede doel van De ideale connectie, kan als redelijk effectief worden beschouwd. De ideale connectie draagt bij aan een samenwerking tussen verschillen partijen. In de periode voor 2006 was er geen programma of partij die het organiserende vermogen van de regio liet ontwikkelen, logischerwijs is het organiserende vermogen van de regio dus versterkt. Toch heeft De ideale connectie geen bestuurlijke macht, omdat het een stichting is. Dus het programma heeft geen directe invloed op het beleid van de regio. Hiermee kan het programma geen grote economische veranderingen in de regio tot stand brengen, alleen via andere partijen. Juist deze verbinding met andere partijen, die wel bestuurlijke macht hebben, is zeer matig. De verschillende gemeenten in de regio hebben onderling een regionaal overleg (het zogenaamde ROM). Dit overleg heeft geen enkele link met De ideale connectie, waardoor geen gezamenlijke doelstellingen kunnen worden bereikt. Het ROM heeft geen gezamenlijke economische visie en is nog erg vrijblijvend voor gemeenten. Door de economische visie van de verschillende gemeenten sterker neer te zetten en een goede relatie te vinden met De ideale connectie, zal de regio economische vooruitgang kunnen boeken. Hiervoor is een sterker regionaal besef bij de verschillende gemeenten noodzakelijk (van Dongen, 2009).

Het derde doel van het programma, Midden-Brabant als vestigingslocatie versterken, is door het programma (nog) niet verwezenlijkt. Een aantal factoren ligt hieraan ten grondslag. Volgens dhr. Boss heeft het programma te weinig middelen om een dergelijk doel te verwezenlijken. Per inwoner in Midden-Brabant wordt slecht €1.25 aan regionale ontwikkeling besteedt, waar dit in andere regio's een stuk hoger ligt. Daarnaast is de capaciteit bij De ideale connectie erg laag, met 0.5 FTE dat is vertegenwoordigd bij De ideale connectie is het bijna onmogelijk om een dergelijk doel te verwezenlijken. Met andere woorden kan gesteld worden dat deze doelstelling, met de huidige capaciteit, niet realistisch is. Met de huidige financiële middelen zijn de verwachtingen te hoog geweest. Er zou een groei moeten plaatsvinden wat betreft de capaciteit binnen het programmabureau, zodat de doelstellingen van De ideale connectie bereikt kunnen worden. Dit is niet mogelijk met een te kleine organisatie (Kuppens).

Wat betreft de concrete resultaten van het programma zijn al enige succesfactoren te benoemen. In twee jaar dat De ideale connectie bestaat zijn 30 projecten gerealiseerd. Volgens dhr. Boss hadden 10 tot 15 projecten een positief effect op de economische ontwikkeling van de regio. Daarnaast is De ideale connectie er goed in geslaagd verschillende partijen samen te laten werken. Vooral bij de sectoren logistiek en leisure is deze samenwerking effectief. Bij de sector life science kan dit nog sterker, hiervoor is meer tijd en meer mankracht nodig (Kuppens, 2009).

Toch heeft een programma als De ideale connectie geen directe invloed op de algemene economische ontwikkeling van Midden-Brabant. Dit betekent dat De ideale connectie niet voor meer werkgelegenheid in de regio heeft gezorgd en geen verbetering in de BNP van Midden-Brabant is waar te nemen. Zowel dhr. Boss als Hoofd regio ontwikkeling van Kamer van Koophandel Midden-Brabant, dhr. Bosch, bevestigen dit. Economische ontwikkeling vindt wel plaats

via de samenwerking met andere partijen. De ideale connectie heeft hierin een faciliterende en initiërende rol. Zo heeft het programmabureau er al voor gezorgd dat er aan €4 miljoen aan financiering de regio is binnengekomen (Kuppens).

Daarnaast beweren zowel dhr. Bosch als dhr. Kuppens dat samenwerking tussen regio's onderling ook sterker kan. In plaats van te concurreren kan men ook samenwerken. Door middel van samenwerking staat men sterk in bijvoorbeeld Europa (Kuppens).

Een sterker regionaal besef bij de verschillende gemeenten en een heldere identiteit van Midden-Brabant met bijbehorende economische visie waar alle partijen in de regio achter staan, zijn belangrijke voorwaarden voor een succesvoller regionaal programma.

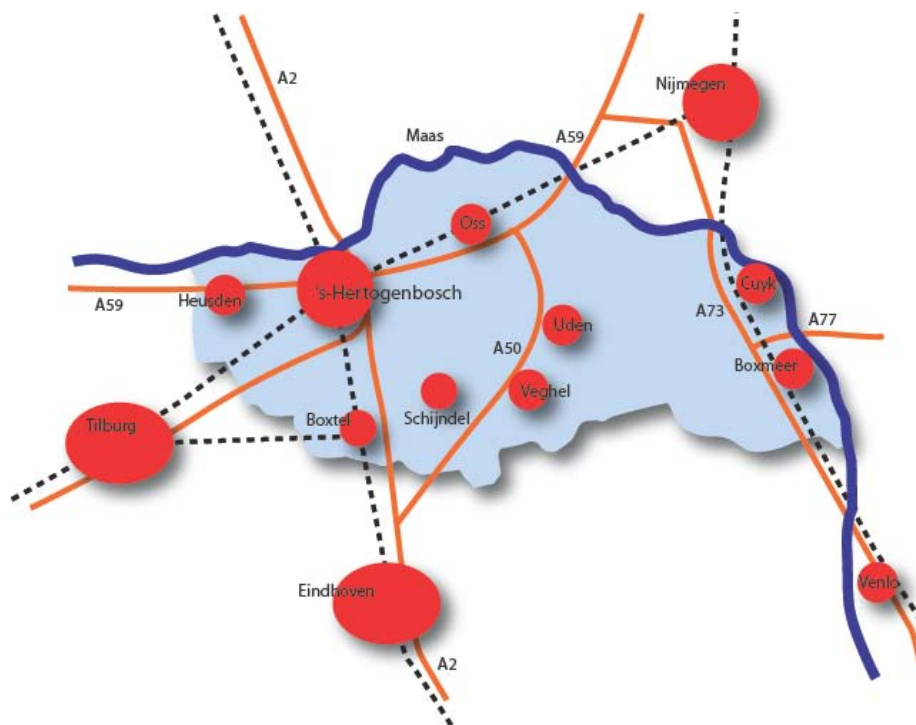
4.3 5-sterren regio: Noordoost Brabant

In 2003 is de toenmalige nieuwe wethouder Economische Zaken van de gemeente 's-Hertogenbosch, dhr. Pauli, met het initiatief gekomen voor regionaal economische samenwerking in Noordoost Brabant. Ook werd door de gemeente 's-Hertogenbosch meer gelobbyd om regionale samenwerking tot stand te kunnen laten brengen. Daarnaast bestond er noodzaak tot regionale samenwerking om zo financiering los te krijgen bij zowel de provincie Noord-Brabant als het Rijk (met de nota Pieken in de Delta). Deze drie redenen hebben ervoor gezorgd dat verschillende partijen in de regio Noordoost Brabant met elkaar in gesprek gingen (den Dikken, 2009). Deze regio is door de provincie Noord-Brabant als één van de vier regio's aangewezen en vertegenwoordigd onder andere de steden 's-Hertogenbosch en Oss. Figuur 4.2 geeft een overzicht van de plaatsen die onder deze regio vallen.

Vanuit economisch perspectief bestond het Regionaal Economisch Actieprogramma (REAP) al, maar dit programma ging niet verder dan het financieren van projecten, terwijl de wens bestond een samenwerkingsverband op te zetten. Ook de gemeente Oss was enthousiast over dit plan, omdat via een regioprofilering de gemeente Oss erkenning krijgt en haar economische structuur kan uitdragen. Oss was al bezig met een samenwerkingsverband te starten met Uden en Veghel (Oss Industriële Kring), want volgens wethouder Economische Zaken van de gemeente Oss, dhr. van Loon, krijg je door samenwerking meer financiering los bij hogere overheden. Daarnaast vond de gemeente het belangrijk dat men weet dat er samenwerking tussen verschillende partijen wordt gezocht in de regio Noordoost Brabant (van Loon, 2009).

Op initiatief van de gemeente 's-Hertogenbosch en Oss is er vanaf 2006/2007 een samenwerkingsverband opgericht, waarbij een sterke focus wordt gelegd op innovatie en sectoraal beleid en waarbij overheden, onderwijsinstellingen en ondernemers met elkaar samenwerken. De 5-sterrenregio is op een bottum-up wijze tot stand gekomen (REAP Noordoost Brabant, n.d.). Dit houdt in dat partijen in de regio, in dit geval enkele gemeenten, zelf initiatief hebben genomen voor het samenwerkingsverband. Een belangrijke reden voor de oprichting van het programma is volgens programmamanager van de 5-sterrenregio, dhr. Broos, het behouden van de sterke economische situatie van de regio. Eind jaren '90 lagen de belangen van de gemeente 's-Hertogenbosch en de rest van de regio ver uit elkaar, het samenwerkingsverband is belangrijk om één visie te creëren tussen verschillende partijen in de regio (Broos, 2009). In deze paragraaf zullen de doelstellingen van de 5-sterrenregio worden verantwoord en de effecten van het

programma zullen worden beschreven en beoordeeld. Deze effectiviteit wordt gemeten door de doelstellingen van het programma te vergelijken met de huidige effecten, tevens zullen enkele succes- en faalfactoren worden benoemd en ten slotte zal gekeken worden welke effecten de 5-sterrenregio heeft voor de economische ontwikkeling van Noordoost Brabant.

Figuur 4.2: Regio Noordoost Brabant
Bron: 5-sterrenregio, 2009

Doel programma

De 5-sterrenregio heeft drie doelstellingen centraal staan. Ten eerste is dit het ontwikkelen van innovatieve projecten teneinde innovatie in de regio Noordoost Brabant te stimuleren en economische ontwikkeling tot stand te brengen. Innovatie wordt door de verschillende partijen binnen de regio als belangrijke economische kans gezien. Volgens beleidsmedewerker Kenniseconomie van de gemeente 's-Hertogenbosch, dhr. den Dikken, is een kenniseconomie belangrijk, omdat bedrijven steeds minder een vestigingsplaats kiezen op basis van de grondprijs of bereikbaarheid, maar op basis van de aanwezigheid van andere bedrijven en de mogelijkheden tot kennisuitwisseling (den Dikken, 2009).

Daarnaast streeft het programma naar het ontwikkelen van netwerken, met name tussen de drie o's: overheden, onderwijsinstellingen en ondernemers. Een samenwerking tussen deze partijen is volgens dhr. De Loon erg belangrijk, "gemeenten maken niet de economie, bedrijven en kennisinstellingen doen dit. De gemeente kan alleen de boel faciliteren" (de Loon, 2009).

De derde doelstelling van de 5-sterrenregio is de regio Noordoost Brabant op de kaart te zetten als innovatie regio (Broos, 2009). Regiomarketing moet er dus voor zorgen dat men deze regio associeert met een innovatieve regio.

Om deze doelstellingen tot stand te laten komen heeft de 5-sterrenregio ervoor gekozen verschillende clusters te benoemen die gelden als kansrijke clusters om de innovatie in de regio te vergroten. Volgens een onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van de 5-sterrenregio leiden clusters voor ondernemers tot (REAP Noordoost Brabant, n.d., p.12):

kennisvergroting en versterking van de innovatiekracht. Dit komt vanuit de continue interactie tussen bedrijven, kennis- en onderzoeksinstituten, intermediaire organisaties en overheden. Daarnaast leidt het tot kostenbesparing, omdat economische ketens worden gecombineerd. Verder helpt clustervorming bij het versterken en verruimen van de afzetkanalen door te profiteren van elkaar toeleveranciers, klanten en faciliteiten.

De zogenaamde vijf sterren zijn als volgt:

- Food;
- Health;
- Farma;
- Machinebouw;
- Toerisme.

Deze sectoren zijn gekozen op basis van een onderzoek van Buck Consultants uit 2007 naar de economische structuur van de regio. Andere sterke sectoren in de regio, zoals de bouwsector, ICT en elektronica, zijn niet gekozen omdat ze volgens dhr. Broos zelf in staat zijn zich te ontwikkelen, hun ontwikkeling is autonoom. Daarnaast hangt de keuze samen met de doelstelling van het programma om de innovatie van de regio te verhogen. De gekozen vijf clusters hebben de grootste mogelijkheid deze innovatiegroei tot stand te laten komen. Daarnaast is de keuze voor de sectoren gebaseerd op het feit dat deze het meeste draagvlak kregen bij bedrijven (Broos, 2009). Gemeenten zijn zich ervan bewust dat één sterke sector in de regio voldoende zou kunnen zijn economische ontwikkeling te kunnen stimuleren. Dit maakt de regio wel gevoelig voor economische schokken. Binnen de 5-sterrenregio is daarom bewust gekozen voor meerdere sectoren. Daarnaast is er volgens dhr. den Dikken geen economische sector aanwezig die de hele regio vertegenwoordigt (den Dikken, 2009).

Na het tweejarige bestaan van het regionaal economisch programma, met de keuze voor innovatie en de vijf sectoren, wordt er steeds meer nadruk gelegd op drie sectoren in plaats van vijf. Deze sectoren zijn food, health en farma, waar vooral de toepassing van de combinatie van deze drie sectoren als belangrijke economische kans van de regio wordt gezien. Deze focus is in overleg met verschillende partijen tot stand gekomen, omdat gemerkt is dat de drie clusters het sterkst economische ontwikkeling van de regio tot stand kunnen laten brengen. Hiermee kan gezegd worden dat het programma kritisch blijft kijken naar zichzelf en naar de sterkten in haar regio. Dit is een belangrijke voorwaarde voor een effectief beleid.

De 5-sterrenregio is zich ervan bewust dat de grootte van het programma en de beperkte middelen die men heeft geen economische ontwikkeling van de regio aan zich tot stand kan brengen. Juist de

samenwerking tussen verschillende partijen zou tot innovatie in de regio moeten leiden, waarbij de 5-sterrenregio een leidende rol speelt (Kieboom, 2009).

Aansluiting op ander beleid

Een programma als de 5-sterrenregio is effectief als haar doelstellingen aansluiten op het regionaal economisch beleid van andere relevante actoren, zoals gemeenten, het Rijk en de Europese Unie.

De doelstellingen van de 5-sterrenregio, waarbij innovatieve ontwikkeling centraal staat, sluit goed aan bij de Lissabon doelstellingen van de Europese Unie. Ook de EU ziet een ontwikkelde kenniseconomie als belangrijke economische pijler.

Daarnaast sluit het sectoraal beleid van de 5-sterrenregio ook aan bij het sectoraal beleid van het Rijk, met name op de nota Pieken in de Delta. Het beleid van de 5-sterrenregio is niet reactief aan Pieken in de Delta, toch biedt deze nota mogelijkheden voor regio's om sectoraal beleid te voeren en innovatie en duurzaamheid te stimuleren. Dit houdt vooral in dat het regioprogramma met dit beleid meer kans heeft om subsidies te ontvangen, dan als men geen sectoraal beleid voert (van Loon, 2009).

Wat betreft de aansluiting op het beleid van de verschillende gemeenten in de regio zijn er grote onderlinge verschillen. De gemeente Oss en 's-Hertogenbosch zijn sterk verankerd in het programmabureau. Zij zijn verantwoordelijk geweest voor de oprichting en de opstelling van het beleid. Dit betekent dat de aansluiting op het beleid van deze twee gemeenten ook groot is. Dit blijkt ook uit het feit dat de gemeente Oss sinds 2005 al sectoraal beleid voert dat aansluit op het huidige beleid van de 5-sterrenregio (van Loon, 2009). Het feit dat de gemeente 's-Hertogenbosch sterkt investeert in een ontwikkelde kenniseconomie sluit aan bij de doelstellingen van het regionaal programmabureau (den Dikken, 2009). De kleinere gemeenten daarentegen zijn minder goed vertegenwoordigd in de 5-sterrenregio, dit betekent dat zij haar economische beleid ook niet op de regio richten. Volgens de geïnterviewde personen heeft dit enerzijds er mee te maken dat de kleine gemeenten niet de capaciteiten hebben om zich op de regio te richten, anderzijds zijn zij ook alleen met lokale problemen bezig en niet met regionale problemen. De heer den Dikken beweert dat men deze kleine gemeenten ook niet nodig heeft om regionaal economische groei tot stand te laten komen. Volgens hem zijn juist de sleutelbedrijven in deze gemeenten belangrijk om groei te stimuleren. De taak van de 5-sterrenregio is om contacten te zoeken met lokale ondernemersverenigingen, deze hebben een grotere invloed op de regionale economie dan de lokale ambtenaren. Den Dikken stelt dat de kleinere gemeenten uiteindelijk wel kunnen profiteren van de regionaal economische groei, zonder dat ze geholpen hebben met de opbouw ervan (den Dikken, 2009). De heer de Loon beweert daarentegen dat wel degelijk belangrijk is dat er samenwerking wordt gezocht met de kleinere gemeenten. De grotere gemeenten, zoals Oss en 's-Hertogenbosch, moeten de trekkers en tevens aanspreekpunt zijn van de regio (de Loon, 2009). De heer Bosch van de Kamer van Koophandel Noord-Brabant stelt ook dat er binnen de regio een beperkte bestuurlijke draadkracht aanwezig is. Volgens hem willen gemeenten niet graag genoeg op regionaal niveau samenwerking. De 5-sterrenregio zou de verschillende gemeenten moeten overtuigen van het belang van regionale samenwerking (Bosch, 2009).

Effectiviteit

De effectiviteit van het programmabureau wordt, net zoals bij De ideale connectie, gemeten door te kijken naar concrete resultaten van het programma tot nu, waarbij een vergelijking wordt getrokken met de doelstellingen van de 5-sterrenregio. Daarnaast zal het algemene effect van de 5-sterrenregio op de regionale economie worden beschreven. Ook enkele faalfactoren van de 5-sterrenregio worden beschreven, teneinde een oordeel te kunnen geven over de effectiviteit van het programmabureau.

Eén van de doestellingen van het programma is een verhoogde samenwerking tussen onderwijsinstellingen, ondernemers en overheden. De 5-sterrenregio heeft een samenwerking in de regio tot stand laten komen die voorheen nog niet bestond. Door middel van workshops worden verschillende partijen bij elkaar gebracht, daarmee zijn ook verschillende netwerken tot stand gekozen. De heer Broos stelt dat sinds de bestaansperiode van het programmabureau ook bestuurlijk gezien meer samenwerking plaats vindt. Voor deze periode bestond er geen zelforganiserend orgaan in de regio die partijen bij elkaar bracht. Het is dus logisch dat op bestuurlijk niveau meer samenwerking plaatsvindt. De aard van deze samenwerking, zoals eerder is gesteld, is volgens meerdere geïnterviewde personen nog niet optimaal. Er bestaat nog geen samenwerkingsverband waarbij alle gemeenten in de regio actief betrokken zijn. Naast de bestuurlijke samenwerking is de samenwerking tussen andere partijen onderling ook nog niet optimaal. Zo stelt dhr. den Dikken dat de achterban bij de verschillende onderwijsinstellingen sterker kan, op dit moment werken de onderwijspartijen onderling nog niet optimaal samen (den Dikken, 2009).

Een tweede doelstelling van de 5-sterrenregio is de innovatie in de regio te stimuleren door middel van het aantrekken van innovatieve projecten. Volgens programmadirecteur Broos is deze focus effectief en heeft men verschillende innovatieve projecten aangetrokken. Dit houdt in dat er tot nu toe rond de tien projecten per jaar zijn gesubsidieerd, waarvan enkele projecten hebben geleid tot vervolginvesteringen (Broos, 2009). Uiteindelijk moeten deze projecten ervoor zorgen dat de regio Noordoost Brabant op de kaart wordt gezet als innovatieve regio. Een focus op drie sectoren; food, health en farma, moeten ervoor zorgen dat deze doelstelling wordt bereikt. Over deze focus komen zowel positieve als negatieve verhalen naar voren. Enerzijds wordt gesteld dat de focus op drie sectoren effectief is, omdat deze sectoren aansluiten bij het economische karakter van de regio (Bosch, 2009). Anderzijds wordt gesteld dat deze missie van de 5-sterrenregio niet bij alle partijen in de regio duidelijk is, waardoor de samenwerking lastig vast te houden is (Broos, 2009). Ook dhr. den Dikken beweert dat een sterker regioverhaal moet worden neergezet teneinde de economische ontwikkeling in de regio te kunnen versterken en partijen bewust te maken van de eigen sterkten. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is dat de relatie tussen de sectoren food, health en farma sterker moet worden. Dit kan door middel van het gebruik van één duidelijke slogan, zoals Eindhoven dat met Brainport heeft gedaan. Met andere woorden, "de regio moet sterker vermarkt worden" (den Dikken, 2009). De derde doelstelling van de 5-sterrenregio is dan ook Noordoost Brabant als innovatieve regio op de kaart te zetten, door middel van regiomarketing. Volgens verschillende bronnen kan de communicatie en promotie van de 5-sterrenregio sterker. Dit zou men bijvoorbeeld kunnen doen door meer persberichten naar buiten te brengen, bijvoorbeeld na

een taskforce overleg. In vergelijking met een succesvol regiomarketingbeleid, die van Brainport Eindhoven, kan gesteld worden dat de 5-sterrenregio met een budget van zes ton per jaar over te weinig middelen beschikt (den Dikken, 2009).

De invloed van de 5-sterrenregio op de economische ontwikkeling van de regio is klein, dit is dan ook niet de directe ambitie van het programma. Met de huidige capaciteit (financiële middelen en werknemers) is dit niet mogelijk. De 5-sterrenregio streeft ernaar de samenwerking in de regio te verhogen en daarmee de innovatieve ontwikkeling en de verschillende clusters in de regio te stimuleren. Deze ontwikkeling zou uiteindelijk de economie van de regio wel moeten aanjagen. Volgens dhr. de Loon kan regionaal economische ontwikkeling tot stand komen door samenwerking tussen partijen en een focus op sectoren dat vervolgens moeten leiden tot clustering. Clustering van verschillende bedrijven of instellingen stimuleren economische groei (van Loon, 2009). Dit gedachtegoed komt overeen met de theorie van Porter, zoals staat beschreven in het theoretisch kader.

Volgens dhr. Bosch van de Kamer van Koophandel Noord-Brabant is het effect van de 5-sterrenregio op de regionale economie te klein. Volgens hem heeft De ideale connectie als programma meer effect op de regio Midden-Brabant dan de 5-sterrenregio op Noordoost Brabant. Verschillende oorzaken liggen hieraan ten grondslag. Ten eerste stelt dhr. Bosch dat de focus van de 5-sterrenregio te breed is. De vijf clusters zijn niet van toepassing op het de hele regio. Alleen de sectoren food en farma lijken relevant te zijn voor de gehele regio. Daarnaast beweert Bosch dat de regio Noordoost Brabant te groot is, waardoor samenwerking lastig tot stand kan komen. Tevens ziet hij de regio meer als drie deelregio's, waarbij de snelwegen A2, A50 en A76 de natuurlijke grenzen aangeven (Bosch, 2009). Ook wethouder de Loon bevestigt dat het gebied van de regio meer uit drie deelregio's bestaat. Het gebied zoals die bestaat is ingedeeld door de provincie Noord-Brabant en is dus top down bepaald (van Loon, 2009). 's-Hertogenbosch ligt aan de rand van de regio, en dus niet zoals Tilburg middenin haar regio ligt. Dit heeft nadelige gevolgen. Het is lastig de gemeenteraad van 's-Hertogenbosch te overtuigen van het regionaal economisch belang, omdat de stad niet middenin de regio gelegen is. Volgens dhr. den Dikken wordt dit besef wel groter. Concreet uit zich dit in een verhoging van de financiële middelen die ter beschikking worden gesteld voor de regio. De laatste drie jaar zijn deze middelen als met 500% gestegen en deze stijgende lijn zet zich nog steeds voort (den Dikken, 2009).

Ook andere faalfactoren van het programma zijn in de interviews naar voren gekozen die mogelijk van negatieve invloed zijn op het functioneren van de 5-sterrenregio. Zo laat de samenwerking met ondernemers zich nu vooral beperken tot de grote partijen in de regio, waarbij te weinig aandacht uitgaat naar mkb ondernemers. Deze ondernemers zouden sterker betrokken kunnen worden bij de huidige borrels en workshops van de 5-sterrenregio. Ook wat betreft de gekozen sectoren (health en food) moet de 5-sterrenregio oppassen voor concurrentie van regio's uit de buurt, zoals Wageningen en Nijmegen, waar deze sectoren ook een belangrijk onderdeel zijn van de regionale economie. De 5-sterrenregio moet benadrukken dat het in Noordoost Brabant vooral gaat om de toepassing van deze sectoren (Kieboom, 2009).

Concreet kan worden gesteld dat innovatieve projecten in de regio zijn toegenomen. Daarnaast vult de 5-sterrenregio een voorbeeldfunctie in wat betreft het bijeen brengen van verschillende partijen in de regio. De effectiviteit van de werkwijze van het programma wordt bekritiseerd. Het programma zelf zal 3-4 jaar na opstart een evaluatieonderzoek doen en deze gegevens gebruiken om eventuele verbeteringen aan te treffen. Gezien het feit dat, in vergelijking met andere regio's, men te laat is begonnen met regiovorming en economisch beleid, loopt het nu achter op regio's (zoals Zuidoost Brabant). Volgens dhr. den Dikken zou een regioprogramma vijf jaar de kans moeten krijgen haar doelstellingen te kunnen verwezenlijken. Hoewel het regionale gevoel de laatste jaren sterk is gegroeid, zou dit in de toekomst nog verder verankerd moeten worden binnen het beleid van de verschillende partijen in de regio. Een sterk en onderscheidend motto voor de regio, een goede organisatie en een eenzijdige visie zijn hiervoor belangrijke voorwaarden.

4.4 De stadsregio Arnhem Nijmegen

De stadsregio Arnhem Nijmegen is een samenwerkingsverband van 20 gemeenten, waaronder de gemeente Arnhem, Nijmegen en Elst (zie figuur 4.3). De 20 gemeenten zijn zowel initiatiefnemer als aanleiding van de stadsregio Arnhem Nijmegen.

In 1995 is formeel de stadsregio opgezet door een wet in het kader van bestuurlijke versterking. Vanuit de overheid kregen regio's wettelijke taken op het gebied van economisch beleid, mobiliteit, wonen en ruimte. Dit waren de zogenaamde regio+ taken (Verhoeven, 2009). Voor 1995 is al op initiatief van de provincie Gelderland een samenwerkingsverband opgezet, in eerste instantie om subsidies binnen te kunnen halen voor de steden Arnhem en Nijmegen. De noodzaak voor een samenwerking ontstond door hoge werkloosheidscijfers in beide steden. Maar ook vanuit Arnhem en Nijmegen zelf ontstond urgentie voor samenwerking (Visser, 2009). In de periode van 1995 tot nu is het grondgebied van de stadsregio gelijk gebleven. Dit houdt in dat 40% van het grondgebied van de steden Arnhem en Nijmegen is en 60% het grondgebied van de overige gemeenten. De stadsregio zelf is wel gegroeid van 7 werknemers naar 34 op dit moment (Visser, 2009).

Figuur 4.3: Regio Arnhem Nijmegen

Bron: De stadsregio Arnhem Nijmegen, 2006

Werkwijze stadsregio Arnhem Nijmegen

De stadsregio heeft een bottom-up werkwijze, waarbij zij vooral een regiefunctie vervult (Wingerden-Boers, 2009). Centraal in de stadsregio Arnhem Nijmegen staan vier thema's. Dit zijn werken, mobiliteit, ruimte en wonen. De stadsregio heeft op het gebied van wonen en mobiliteit een autoriteitsfunctie. Mobiliteit neemt al jaren een belangrijke functie in, omdat bij dit thema meer bevoegdheid is weggelegd en ook meer financiële middelen beschikbaar zijn. Bij dit thema zijn door de stadsregio dan ook veel resultaten geboekt, zoals in het openbaar vervoer en met het fietsknooppunt (Verhoeven, 2009). De autoriteitsfunctie op het gebied van wonen is kleiner. Een taak van de stadsregio is het maken van afspraken met gemeenten over de verhouding tussen sociale huurwoningen en andere woningen.

De thema's ruimte en werken/economie zijn vooral sterk gericht op het creëren van samenwerking in de regio tussen onderwijs, overheid en ondernemingen en minder op beleidsmatige handelingen. Door middel van overleg en samenwerking hoopt men gezamenlijk tot afspraken te komen (Verhoeven, 2009). De thema's van de stadsregio zijn niet altijd geweest zoals ze nu zijn, bij de oprichting (toen nog KAN) waren de doelen gericht op wonen, bedrijventerrein en verkeer en vervoer. Deze doelen zijn nog steeds geldig, alleen bij verkeer en vervoer wordt steeds meer overgedragen aan lagere overheden (Visser, 2009). Het thema economie/werken is de laatste jaren een belangrijk thema geworden. Dit hoofdstuk zal zich met name op dit thema richten, omdat deze scriptie het economische thema vooropstelt.

Economische Agenda & sectoren

Naar aanleiding van het vertrek van de hoofdkantoren van AKZO Nobel uit Arnhem naar Amsterdam en het vertrek van een aantal andere bedrijven wordt de Economische Agenda ontwikkeld. In deze agenda wordt een visie en ambitie beschreven voor de regionaal economische ontwikkeling van de regio Arnhem Nijmegen. Een doelstelling van deze agenda is het verbeteren van het vestigingsklimaat van de regio, zodat bedrijven niet de regio verlaten en nieuwe bedrijven worden aangetrokken. In 2007 is een visiedocument hiervoor opgesteld door de stadsregio Arnhem Nijmegen samen met De Kamer van Koophandel centraal Gelderland, VNO-CNW regio Arnhem Nijmegen en MKB Midden. In 2008 is het uitvoeringsprogramma opgesteld (Verhoeven, 2009). Volgens mevrouw van Wingerden-Boers, lid van het College van Bestuur binnen de stadsregio, is een samenwerking met andere partijen buiten gemeenten erg belangrijk voor de economische structuur van de regio. Enerzijds is de samenwerking belangrijk om financiering rond te krijgen, anderzijds bepalen alle partijen hoe de economische structuur van de regio eruit ziet en zijn alle partijen dus verantwoordelijk voor het regionaal economisch beleid. Door middel van veel overleg onderling is de Economische Agenda opgesteld (Wingerden-Boers, 2009). Daarbij is de stadsregio zich bewust van het feit dat de sturingsmogelijkheden van lokale overheden niet mogen worden overschat. Zo wordt gesteld (De stadsregio Arnhem Nijmegen, 2007, p.26):

Het functioneren van de economie in een regio wordt primair bepaald door de bedrijven en instellingen, door de vernieuwingskracht van de betreffende ondernemers de kwaliteit en inzet van hun personeel. De lokale overheden en de stadsregio hebben vooral een rol in het ondersteunen van de economische netwerken en het scheppen van de juiste voorwaarden om de bedrijven en instellingen in de regio goed te laten functioneren.

Het doel van de Economische Agenda is enerzijds het versterken van de brede economische structuur van de regio, anderzijds gaat de regio zich richten op kansrijke clusters om de werkgelegenheid en innovatie te versterken (Verhoeven, 2009). In de Economische Agenda wordt de volgende hoofddoelstelling voor de regionaal economische ontwikkeling van de regio geformuleerd (De stadsregio Arnhem Nijmegen, 2007, p.29):

De partners in de stadsregio richten zich op het versterken van het economisch vestigingsklimaat in (inter)nationaal perspectief en het maximaal benutten van de potenties van de stuwende bedrijven. De partners zetten daarbij primair in op de verdere ontwikkeling van het brede economische profiel en zullen secundair aan enkele kansrijke clusters extra aandacht schenken. De stadsregio wil in 2020 de economisch best presterende regio buiten de Randstand zijn.

De hoofdthema's van de economische agenda tot 2010 zijn kennis/innovatie, arbeidsmarkt, ruimte voor bedrijven, bereikbaarheid en marketing. Binnen deze thema's zijn op basis van overleg en een quick scan van de stadsregio vijf clusters gekozen. De stadsregio is zich ervan bewust dat de keuze voor clusters geen garantie bieden voor een bovengemiddeld economische groei. Een economische

groei kan alleen worden gerealiseerd door aan te haken op aanwezige bedrijfsactiviteiten die een bepaald groeipotentieel in zich hebben. De volgende clusters zijn door de stadsregio aangewezen als belangrijk groeipotentieel (De stadsregio Arnhem Nijmegen, 2007):

1. Energie en milieu (inclusief innovatieve glastuinbouw)
2. Halfgeleiders en technologie
3. Mode en vormgeving
4. Toerisme
5. Gezondheid, zorg en welzijn

Bepaalde clusters zijn niet voor de gehele regio van toepassing, maar meer op een bepaald gebied of plaats. Arnhem is vooral sterk in het cluster energie en milieu. Bedrijven als AKZO Nobel en de KEMA hebben een belangrijke spin-off gecreëerd voor andere energiebedrijven in de stad. Het cluster halfgeleiders en technologie is daarentegen sterker in Nijmegen verankerd. Het bedrijf NXP in Nijmegen heeft een belangrijk groeipoleffect gecreëerd, waarbij verschillende halfgeleiders bedrijven in Nijmegen zijn gevestigd door de aanwezigheid van NXP. Dergelijke sleutelbedrijven moeten dus in de regio behouden blijven. Het modecluster in Arnhem steeds beter zichtbaar. Door middel van een vliegwieleffect heeft deze sector zich economisch sterk weten te ontwikkelen in de stad. Het evenement de Mode Biënnale en het nieuwe modekwartier zijn belangrijke ontwikkelingen hierin, daarom is dit cluster vooral op Arnhem van toepassing (Verhoeven, 2009). Toerisme is een sector dat voor de gehele regio van toepassing is en als kansrijke cluster voor de economische ontwikkeling van de regio wordt gezien. Het laatst gekozen cluster; gezondheid, zorg en welzijn, is belangrijk voor de stad Nijmegen. Vanuit het Rijk is het gebied bij Nijmegen aangewezen als Health Valley, deze kansrijke cluster vanuit het Rijk wordt dus overgenomen door de stadsregio (Verhoeven, 2009).

Aansluiting bij ander beleid

Het regionaal economisch beleid van de stadsregio, dat staat beschreven in de Economische Agenda, kan als succesvol worden beschouwd als dit aansluit bij regionaal economisch beleid van andere actoren, zoals het Rijk, de provincie en gemeenten. Door allen dezelfde koers te varen kan economische ontwikkeling worden gestimuleerd in de regio.

Bij het ontwikkelen van de Economische Agenda is rekening gehouden met de nota Pieken in de Delta van het Rijk. Toch is deze niet één op één overgenomen. Men is van mening dat de partijen binnen de regio het best weten welke sterkte punten men heeft (Wingerden-Boers, 2009). De keuze om bepaalde clusters toe te wijzen die de economische ontwikkeling van de regio dienen te stimuleren is volgens mevr. Verhoeven, adviseur werken van de stadsregio, wel degelijk reactief aan het regionaal economisch beleid van het Rijk. Voor het uitvoeringsprogramma van de Economische Agenda, dus voor 2007, ging er geen aandacht uit naar specifieke sectoren. Deze nieuwe koers is dus reactief aan het beleid van het Rijk (Pieken in de Delta).

De stadsregio heeft met haar regionaal economisch beleid ook rekening gehouden met het beleid van de Europese Unie. De stadsregio wil in de nieuwe beleidsperiode zich toelagen op verbeterde techniek en bèta in de scholing en daarmee sluit het aan bij de Lissabon doelstellingen van de EU,

waarin wordt beoogd een sterke kenniseconomie te ontwikkelen (De stadsregio Arnhem Nijmegen, 2007).

De aansluiting van het beleid van de stadsregio met gemeentelijk beleid wordt geleidelijk aan beter. Volgens mevr. van Wingerden-Boers wordt het regio besef van de gemeenten binnen de stadsregio steeds groter:

Nog steeds bestaat er een gezonde concurrentie tussen Arnhem en Nijmegen en hebben sommige gemeenten haar beleid alleen op de eigen plaats te richten, maar dankzij de Economische Agenda wordt er steeds meer op regionaal niveau gedacht.

Uit andere bronnen blijkt dat de verschillen tussen het gemeentelijk beleid van Arnhem en Nijmegen nog steeds erg groot zijn. Dit heeft enerzijds ermee te maken dat van oudsher Arnhem bekend staat om haar zakelijke dienstverlening en creativiteit, terwijl Nijmegen meer gericht is op een sterke kenniseconomie (Verhoeven, 2009). Daarnaast geldt ook dat Nijmegen een linkser bestuur heeft dan Arnhem. Ook uit ander onderzoek blijkt dat de regionale betrokkenheid bij de verschillende gemeenten nog erg klein is. Lokale partijen binnen gemeenten hebben te weinig oog regionale belangen. Wederzijdse steun en een groeiend onderling vertrouwen tussen ambtenaren en bestuurders is noodzakelijk om een effectief regionaal economisch beleid te kunnen voeren (Brouwer, van Doornum, van Hoord & Kop, 2007).

Mevrouw van Wingerden-Boers stelt dat dit regionaal besef bij gemeenten wel groeit en ook dhr. Visser bevestigt dit. Daarnaast stelt Wingerden-Boers dat het regionaal beleid ook wordt toegepast op lokaal niveau. Dit houdt dus in dat niet alleen Arnhem en Nijmegen profiteren van het regionaal economisch beleid van de stadsregio, maar ook de kleinere gemeenten. Hoewel de kleine gemeenten zich bewust zijn van de economische kansen van grote steden, zien grote steden ook de kansen van kleine gemeenten, zoals groenvoorzieningen, toerisme en glasbouw. Wat betreft het stemrecht binnen de stadsregio is de verhouding tussen grote en kleine gemeenten ook gelijkwaardig verdeeld. Het stemrecht wordt bepaald op basis van het aantal inwoners en er wordt gestreefd naar unanimiteit. Het gevolg hiervan is wel dat procedures lange tijd in beslag nemen (Wingerden-Boers, 2009).

Wat betreft de aansluiting met het provinciale beleid van Gelderland geeft mevr. van Wingerden-Boers aan dat de provincie nodig is voor de budgetten van de stadsregio. Daarnaast stelt ze dat het belangrijk is dat het beleid van de stadsregio moet inpassen in het beleid van de provincie. Daarom is er door de stadsregio gekozen om het regionaal plan onderdeel te laten zijn van het streekplan van de provincie. Dit betekent dat er rekening wordt gehouden met het beleid van de provincie, zodat ook meer financieringsmogelijkheden vanuit de provincie ontstaan. Mevrouw van Wingerden-Boers stelt dat er vanuit de provincie Gelderland steeds meer begrip komt voor de stadsregio. De samenwerking met verschillende partijen en duidelijke economische doelstellingen, zoals dat in de Economische Agenda wordt gepresenteerd, zijn belangrijke oorzaken van dit groeiende begrip. Toch bestaat de wens om nog meer samen te werken. Dit is lastig en tot nu toe

nog niet gerealiseerd, omdat je dan met nog meer partijen rekening moet houden en dit betekent nog langere procedures (Wingerden-Boers, 2009).

Effectiviteit

De effectiviteit van de stadsregio Arnhem Nijmegen is uit te drukken in concrete resultaten van de stadsregio. De verschillende verhalen uit de interviews geven een inzicht in de succesfactoren van de stadsregio, maar ook de beperkingen die men heeft en enkele faalfactoren zullen in deze paragraaf worden beschreven.

Volgens de geïnterviewde personen is de concrete effectiviteit met betrekking tot een toename in economische ontwikkeling van de stadsregio niet in cijfers uit te drukken. Toch zijn er enkele belangrijke ontwikkelingen waar te nemen. Adviseur bestuur en financiën, dhr. Visser, is vanaf de oprichting betrokken bij de stadsregio. Volgens Visser is de laatste jaren duidelijk merkbaar dat de samenwerking tussen de gemeenten beter wordt, maar ook effectiever. Dit betekent dat gemeenten steeds meer op regionaal niveau handelen. Volgens beleidsadviseur Verhoeven kun je als overheid niet de regio sturen, je kunt alleen randvoorwaarden bieden die bij kunnen dragen aan de aantrekkelijkheid van een regio. De Economische Agenda heeft bijvoorbeeld niet direct economische ontwikkeling van de regio tot gevolg, maar zorgt ervoor dat er steeds meer vanuit regionaal niveau economische onderhandelingen plaats kunnen vinden. Zo kan de aantrekkelijkheid van de regio worden vergroot, dit is momenteel al merkbaar. Ook de samenwerking op het gebied van wonen en economie wordt in de regio steeds groter, mede door de stadsregio (Verhoeven, 2009).

Uit eerder onderzoek naar de stadsregio en haar effectiviteit blijkt dat de stadsregio een bijdrage kan leveren aan een gunstig economisch klimaat in de regio, door te lobbyen met de nationale overheid en met Brussel. Zodoende kan men steun en financiële middelen binnen halen voor de regio (Brouwer et al, 2007).

Naast het bieden van randvoorwaarden heeft de stadsregio enkele concrete resultaten behaald, die van invloed zijn op de economische ontwikkeling van de regio Arnhem Nijmegen. Zo is volgens mevr. Verhoeven de bekendheid van de regio gegroeid door de campagne 'Cool Region', dat onderdeel is van de doelen van de stadsregio. Deze bekendheid is concreet merkbaar door het aantal bezoekers van de website van 'Cool Region', dat wekelijks groeit (Verhoeven, 2009). Een positief gevolg van de groei van bekendheid van de regio is dat Arnhem Nijmegen als vestigingsregio aantrekkelijker kan worden voor bedrijven en instellingen. Uit andere bronnen blijkt dat de identiteit van de regio Arnhem Nijmegen nog erg zwak is. Het regionale beeld van Arnhem Nijmegen is niet eenduidig, zowel van mensen binnen en buiten de regio. Binnen de stadsregio streeft men naar een eenduidig beeld van de regio, waarbij natuur, kennis en cultuur deel uit moeten maken van de identiteit (Brouwer et al, 2007). De slogan 'Cool Region' sluit niet goed aan bij de identiteit die men uit wilt stralen.

Een tweede concreet resultaat van de stadsregio is dat door de samenwerking van meerderde partijen meer ruimte is gecreëerd voor bedrijvigheid, dat tevens van invloed is op de aantrekkelijkheid van de regio als vestigingsregio. Een derde concreet resultaat van de stadsregio dat van invloed is op de economische ontwikkeling, is de verbetering van de bereikbaarheid van

bijvoorbeeld bedrijventerreinen. De stadsregio heeft bevoegdheden om de mobiliteit van de regio te verbeteren. Doordat de bereikbaarheid verbeterd is, zal Arnhem Nijmegen niet alleen aantrekkelijk zijn als regio om te wonen, maar ook als vestigingsregio voor bedrijven (Verhoeven, 2009).

De stadsregio is zich ook bewust van de beperkingen die men heeft om als overheid economische successen voor elkaar te krijgen in de regio. Zo is het lastig, maar wel belangrijk, om de gemeenten mee te krijgen om op regionaal niveau te handelen. Hoewel dit besef groeit, is dit een lastig punt. Daarnaast zijn er niet genoeg financiële middelen om grote veranderingen voor elkaar te krijgen. Binnen de sector economie van de stadsregio heeft men vooral aanjaaggeld, waarbij samenwerking belangrijk is (Verhoeven, 2009). Daarnaast wordt gesteld dat de procedures binnen de stadsregio erg langdurig zijn, waardoor het lastig is om veranderingen door te voeren. Volgens mevr. van Wingerden-Boers zijn deze procedures lang, omdat er wordt gestreefd naar consensus. Alle partijen moeten het eens zijn met een beslissing wil die doorgevoerd worden. Enerzijds betekent dit dus lange procedures, maar het streven naar consensus wordt wel belangrijk gevonden door de stadsregio.

Naast deze problemen bestaat er een discussiepunt over het aantal speersectoren dat gekozen is voor de Economische Agenda. De regio Arnhem Nijmegen kenmerkt zich als een brede sectorstructuur. Dit betekent dat niet één economische sector voor de hele regio van toepassing is. Dit vormt een belemmering voor het ontwikkelen van een onderscheidende economische uitstalling van de regio (Brouwer et al, 2007). De beleidsmedewerkers van de stadsregio zijn zich ervan bewust dat het lastig is om vijf sectoren gelijktijdig te kunnen ontplooiën in de regio. Het gevolg is dat de stadsregio niet aan alle vijf de sectoren evenveel aandacht kan besteden. Daardoor zullen bepaalde clusters primair door lokale gemeenten worden opgepakt.

4.5 Conclusie en kritische beschouwing

Regio's zijn lastig met elkaar te vergelijken. Iedere regio is divers en heeft een andere economische structuur. In deze paragraaf zullen enkele conclusies worden getrokken met betrekking tot het beleid van de regionaal economische programma's en wordt geprobeerd een vergelijking tussen de regio's te maken, waarbij rekening wordt gehouden met het feit dat iedere regio van elkaar verschilt.

Het grote verschil tussen de stadsregio Arnhem Nijmegen enerzijds en de 5-sterrenregio en De ideale connectie anderzijds is het feit dat de stadregio twee grote gemeenten als leidende actoren heeft, terwijl de andere twee regio's te maken hebben met één grote stad als leidende gemeente. Bij de stadsregio heeft dit tot gevolg dat er concurrentie bestaat tussen twee steden, terwijl bij de 5-sterrenregio en De ideale connectie de kleinere gemeenten, respectievelijk 's-Hertogenbosch en Tilburg, volgen in haar beleid. Het voordeel van één grote stad binnen een regio is dat de economische structuur van een regio helderder is en het beleid grotendeels op deze stad afgestemd kan worden. Bij de stadsregio heeft men te maken met twee steden die erg van elkaar verschillen wat betreft haar economische structuur. Het regionaal economisch beleid van de stadsregio is hierdoor erg breed, waarbij weinig focus aanwezig is. De eigenheid van de regio bestaat uit diverse sectoren die niet voor de gehele regio van toepassing zijn.

Uit het empirische onderzoek blijkt verder dat de geografische ligging van grote steden van invloed is op de effectiviteit van de regionaal economische programma's. Vooral het verschil tussen de 5-sterrenregio en De ideale connectie is merkbaar. Tilburg ligt geografisch gezien centraler in de regio Midden-Brabant dan 's-Hertogenbosch in Noordoost Brabant. Hierdoor is het besef voor regionaal beleid bij de gemeente Tilburg sterker dan bij de gemeente 's-Hertogenbosch.

Opvallend is dat de drie casussen allen sectoraal beleid voeren. Grotendeels is dit reactief aan het regionaal economisch beleid van het Rijk, met de nota Pieken in de Delta. De drie regio's hebben allen gekozen voor meerdere sectoren die de economische ontwikkeling zou moeten stimuleren. Enerzijds kan geconcludeerd worden dat de focus bij het beleid van de programma's te breed is. De vijf gekozen sectoren bij de 5-sterrenregio en de stadsregio zijn erg ambitieus. Het is niet mogelijk om vijf sectoren te laten groeien in een regio met de kleine capaciteit die de programma's hebben. Anderzijds verspreid men hiermee de kansen om economische groei te genereren. Bij de focus op één economische sector is men gevoeliger voor economische schokken. Het meest effectieve beleid is dus een spreiding van kansen, dus meerdere sectoren, maar waarbij wel één sector een overheersende rol speelt.

Een laatste opvallende overeenkomst tussen de drie casussen is dat zij alle drie sterk gericht zijn op het stimuleren van samenwerking tussen overheden, onderwijsinstellingen en ondernemers. Via deze samenwerking zou indirect economische ontwikkeling tot stand moeten worden gebracht.

Hoofdstuk 5 Succes- en faalfactoren voor regionaal economische programma's

5.1 Inleiding

Teneinde de effectiviteit van regionaal economische programma's en regionaal economisch beleid te kunnen beoordelen, dienen een aantal succes- en faalfactoren van dergelijke programma's benoemd te worden. Randvoorwaarden uit eerdere onderzoeken en het empirische resultaat van dit onderzoek zullen als bron dienen voor de factoren die in dit hoofdstuk naar voren komen. In tabel 5.1 zal een overzicht van de genoemde factoren worden gepresenteerd. De succes- en faalfactoren die in dit hoofdstuk naar voren komen dienen als belangrijke input voor de aanbevelingen die in het concluderende hoofdstuk van dit onderzoek worden geschetst.

5.2 Succesfactoren

In dit hoofdstuk zullen een aantal succesfactoren worden geschetst van regionaal economische programma's. Ook zullen enkele voorwaarden worden beschreven voor een effectief regionaal economisch beleid. Enerzijds zullen deze gebaseerd zijn op de data uit de drie casussen van dit onderzoek, anderzijds zijn ze gebaseerd op verschillende onderzoeken. Bijvoorbeeld een onderzoek uit 2004 in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, waarbij succesfactoren zijn geschetst voor een effectief regionaal arbeidsmarktbeleid.

Om te beginnen is een goede organisatiestructuur met managementstructuur noodzakelijk voor een succesvol programma (Boekema & Broos, 1995). Bij de onderzochte casussen is deze structuur duidelijk. Zo is er bij zowel de 5-sterrenregio als De ideale connectie een taskforce aanwezig en een programmamanager. Bij de stadsregio Arnhem Nijmegen is er tevens een duidelijke structuur aanwezig. Het College van Bestuur maakt de belangrijkste beslissingen en de adviseurs en projectmanagers maken de plannen. Aansluitend aan de taken van het programmabureau dient een monitoren, evaluatie en controlesysteem aanwezig te zijn waarbij optimale informatie heen en weer gaat tussen participerende bedrijven en instanties (Boekema & Broos). Dit betekent dat bedrijven en kennisinstellingen die zich aangesloten hebben bij het regionaal programmabureau op de hoogte moeten zijn van ontwikkelingen in het beleid van de regio. Een sterke betrokkenheid van verschillende bedrijven kan gecreëerd worden door te handelen vanuit het besef van wederzijds afhankelijkheid (Arents, van Geffen, van Velden & Zoon, 2004). Men zou gezamenlijk de verantwoordelijkheid moeten nemen voor de regionale economie.

Wat betreft het beleid van regionaal economische programma's, is het belangrijk dat een gezamenlijke probleemerkenning bestaat. Dit houdt in dat er een sterke focus moet zijn wat betreft de doelstellingen van het programmabureau en de visie die men voor ogen heeft. Een voorwaarde hierbij is dat de verschillende partijen betrokken zijn bij het opstellen van deze doelstellingen en deze ook gezamenlijk uitdragen. De casussen in dit onderzoek hebben een verschillende benadering. De stadsregio Arnhem Nijmegen heeft samen met verschillende partijen haar Economische Agenda opgesteld. Een gezamenlijke betrokkenheid is belangrijk, omdat regionaal economische ontwikkeling via verschillende partijen tot stand moet worden gebracht. Ook is er bij

De ideale connectie veel overleg geweest tussen verschillende partijen, alvorens de programmadoelen zijn uitgewerkt. Het is belangrijk dat een sterke focus in het beleid aanwezig is die bij elke partij duidelijk is. Deze focus moet niet alleen bestaan uit een wenselijk economisch profiel, maar moet ook een haalbaar en realistisch beeld weergeven van de economische structuur van een regio. Waar de onderzochte casussen goed in zijn geslaagd is het bijeen brengen van verschillende partijen. Voor de oprichting bestond deze samenwerking tussen overheden, onderwijsinstellingen en ondernemers nog niet. De programma's slagen er goed in een facilitaire rol te spelen en verschillende belangen bij elkaar te brengen.

Wat betreft de samenwerking tussen verschillende partijen is het van belang dat een 'sense of urgency' bestaat (Arents et al., 2004). Dit houdt in dat er een gezamenlijk gevoel voor relevantie voor het programmabureau bestaat. Een voorwaarde hiervoor is bestuurlijk committent op alle niveaus. Dit betekent dat partijen elkaar resultaten moeten gunnen (Arents et al., 2004). In de onderzochte regio's zijn niet alle partijen gecommiteerd aan het programmabureau en het beleid dat het bureau voert. Niet alle gemeenten binnen de regio's voelen zich verbonden aan de regio en stellen haar economisch beleid af op de regio. Vooral de wat kleinere gemeenten hebben niet genoeg capaciteit om zich met regionale problemen bezig te houden. Het lokale belang wordt vaak dan voorop gesteld. Een gezamenlijk gevoel voor relevantie houdt ook in dat er financiële participatie bestaat van de betrokken partijen.

Een aansluitende succesfactor voor een effectief programma is dan ook dat het beleid van de verschillende partijen is verankerd met het beleid van het regionaal programmabureau. Op die manier kan een sterke visie voor de regio worden ontwikkeld. De grotere gemeenten in de regio Noordoost Brabant hebben hun beleid sterk gericht op de regio. Het sectoraal beleid van de 5-sterrenregio en haar focus op innovatie komt terug in het economisch beleid van de gemeente Oss en de gemeente 's-Hertogenbosch. Andersom geldt ook dat het beleid van het regionaal economisch programma moet aansluiten bij bestaand beleid van verschillende actoren. Alle drie de casussen slagen hier redelijk goed in. Het beleid van de gemeente Tilburg, bijvoorbeeld, sluit goed aan bij het beleid van De ideale connectie. Deels is het beleid van De ideale connectie reactief aan het beleid van de gemeente, maar deels past Tilburg haar economische beleid ook aan op die van De ideale connectie. De grotere gemeenten binnen een regio spelen dus een leidende rol binnen het regionaal economisch programma.

Ook het beleid van het Rijk, dat zich steeds meer richt op sectoraal beleid, komt terug in de doelstellingen van de onderzochte programma's. Voor de programma's is het voordelig om reactief te handelen aan het beleid van het Rijk, omdat men zo meer mogelijkheden heeft voor het binnenhalen van subsidies. Daarnaast is de aansluiting met algemene economische ontwikkelingen ook sterk. In alle drie de casussen, met name de 5-sterrenregio, richten zich op het stimuleren van innovatie. De programma's spelen hierbij in op een sterk kenmerk van de hedendaagse economie, namelijk de kenniseconomie. Het stimuleren van een kenniseconomie komt ook terug in het regionaal economisch beleid van de Europese Unie, namelijk de Lissabon-strategie.

Een andere belangrijke voorwaarde voor een succesvol regionaal economisch beleid is dat men kritisch moet blijven kijken naar haar beleid en in hoeverre dit beleid van economische waarde is

voor de regio. Het is dus belangrijk om voldoende evaluatiemomenten in te plannen (Arents et al., 2004). De 5-sterrenregio slaagt hier goed in. Dit heeft bij dit programmabureau ertoe geleid dat men zich tegenwoordig meer focust op drie sectoren in plaats van vijf. Evaluatiemomenten zijn ook belangrijk om de duurzaamheid van het programmabureau te evalueren. Het creëren van duurzaamheid zou de effectiviteit van het programmabureau en haar waarde voor de economische ontwikkeling van een regio moeten versterken. Een goede communicatie tussen de verschillende partijen, waar het programmabureau de leiding neemt, is hiervoor van groot belang (Arents et al.). Kritisch blijven betekent ook dat men voorafgaand aan het programmabureau een goede externe oriëntatie dient uit te voeren (Arents et al.). Dit houdt in dat men niet alleen naar de eigen regio moet kijken, maar ook buiten de regio. Dus zijn de sectoren waar men op richt wel uniek? Wat doen andere regio's op dit gebied? Vooral De ideale connectie zou nog kritischer hiernaar moeten kijken. Uniek zijn is een belangrijke voorwaarde voor een succesvol beleid. Door uniek te zijn hebben regionale programma's meer kans subsidies binnen te halen vanuit de provincie of het Rijk. De regionale programma's uit dit onderzoek trachten onderscheidend te operen, maar de gekozen speersectoren zijn niet altijd uniek te noemen. Toerisme is een voorbeeld van een sector waar veel regio's zich mee willen profileren, terwijl toerisme op bijna elk gebied van toepassing kan zijn. Daarnaast moet men goed kijken wat er in andere regio's gaande is. De 5-sterrenregio focust zich bijvoorbeeld op de health cluster, terwijl in Nijmegen deze cluster ook al sterk vertegenwoordigd is. In Noordoost Brabant gaat meer om de toepassing van deze sector, maar dit moet voor een buitenstaander wel duidelijk zijn.

Arents et al. beredeneren verder dat het creëren van betrouwbaarheid een belangrijke factor is om een succesvol programma neer te zetten en regionaal economische groei te stimuleren. Deze betrouwbaarheid kan vergroot worden door dingen ook daadwerkelijk af te maken. Vooraf gestelde doelen moeten dus op elke mogelijke wijze worden behaald. Dit betekent dat deze doelen ook haalbaar moeten zijn met de capaciteit die men in huis heeft.

Ook op cultureel gebied zijn er een aantal succesfactoren voor een effectief regionaal economisch programma te benoemen. In een regio moet een ons-kent-ons gevoel aanwezig zijn, waarbij partijen elkaar weten te vinden (Arents et al., 2004). Een dergelijke netwerkcultuur is belangrijk, omdat partijen vanuit verschillende disciplines moeten samenwerken. Deze samenwerking leidt tot een succesvol programma. Uit het empirisch onderzoek is gebleken dat samenwerking en netwerkvorming veelal door partijen wordt gewenst, maar dat dit begeleid moet worden vanuit één partij. Regionaal economische programma's vullen hierin een belangrijke rol. De ideale connectie en de 5-sterrenregio organiseren diverse netwerkactiviteiten waarbij verschillende partijen bij elkaar komen. Hierbij moet gedacht worden aan borrels, workshops en enkele grotere evenementen. Midden-Brabant en Tilburg staan bekend om haar sterke netwerkcultuur, met name tussen bedrijven en de gemeente en bedrijven onderling (Gemeente Tilburg, 2007).

5.3 Faalfactoren

Uit het empirische gedeelte van dit onderzoek komen ook enkele faalfactoren naar voren. Bij de opstart van een regionaal programmabureau is het belangrijk dat de betrokkenheid van verschillende partijen in een regio groot is. Dit is niet altijd het geval. Ten eerste is een sterke

betrokkenheid nodig om een economisch profiel te kunnen schetsen, waar het regionale programma zich op kan richten. Ten tweede is de betrokkenheid belangrijk, omdat men samen sterk staat. Dit betekent dat door middel van samenwerking dezelfde wensen of doelen gerealiseerd kunnen worden. Bij de 5-sterrenregio blijkt al dat de samenwerking met verschillende partijen lastig vast te houden is. Er moet een win-win situatie ontstaan, waarbij partijen de voordelen zien van regionale initiatieven. Een regionaal programmabureau zou initiatief kunnen nemen deze voordelen aan partijen duidelijk te maken. Juist de samenwerking tussen verschillende partijen zou economische ontwikkeling in de regio moeten stimuleren. Alle drie de programmabureaus geven aan economische ontwikkeling, uitgedrukt in werkgelegenheid en bnp verhoging, tot nu toe niet is gerealiseerd door de regio initiatieven. Een sterke visie zou ervoor kunnen zorgen dat gezamenlijke economische doeleinden kunnen worden gerealiseerd. Alle casussen zijn vrij recent opgestart en geven aan dat men vijf jaar de tijd zou moeten krijgen om haar doeleinden te kunnen realiseren. Daarnaast kan deze economische ontwikkeling ook nog niet gerealiseerd zijn door een te lage capaciteit binnen het programmabureau. De 5-sterrenregio en De ideale connectie kampen beiden met dit probleem.

Het is van belang dat onderlinge samenwerking tussen gemeenten essentieel is voor een effectief regionaal economisch programma. Uit de verschillende casussen blijkt dat deze samenwerking niet optimaal is, dit heeft negatieve gevolgen voor het functioneren van het programma. Bij De ideale connectie zijn bijvoorbeeld maar twee gemeenten vertegenwoordigd in het de taskforce, de rest van de gemeenten hebben geen zeggenschap binnen de organisatie. De reden hiervoor is dat de kleinere gemeenten niet genoeg capaciteiten hebben om op regionaal niveau te handelen. Juist een organisatie als De ideale connectie of de 5-sterrenregio zouden deze gemeenten moeten overhalen om regionaal te handelen. Het voordeel voor gemeenten om regionaal te handelen is dat economische ontwikkeling vaak via de regio ontstaat, en minder via gemeenten. Een belangrijk fenomeen dat hiermee samenhangt, is dat gemeenten minder mogelijkheden hebben om subsidies binnen te halen van het Rijk of provincies dan regio's hebben. Regio's hebben vaak meer capaciteiten om een goed subsidievoorstel te doen, waarmee de kans om subsidies binnen te halen ook groter wordt. Ook kleinere gemeenten hebben dus veel profijt van regionale initiatieven. In verschillende interviews is gesteld dat gemeenten geen economische ontwikkeling kunnen stimuleren, maar juist de bedrijven en kennisinstellingen. Zij zouden vooral op regionaal niveau moeten handelen, waarbij de kleinere gemeenten kunnen profiteren van de positieve gevolgen hiervan. Naar mijn mening zijn de gemeenten wel degelijk belangrijk om actief betrokken te zijn bij de regionale programmabureaus. Dit heeft ermee te maken dat gemeenten juist diegene zijn die bestuurlijke kracht hebben en op die manier randvoorwaarden kunnen bieden voor een regio. Deze bestuurlijke kracht is niet aanwezig bij regionale programma's als De ideale connectie of de 5-sterrenregio. De stadsregio Arnhem Nijmegen heeft wel meer bevoegdheden, maar meer op het gebied van mobiliteit dan op de economie. Wel is merkbaar dat de stadsregio Arnhem Nijmegen door middel van haar bevoegdheden sterker regionale belangen kan behartigen die door gemeenten niet opgepakt kunnen worden.

Zoals eerder benoemd, is het schetsen van een sterk economisch profiel van belang om je als regio te kunnen onderscheiden en op die manier economische ontwikkeling te stimuleren. Dit betekent

dat een regionaal programmabureau zich moet focussen. Uit het empirische onderzoek blijkt dat men vaak nog te ambitieus voor teveel speersectoren kiest. De stadsregio Arnhem Nijmegen focust zich bijvoorbeeld op dit moment op vijf sectoren. Men is zich ervan bewust dat niet alle sectoren voor de hele regio van toepassing zijn, maar een sterke focus is wel nodig om het regionale profiel voor een buitenstaander duidelijk te maken. Dus waarom zouden bedrijven juist voor deze regio moeten kiezen? Het onderscheidende vermogen van de regio zou dus sterk naar voren moeten komen om de concurrentie met andere regio's aan te kunnen gaan. Het creëren van een helder regioverhaal draagt hieraan bij. De promotie van de regio en het regionaal economische programma binnen en buiten de regio kan in de onderzochte casussen sterker. De 5-sterrenregio zou haar economisch beleid nog sterker kunnen promoten naar buiten toe. Deze promotie kan ervoor zorgen dat de regio als vestigingslocatie voor bedrijven en kennisinstellingen aantrekkelijker wordt. Uit meerdere interviews is gebleken dat de promotie en communicatie bij Brainport Eindhoven ervoor heeft gezorgd dat de regio nu haar sterke economische positie heeft gekregen. Ook bij de stadsregio Arnhem Nijmegen zou de regiomarketing helderder kunnen zijn. De slogan 'Cool Region' heeft geen directe relatie met de stadsregio en de sectoren waar de regio zich mee wilt profileren.

Een faalfactor waar verschillende economische programma's mee te maken hebben is te lange procedures. Dit heeft tot gevolg dat processen maar langzaam op gang komen. Volgens dhr. Van Dongen is het van belang dat er snel gehandeld moet worden om de achterstand met omliggende regio's (zoals Zuidoost Brabant) te verkleinen. Daarnaast zal de samenwerking met regio's onderling ook sterker kunnen. Samenwerking zou ervoor kunnen zorgen dat men kan leren van de succes- of faalfactoren van elkaar, daarnaast sta je samen sterker.

In tabel 5.1 zijn de genoemde succes- en faalfactoren samengevat.

Succesfactoren	Goede organisatiestructuur
	Monitorend, evaluatie en controle systeem
	Gezamenlijke probleemerkenning
	Haalbaar en realistisch doel voor ogen hebben
	Het bijeen brengen van overheden, onderwijsinstellingen en ondernemers
	Sense of urgency
	Lokaal beleid verankerd met regionaal beleid
	Goede aansluiting met beleid van het Rijk
	Goede aansluiting met algemene economische ontwikkelingen
	Voldoende evaluatiemomenten
	Goede externe oriëntatie
	Creëren van betrouwbaarheid
	Handel vanuit besef wederzijds afhankelijkheid
	Netwerkcultuur in een regio
Faalfactoren	Betrokkenheid te klein
	Nog geen economische ontwikkeling an sich
	Te lage capaciteit
	Samenwerking tussen gemeenten zwak
	Te weinig focus
	Zwakke regiomarketing / communicatie naar buiten toe
	Lange procedures
	Weinig samenwerking tussen regio's onderling

Tabel 5.1: Succes- en faalfactoren voor een regionaal economisch programma

Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusie

Centraal in deze scriptie staat de ontwikkeling van regionaal economisch beleid vanuit diverse actoren. Een belangrijke ontwikkeling die in dit beleid is waar te nemen, is dat de focus steeds meer komt te liggen op decentraal beleid, waarin regio's zelf de verantwoordelijkheid dragen voor haar economische groei. De doelstelling van deze scriptie was enerzijds inzicht te krijgen in het regionaal economische beleid vanuit diverse actoren, anderzijds is de effectiviteit van regionaal economische programma's onderzocht, teneinde succes- en faalfactoren van deze programma's te kunnen benoemen. Door middel van het uitvoeren van een empirisch onderzoek naar drie casussen, te weten De ideale connectie voor Midden-Brabant, de 5-sterrenregio voor Noordoost Brabant en De stadsregio Arnhem Nijmegen, is de werkwijze en zodoende de effectiviteit van economische programma's onderzocht. De centrale vraag uit deze scriptie is; Hoe effectief zijn regionaal economische programma's voor een regio en welke verbeterpunten zijn er voor de programma's?

Wat betreft de ontwikkeling van regionaal economisch beleid vanuit diverse actoren kan geconcludeerd worden dat men van het steunen van minder ontwikkelde regio's steeds meer aandacht besteedde aan de groeipotentie van regio's, met andere woorden, de sterkten van een regio. Deze ontwikkeling was al waar te nemen vanaf 1963, maar kreeg pas echt vorm in 2004 met de nota Pieken in de Delta. Daarnaast is de veronderstelling van het creëren van gelijkheid tussen regio's veranderd in de benadering naar de uniciteit van een regio. Ook kan geconcludeerd worden dat het beleid van het Rijk vooral reactief is geweest aan de economische conjunctuur. In tijden van economische krimp waren de financiën voor regionaal economisch beleid beperkt, waarbij meer verantwoordelijkheid bij de regio werd gelegd. Bij een periode van economische groei is juist meer beleid gevoerd vanuit Den-Haag. Ook kan gesteld worden dat in het verleden te weinig onderzoeken naar de effectiviteit van het regionaal economisch beleid vanuit het Rijk zijn gevoerd. Pas in 2000 is een grootschalig onderzoek uitgevoerd, waarna het beleid een andere wending kreeg.

Conclusie 1: In de ontwikkeling van het regionaal economische beleid ligt steeds meer focus op de groeipotentie van regio's.

Conclusie 2: Beleid van het Rijk is vooral reactief aan economische conjunctuur.

De wetenschappelijke literatuur stelt verschillende theorieën die regionaal economische groei voorspellen. De theorieën zijn niet direct te koppelen aan het regionaal economisch beleid, maar belangrijke stromingen binnen de wetenschap lopen wel gelijk met veranderingen in het beleid van het Rijk. De focus binnen wetenschappelijke theorieën die regionaal economische ontwikkeling voorspellen ligt tegenwoordig steeds meer op het bevorderen van innovatieve ontwikkelingen en de kenniseconomie. De innovatietheorie van Schumpeter is een voorbeeld van een wetenschappelijke theorie die een belangrijke bijdrage geleverd kan hebben aan deze ontwikkeling. Volgens Schumpeter wordt regionaal economische groei verklaard door een stijging van de productiefactor.

Vanaf de jaren '80 komt ook in het regionaal economisch beleid van het Rijk steeds meer de focus te liggen op het belang van investeren in een kenniseconomie. In dit opzicht lopen wetenschappelijke theorieën dus gelijk aan ontwikkelingen in de maatschappij en hoe het regionaal economische beleid hierop inspeelt. Een ander voorbeeld van deze samenhang is het denken in regionale netwerken. Netwerken zijn binnen de wetenschap geen nieuw fenomeen, maar worden wel meer gebruikt om regionaal economische groei te verklaren. Belangrijke concepten binnen deze ontwikkeling zijn wederzijdse belangen en concurrentiekracht. De clustertheorie van Porter, de innovatiesysteemtheorie van Lundvall en de leerregio van Morgan zijn voorbeelden van wetenschappelijke theorieën die ten grondslag liggen aan deze veranderingen. Ook in het regionaal economisch beleid komen deze concepten naar voren. In het beleid van de jaren '80 werd gesteld dat innovatieve bedrijven bij elkaar gevestigd dienden te worden, het liefst in de omgeving van kennisbronnen. De clustertheorie van Porter kan hieraan gekoppeld worden, waarin de kracht van concurrentiekracht om de economie te bevorderen centraal staat. Daarnaast komt vanaf de jaren '80 de verantwoordelijkheid van de economische ontwikkeling van regio's steeds meer bij de regio zelf te liggen. Dit leidt ertoe dat verschillende regionaal economische programma's ontstaan. De nota Pieken in de Delta geeft regio's nog meer de mogelijkheid om op regionaal niveau samen te werken, vanaf 2004 worden dan ook steeds meer samenwerkingsverbanden in een regio opgezet. Het belang van samenwerking tussen verschillende partijen (ondernemingen, onderwijs en overheid) komt ook tot uiting in de innovatiesysteemtheorie van Lundvall. Een samenwerking tussen deze actoren kan leiden tot een innovatiesysteem, waarbij specialisatie van regio's in een bepaalde sector tot stand komt.

Conclusie 3: Belangrijke stromingen binnen de wetenschap lopen gelijk in de tijd met ontwikkelingen in het regionaal economisch beleid vanuit het Rijk.

De oprichting van regionaal economische programma's hebben verschillende oorzaken. Grotendeels is de oprichting reactief aan beleid van het Rijk. De nota Pieken in de Delta geeft regio's de mogelijkheid om vanuit de regio initiatieven op te zetten en zodoende subsidies binnen te kunnen halen. Daarnaast is de oprichting van regionaal economische programma's ook reactief aan de opkomst van initiatieven van andere regio's. In Noord-Brabant bijvoorbeeld, hebben de successen van Brainport Eindhoven er deels toe geleid dat in omliggende regio's ook initiatieven werden opgezet.

Conclusie 4: Oprichting van regionaal economische programma's zijn reactief aan Pieken in de Delta en aan initiatieven van andere regio's.

Wat betreft de doelstellingen van de regionaal economische programma's zijn veel overeenkomsten waar te nemen. Algemene doelstellingen komen vaak neer op het vergroten van het onderscheidende vermogen van een regio, de innovatieve ontwikkeling bevorderen, het vestigingsklimaat aantrekkelijker maken en de samenwerking tussen verschillende partijen bevorderen. Dit betekent dat economische groei vaak niet een direct doel is, maar verwezenlijkt moet worden via de andere doelstellingen. De focus van de programma's ligt in lijn met de kenniseconomie. Dit betekent dat via innovaties en speersectoren economische groei gestimuleerd

dient te worden. Een specialisatie moet ervoor zorgen dat de regio's uniek zijn en daardoor aantrekkelijk worden als vestigingsregio. De focus op speersectoren is deels reactief aan de beleidsdaden van het Rijk, die zich sinds Pieken in de Delta ook steeds meer op speersectoren richt. Door als regioprogramma het Rijk in haar beleid te volgen, worden meer mogelijkheden gecreëerd tot het werven van subsidies.

Conclusie 5: Het beleid van regionaal economische programma's ligt in lijn met het beleid van het Rijk.

Met effectiviteit wordt in dit onderzoek doeltreffendheid bedoeld. In hoeverre hebben de programma's dus centrale doelen verwezenlijkt? Naast deze centrale doelen is de effectiviteit van regionaal economische programma's gemeten door te kijken in hoeverre economische groei wordt gestimuleerd, in welke mate het beleid van het programma samenhangt met beleid van andere relevante actoren en gekeken is naar enkele concrete resultaten van het programma.

De centrale doelen van De ideale connectie is het imago van Midden-Brabant te versterken, het organiserende vermogen van de regio te vergroten en een belangrijke vestigingsregio te worden voor bedrijven. Het imago van Midden-Brabant is deels al versterkt, waarbij een groot evenement aan bijgedragen heeft. Tevens is het organiserende vermogen van de regio ook verbeterd, De ideale connectie heeft samenwerking tussen verschillende partijen tot stand gebracht. Het derde doel is nog niet verwezenlijkt, mede door de te kleine capaciteit in arbeid en financiën die men heeft binnen het programmabureau. Het centrale doel van de 5-sterrenregio, het vergroten van de innovatieve ontwikkeling van de regio, is deels bereikt. Middels projecten zijn al enkele innovatieve resultaten bereikt in de regio. Vijf sectoren zouden moeten bijdragen aan deze ontwikkeling. De keuze voor vijf sectoren/clusters blijkt te ambitieus. Daarbij zou de samenhang tussen de sectoren ook sterker kunnen. De stadsregio Arnhem Nijmegen heeft als centrale doelen het versterken van de brede economische structuur van de regio, de werkgelegenheid vergroten en innovatie versterken. Er zijn geen aanwijzingen dat concreet deze doelen zijn verwezenlijkt. Dit heeft enerzijds ermee te maken dat de doelstellingen recent zijn opgesteld, en de stadsregio dus tot nu toe de doelstellingen nog niet heeft behaald. Anderzijds zijn de doelen erg breed en lastig te onderzoeken. De tot nu toe behaalde resultaten, zoals een verbeterde mobiliteit en verbeterende samenwerking tussen partijen, kunnen niet concreet in één van de doelstellingen worden geplaatst. Het zou zinvol zijn doelstellingen concreter te formuleren, waardoor beter geschetst kan worden hoe de doelstellingen worden gerealiseerd.

Er kan dus geconcludeerd worden dat centrale doelstellingen, zoals die geformuleerd zijn door de programma's deels worden gehaald. De ideale connectie slaagt het beste in concrete doelstellingen te formuleren, waardoor deze ook beter kunnen worden gerealiseerd. Doelstellingen die niet worden gerealiseerd zijn vaak te ambitieus of te abstract. Programma's zouden vijf jaar de tijd moeten krijgen haar doelstellingen te realiseren, wat dat betreft hebben zij nog enkele jaren te gaan.

Conclusie 6: Centrale doelstellingen, zoals die geformuleerd door de programma's, worden deels gerealiseerd. Concrete en realistische doelstellingen kunnen het beste worden behaald.

Economische ontwikkeling, middels een groei in BNP en werkgelegenheid, is door de onderzochte programma's nog niet gerealiseerd. Vaak zijn de middelen, zowel financieel als qua bezetting, daar te klein voor. Economische ontwikkeling is niet een direct doel van de programma's, maar een indirect doel dat via andere doelstellingen gerealiseerd moet worden. Waar de onderzochte programma's goed in slagen, is het bijeen brengen van verschillende partijen en hier een leidende rol in spelen. Volgens de programma's moet deze samenwerking uiteindelijk wel voor economische ontwikkeling van de regio zorgen. Door het bijeen brengen van verschillende partijen wordt een netwerkcultuur gecreëerd.

Conclusie 7: Regionaal economische programma's slagen er goed in verschillende partijen in een regio samen te laten werken.

Daarnaast slagen de programma's er in enkele lokale overheden meer betrokken te laten zijn met de regio, waarbij zij ook haar beleid steeds meer africhten op de regio. Met name in de grotere steden, zoals Tilburg, Oss en 's-Hertogenbosch is deze ontwikkeling waar te nemen. De kleinere gemeenten binnen een regio zijn daarentegen niet zozeer gericht op de regio. Deze gemeenten zien nog niet sterk het belang van regionale initiatieven, terwijl deze wel aanwezig is. De onderzochte programma's hebben moeite de noodzaak van regionaal handelen te tonen aan alle partijen binnen een regio, zoals gemeenten. De stadsregio Arnhem Nijmegen slaagt het beste in kleinere gemeenten actief te laten betrekken in het regionale programma.

Conclusie 8: Kleinere gemeenten zijn minder sterk betrokken bij een regio en haar programma dan grote gemeenten.

Uit het empirisch onderzoek blijkt verder dat één sterke sector of cluster de regionaal economische groei kan stimuleren en waarmee dus een onderscheidend vermogen wordt gecreëerd. De onderzochte regio's hebben niet één sector die overheersend is in de regio. Bij de keuze voor meerdere sectoren is men minder gevoelig voor economische schokken, maar door sterker te focussen kan men zich als regio wel beter onderscheiden van andere regio's. Hierdoor kan het vestigingsklimaat van de regio aantrekkelijker worden.

Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat regionale initiatieven krachtig zijn in haar faciliterende rol voor de regio. Regio's staan sterker dan het lokale, zoals gemeenten. Enerzijds kan samenwerking binnen een regio leiden tot een verhoging van de concurrentiepositie van de regio ten opzichte van andere regio's. Daarnaast kan men als regio veel makkelijker communiceren met de provincie of het Rijk. Doordat regionaal economische programma's goed passen binnen het beleid van het Rijk, kan men via dergelijke programma's subsidies binnenhalen en zo de economische ontwikkeling van de regio vergroten. De rol van economische programma's is dus van groot belang voor een regio.

Conclusie 9: De rol van regionaal economische programma's zijn essentieel voor een regio, omdat men via dergelijke initiatieven beter kan communiceren met hogere overheden en zodoende ook meer subsidies binnen kan halen.

De werkwijze van de regionaal economische programma's kunnen gekoppeld worden aan het theoretische kader uit dit onderzoek. In dit kader worden verschillende theorieën beschreven die regionaal economische ontwikkeling kunnen stimuleren. De doelstellingen en resultaten van de programma's hangen samen met enkele theorieën. De groeipooltheorie van Perroux stelt dat economische ontwikkeling gestimuleerd kan worden door het aantrekken of behouden van sleutelbedrijven. De stadsregio Arnhem Nijmegen speelt hierop in, door middel van het behouden van enkele sleutelbedrijven in de regio zoals de NXP in Nijmegen. Daarnaast kan de werkwijze van de stadsregio gekoppeld worden aan de tijd-ruimte convergentiemodel van Janelle. In deze theorie wordt gesteld dat mobiliteit een belangrijke voorwaarde is voor economische groei. De stadsregio investeert in mobiliteit, door bijvoorbeeld bedrijventerreinen goed bereikbaar te laten maken. Het stimuleren van innovatie kan tevens regionale groei tot stand laten komen. Dit staat beschreven in de theorie van Schumpeter. Zowel de 5-sterrenregio als de stadsregio Arnhem Nijmegen stimuleren innovatie in de regio. De 5-sterrenregio investeert in de kenniseconomie via projecten. De innovatiesysteemtheorie van Lundvall, waarin wordt gesteld dat via samenwerking tussen partijen regionaal economische groei kan ontstaan, wordt door alle drie de casussen gevolgd. Zowel De ideale connectie, de 5-sterrenregio en de stadsregio stimuleren succesvol samenwerking tussen ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden. Ook de clustertheorie van Porter is bij alle drie de casussen van toepassing. Via sectoren/ kansrijke clusters willen de regionale programma's de economische ontwikkeling van de regio stimuleren.

Conclusie 10: De werkwijze van de regionaal economische programma's uit dit onderzoek kunnen deels gekoppeld worden aan wetenschappelijke theorieën die regionaal economische groei voorspellen, met name de innovatietheorie, de innovatiesysteemtheorie en de clustertheorie.

6.2 Aanbevelingen

Op basis van het empirisch onderzoek kunnen enkele aanbevelingen worden gedaan voor regionaal economische programma's om haar effectiviteit te vergroten.

Allereerst zou de keuze voor het beleid en de doelstellingen gebaseerd moeten zijn op ervaringen, maar ook op onderzoek. Er zou onderzoek moeten plaatsvinden, waarbij ook gekeken moet worden naar omliggende regio's. Waarin is de regio uniek? Lijken de speersectoren niet teveel op die van andere regio's? Dergelijke vragen zouden uit een onderzoek naar voren moeten komen om een effectief beleid op te kunnen stellen. Ten tweede moeten de doelstellingen van het programma helder zijn voor alle partijen binnen een regio. Daarmee kunnen partijen ook verbonden blijven aan het programma. Ten derde moeten de doelstellingen realistisch zijn en aansluiten bij de middelen die men heeft. Een vierde aanbeveling wat betreft de doelstellingen en het beleid van de regionale programma's is dat men moet focussen. Doelstellingen zouden concreter moeten zijn. Een duidelijke focus is belangrijk om het onderscheidende vermogen van een regio te vergroten en daarmee subsidies binnen te kunnen halen. Meer subsidies betekenen meer mogelijkheden tot het vergroten van de capaciteit van het programma, dat wellicht leidt tot een economische ontwikkeling van een regio.

Aanbeveling 1: Doelstellingen van regionaal economische programma's moeten gebaseerd zijn op onderzoek

Regionale programma's worden geadviseerd regiomarketing meer terug te laten komen in het beleid van het programma. Door middel van promotie kan men de regio als vestigingsregio aantrekkelijker maken en op die manier economische ontwikkeling stimuleren. Hierbij hoeven de programma's geen dure campagnes uit te voeren, maar de communicatie naar buiten toe kan sterker. Bijvoorbeeld, door middel van het uitbrengen van persberichten kan de bekendheid van het programma al worden vergroot. Het uitbrengen van een regiokrant zou ook een goede manier zijn om de bekendheid van de regio te vergroten en daarmee de uniciteit van de regio te benadrukken. De ideale connectie heeft met het event al een goede poging gewaagd, de 5-sterrenregio en de stadsregio zouden haar voorbeeld kunnen volgen.

Met regiomarketing val je op bij de provincie of het Rijk en kan daarmee wellicht meer subsidie binnengehaald worden. In dit empirische onderzoek was alleen de stadsregio Arnhem Nijmegen wat bewuster bezig met haar regiomarketing. Een voorwaarde voor een goed regiomarketingplan is dat de boodschap en de inhoud van de campagne duidelijk moet zijn en gerelateerd moet worden met de regio. De campagne 'Cool Region' is naar mijn idee te vaag en wordt niet direct gerelateerd aan de regio Arnhem Nijmegen.

Aanbeveling 2: Regionaal economische programma's worden geadviseerd haar regiomarketing/communicatie naar buiten toe te versterken.

Regionale programma's worden aanbevolen beter samen te werken met andere regio's, waar dit nu nog te weinig gebeurt. Door op bepaalde vlakken samen te gaan werken (bijvoorbeeld omdat men een gezamenlijke sterke sector vertegenwoordigd) kan men zich als grotere regio profileren en daarmee concurreren op groter schaalniveau, zoals Europa. Daarbij zullen grotere regio's beter worden erkend door Europa en daarmee kunnen wellicht meer subsidies binnengehaald worden. Kortom, men zou niet alleen moeten concurreren, maar ook moeten samenwerken om economische ontwikkeling te stimuleren.

Aanbeveling 3: De samenwerking tussen regio's onderling zou moeten worden verbeterd.

Hoofdstuk 7 Literatuurlijst

5-sterren regio (n.d.). Noordoost Brabant: 5-sterrenregio met allure. Vinddatum 2 maart 2009 op, <http://www.5-sterrenregio.nl/Over5sterrenregio.htm>

Arents, M., Geffen, L. van, Velden, J. van & Zoon, C. (2004). *Organiserend vermogen voor regionaal arbeidsmarktbeleid. Succesfactoren en handreikingen*. In opdracht van Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Vinddatum 13 februari 2009, op <http://www.werkgeversbenadering.nl/download/organiserend.pdf>

Atzema, O.A.L.C., Lambooy, J., Rietbergen, T. van & Wever, E. (2002). *Ruimtelijk economische dynamiek. Kijk op bedrijfslocatie en regionale ontwikkeling*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Atzema, O.A.L.C., Wever, E. (1994). *De Nederlandse Industrie. Ontwikkeling, spreiding en uitdaging*. Assen: Van Gorcum

Bartels C.P.A., van Duijn, J.J. (1981). *Regionaal economisch beleid in Nederland*. Assen: Van Gorcum.

Bijvoet, C.C., Koopmans, C.C. (2004). *De effectiviteit van regionaal beleid. In wetenschappelijk onderzoek vanaf 1970*. In opdracht van Ministerie van Economische Zaken, ten behoeve van het Interdepartementaal Beleidsonderzoek. Vinddatum 5 januari 2009, op <http://www.ez.nl/dsresource?objectid=143221&type=PDF>.

Boekema, F.W.M., Broos, L. (1995). *Regional Economic Policy in the Netherlands*.

Bosch, G. (hoofd regio ontwikkeling Kamer van Koophandel Brabant). *Regioprogramma's in Noord-Brabant*. Door L. Maussart, 13-05-2009, Tilburg.

Boss, F. (programmamanager De ideale connectie). *De ideale connectie*. Door L. Maussart, 04-05-2009, Boxtel.

Broos, L. (programmamanager 5-sterrenregio). *5-sterrenregio*. Door L. Maussart, 11-05-2009, Boxtel.

Brouwer, B.J., Doornum, B.C. van, Hoord, J.P.T. van & Kop, M.C. (2007). *Oplegnotitie Werking van Netwerken II. Driedeling onderzoek naar het stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen en de centrale bestuurlijke actor de Stadsregio*. Erasmus Universiteit Rotterdam, master bestuurskunde. Vinddatum 31 augustus 2009, op <http://www.nirov.nl/Upload/nirov/Stedelijkenetwerken/PDF/OplegnotitieStadsregioAN.pdf>

De stadsregio Arnhem Nijmegen (2006). *Regionaal Plan 2005-2020*.

De stadsregio Arnhem Nijmegen (2007). *Economische Agenda. Visie en ambitie 2007-2010*.

Dikken, P.-J. den (beleidsambtenaar economische zaken gemeente 's-Hertogenbosch. Gemeente 's-Hertogenbosch. Door L. Maussart, 26-08-2009, 's-Hertogenbosch.

Dongen, R. van (wethouder economische zaken gemeente Waalwijk en tevens lid van taskforce De ideale connectie). *Gemeente Waalwijk*. Door L. Maussart, 04-09-2009, Waalwijk.

Europese Commissie (2000). *Ten dienste van de regio's*. Directoraat-generaal Regionaal beleid en directoraat-generaal Pers en communicatie: Brussel.

European Communities (2004). *Facing the challenge. The Lissabon Strategy for growth and employment*. Vinddatum 14 april 2009, op http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/kok_report_en.pdf

Gemeente Tilburg (2007). *Vooropgesteld: Tilburg Werkt!* Intern beleidsdocument.

Hospers, G. (2006). *Slimme streken: regionale innovatie in Nederland en Europa*. Actuele Onderwerpen. Lelystad: Karmac Drukwerk BV.

Hotfrog (n.d.). *N.V. NOM, Inv. en Ontw. Mij v. Noord-Nederland*. Vinddatum 5 maart 2009, op <http://www.hotfrog.nl/Companies/N-V-NOM-Inv-en-Ontw-Mij-v-Noord-Nederland>

Jong, A. de (2000). *Het regionaal beleid: de maakbaarheid van het Noorden?* Neha-Jaarboek 2000, p. 273-304. Vinddatum 5 maart 2009, op http://www.neha.nl/publications/2000/2000_10jong.pdf

Kamer van Koophandel Brabant. Vinddatum 22 mei 2009, op <http://www.brabantvooruit.nl/kaart.php?map=2>

Kieboom, M. (stagiaire 5-sterrenregio). *Effectiviteit en werkwijze van de 5-sterrenregio*. Door L. Maussart, 19-05-2009, Nijmegen.

Kuppens, E. (Programmamanager Economie, gemeente Tilburg). *Economisch beleid gemeente Tilburg en De ideale connectie*. Door L. Maussart, 25-09-2009, Tilburg.

Limburg (n.d.). *Europese fondsen en projecten*. Vinddatum 30 januari 2009, op <http://www.limburg.nl/nl/html/algemeen/beleid/Europa/EuropaEuropFondsenEnProjecten/EuropaEuropFondsenEnProjecten.asp>

Loon, J. van (wethouder economische zaken gemeente Oss en tevens lid van taskforce 5-sterrenregio). *Gemeente Oss*. Door L. Maussart, 26-08-2009, Oss.

Louter, P., Eikeren, P. van (2008). *Pieken in beeld. Nulmeting Pieken in de Delta monitor*. Onderzoek in opdracht van Ministerie van Economische Zaken. Bureau Louter. Rotterdam.

Ministerie van Economische Zaken¹ (2003-2004). *Regionaal economisch beleid in de toekomst*. Interdement. In opdracht van Ministerie van Economische Zaken, ten behoeve van het Interdepartementaal Beleidsonderzoek. Vinddatum 5 januari 2009, op <http://www.ez.nl/dsresource?objectid=53727&type=PDF>.

Ministerie van Economische Zaken² (n.d.). *Lissabon-strategie*. Vraag en antwoord. Vinddatum 30 januari 2009, op http://www.ez.nl/Onderwerpen/Meer_innovatie/Lissabon_strategie/Vraag_en_antwoord

Ministerie van Economische Zaken³ (2006). *Pieken in de Delta. Gebiedsgerichte Economische Perspectieven*. Vinddatum 23 maart 2009, op <http://www.ez.nl/dsresource?objectid=143510&type=PDF>

Ministerie van Economische Zaken⁴ (2008). *Pieken in de Delta. Resultaten Tender*. Vinddatum 23 maart 2009, op <http://www.ez.nl/dsresource?objectid=159269&type=PDF>

Nistelrooij, L.J.J. van (n.d.). *Europa dichterbij. Een handleiding voor Europese regionale ontwikkeling in Nederland*. Vinddatum 27 januari 2009, op <http://vannistelrooij.cda.nl/LinkClick.aspx?link=Europa+Dichtbij%2FFolder+regionaal+beleid+2006%2FBrochure+Structuurfondsen+Van+Nistelrooij.pdf&tabid=9812&mid=19962&language=nl-NL>

Panjer, M. (2006). *Systematisch Innoveren in de Regio. Een onderzoek naar de praktische invulling van het Regionaal Innovatiesysteem*. Tilburg: Universiteit van Tilburg, Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen.

Pellenbarg, P.H. (2006). *Van het oude naar het nieuwe regio-beleid*. College Economische Geografie, RU Groningen. Vinddatum 23 februari 2008, op <http://www.rug.nl/staff/p.h.pellenbarg/voordrachten/18.%20van%20het%20oude%20naar%20het%20nieuwe%20regio-beleid.pdf>

Raspe, O. & Oort, F.van (2007). *Ruimtelijkeconomisch beleid in de kenniseconomie*. Ruimtelijk Planbureau. Den-Haag. Vinddatum 2 april 2009, op http://www.rivm.nl/bibliotheek/digitaaldepot/Ruimtelijk-economisch_beleid_in_de_kenniseconomie.pdf

REAP Noordoost Brabant (n.d.). *5-sterrenregio Noordoost Brabant*.

SenterNovem (2009). *Pieken in de Delta. De regeling*. Vinddatum 8 april 2009, op http://www.senternovem.nl/pid/de_regeling/index.asp

SER (1990). *Advies regionaal-economisch beleid. Advies inzake het regionaal-economisch beleid 1991-1994*. Economische Zaken.

SER (2008). *Perspectief op de Randstad*. Vinddatum 30 maart 2009, op http://www.ser.nl/~media/DB_Deeladviezen/2000_2009/2008/b26620/b26620_3.ashx

Verhoeven, E. (adviseur werken de Stadsregio Arnhem Nijmegen). *De Stadsregio Arnhem Nijmegen en thema economie*. Door L. Maussart, 05-06-2009, Nijmegen.

Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den-Haag: LEMMA.

Visser, B. (adviseur bestuur en financiën, coördinatie Stadsregioraad de Stadsregio Arnhem Nijmegen). *Historie en ontwikkeling van De Stadsregio Arnhem Nijmegen*. Door L. Maussart, 05-06-2009, Nijmegen.

Voerman, J. F. (2001). *Verstedelijking en migratie in het Oost-Groningse Veengebied 1800-1940*. Vinddatum 25 maart 2009, op <http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/eco/2001/j.f.voerman/h1.pdf>

Vree, R.J.J. de (1993). *Bouwen aan regionaal beleid. Een kwalitatieve beoordeling van de Europese stimuleringsprogramma's in de doelstelling-2 regio Zuid-Limburg op basis van de bouwstenen van een (nieuw) gefundeerd regionaal economisch concept*. Tilburg: Katholieke Universiteit Brabant, sectie regionale economie en economische geografie.

Weterings, A., Oort, F. van, Raspe, O. & Verburg, T. (2007). *Clusters en economische groei*. Vinddatum 30 maart 2009, op Planbureau voor de Leefomgeving: <http://www.pbl.nl/nl/publicaties/rpb/2007/Clusters-en-economische-groei.html>

Widdows, E (2006). *Effectiviteit eist voorrang op efficiency. Het opsporen van verborgen verspilling*. Vinddatum 3 november 2009, op <http://www.managementsite.nl/559/performance-management/effectiviteit-eist-voorrang-efficiency-1.html>

Wingerden-Boers, P. van (lid van College van Bestuur, Portefeuillehouder Werken en Economie, de stadsregio Arnhem Nijmegen en tevens burgermeester van gemeente Rheden). *De stadsregio Arnhem Nijmegen economie en gemeentelijke belangen*. Door L. Maussart, 03-07-2009, de Steeg.

Bijlage 1 Lijst van interviewpersonen

Programmamanager De ideale connectie: Dhr. F. Boss (04-05-2009)

Programmamanager 5-sterrenregio: Dhr. L. Broos (11-05-2009)

Hoofd regio ontwikkeling Kamer van Koophandel Noord-Brabant: Dhr. G. Bosch (13-05-2009)

Stagiaire 5-sterrenregio: Dhr. M. Kieboom (19-05-2009)

Adviseur 'werken' de stadsregio Arnhem Nijmegen: Mevr. Verhoeven (05-06-2009)

Adviseur bestuur en financiën, coördinatie Stadsregioraad de stadsregio Arnhem Nijmegen: Dhr. B. Visser (05-06-2009)

Lid van College van Bestuur, portefeuille economie, de stadsregio Arnhem Nijmegen en tevens burgermeester van gemeente Rheden: Mevr. van Wingerden-Boers (03-07-2009)

Beleidsambtenaar kenniseconomie / Food & health cluster economische zaken, gemeente 's-Hertogenbosch: Dhr.den Dikken (26-08-2009)

Wethouder economische zaken, gemeente Oss en tevens lid van taskforce 5-sterrenregio: Dhr. van Loon (26-08-2009)

Wethouder economische zaken, gemeente Waalwijk en tevens lid van taskforce De ideale connectie: Dhr. van Dongen (04-09-2009)

Programmamanager Economie, gemeente Tilburg: Dhr. Kuppens (25-09-2009)

Bijlage 2 Interviewleidraad

1. De ideale connectie: Frank Boss

Algemene vragen over programma

- Wanneer is het programma opgezet en met welke redenen?
- Waarom richt men zich op de sectoren Leisure, Logistics en Life sciences (de zorgsector)
- Liggen vooronderzoeken hieraan vooraf?
- Waarom wordt creatieve industrie niet apart afgebakend?
- Welke rol speelt REAP in De ideale connectie?
- Waarom is er in februari een event georganiseerd?
- Zijn er naar aanleiding van dit event meerdere projecten of samenwerkingsverbanden tot stand gekomen?

- In hoeverre loopt het beleid van dergelijke programma's samen met ander lokaal beleid (zoals van provincies)? Wordt hier op gelet?
- Tegen welke problemen loopt het programma aan?
- Hoe duurzaam is het programma voor de toekomst?

Algemene vragen over regio

- Hoe is het gebied afgebakend?
- Hoe heeft de economie zich in de laatste ..?. jaar ontwikkeld in de regio?
- Welke bedrijven of sectoren zijn belangrijk voor de regio en hoe komt dit?
- Welke ontwikkelingen in de regionale economie zijn van invloed op het feit dat De ideale connectie zich op de drie sectoren richt?
- Ziet u het feit dat Midden-Brabant tussen piekregio's valt als een belemmering op een kans? (kans = bijv dat er niet van boven af wordt bestuurd en bepaald, maar dat zelf de invulling aan de regio kan worden gegeven)
- Welke invloed heeft het programma op de economische ontwikkeling van de regio?
- Waar uit zich dit in? Specifieke kenmerken (bijv. netwerken, bekendheid in de regio, meer werkgelegenheid, ...)

Vragen over effectiviteit

Impact

- Hoe effectief is het programma?
- Hoe kan dit worden aangetoond? (Cijfers e.d.)

Resultaten

- Welke doelen heeft het programma?
- Hoe worden deze doelen bereikt?

Operationele doelstellingen

- Meten jullie indicatoren om de effectiviteit van het programma te onderzoeken?
- Worden er onderzoeken verricht naar effectiviteit? Zo nee, waarom niet?

Economisch

- Hoeveel projecten per jaar? Zit hier een stijging of daling in de laatste jaren?
- Komt dit uit met begroting (overschot of tekort)

2. 5-sterrenregio: Luc Broos

Algemene vragen over programma

- Wanneer is het programma opgezet en met welke redenen?
- Waarom een programma nodig in de regio?
- Wat zijn doelen van het programma en hoe worden deze bereikt?
- Waarom is gekozen voor de sectoren Food, Machines en systemen, Zorg en farma, Logistiek en Toerisme en recreatie? Naar aanleiding van onderzoek van Buck Consultants?
- Tegen welke problemen loopt het programma aan?
- Hoe duurzaam is het programma voor de toekomst?

- Hoe effectief is de 5-sterrenregio volgens u?
- Waar uit dit zich in?

- Hoeveel projecten worden er per jaar uitgevoerd?
- Zit hier een ontwikkeling in?

Algemene vragen over regio: Noordoost Brabant

- Hoe is het gebied afgebakend?
- Wat zijn sterkten van de regio?
- Wat zijn zwaktes?
- Wat zijn kansen en belemmeringen voor de regio?
- Hoe speelt de 5-sterrenregio hierop in?
- Waarom dient de regio promoott te worden? Wat hoopt men hiermee te bereiken?
- Hoe heeft de economie in de regio zich de laatste jaren ontwikkeld in de regio?
- In hoeverre draagt de 5-sterren regio bij aan de economische ontwikkeling van de regio Noordoost Brabant? Waar blijkt dit uit?
- Worden hier tussentijdse onderzoeken naar gedaan? Evaluatie onderzoeken?

3. 5-sterrenregio: Maurice Kieboom

- Wat zijn concrete effecten van het programma de 5-sterren regio?
- Welke bijdrage levert het voor de regionale economie?
- Waar blinkt de regio Noordoost Brabant in uit en hoe kan de 5-sterrenregio hierop inspelen?
- Wat zijn succesfactoren van het programma?
- Wat zijn faalfactoren van het programma?
- Welke verhalen spelen er over het programma bij andere partijen (bedrijfsleven, onderwijs, overheid)?
- Wat is je algemene mening over het programma? Heeft het nut? Is het duurzaam voor de toekomst? Hoe kan het programma verbeterd worden? Wat heeft men daarvoor nodig?

4. Hoofd regiostimulering Kamer van Koophandel Brabant: Gijs Bosch

Regio Midden-Brabant

- Hoe heeft deze regio zich economisch weten te ontwikkelen?
- In hoeverre draagt De ideale connectie bij aan de economische ontwikkeling van deze regio? Of in hoeverre is dit mogelijk?
- Waaruit blijkt dat?
- Wat zijn sterkten van de regio?
- Wat zijn zwakten van de regio?
- Wat zijn kansen en belemmeringen voor de regio?
- In hoeverre speelt De ideale connectie in op sterkten, zwakten, kansen en belemmeringen van de regio?
- Waar blijkt dat uit?
- Zou een programma als De ideale connectie veel kunnen betekenen voor de economie van de regio?

Regio Noordoost Brabant

- Hoe heeft deze regio zich economisch weten te ontwikkelen?
- In hoeverre draagt het programma de 5-sterrenregio hierbij aan?
- Waaruit blijkt dat?
- Wat zijn sterkten van de regio?
- Wat zijn zwakten van de regio?
- Wat zijn kansen en belemmeringen voor de regio?
- Hoe speelt de 5-sterrenregio hierop in?
- Waar blijkt dat uit?

Algemeen

- Wat is uw algemene mening over economische programma 's en de effectiviteit hiervan?
- Wat zijn goede praktijkvoorbeelden van regionaal economische programma en waarom?

5. Adviseur werken de Stadsregio Arnhem Nijmegen: Eva Verhoeven

Algemene vragen over het samenwerkingsverband

- Wanneer is de Stadsregio opgezet en met welke redenen?
- Waarom is de Stadsregio nodig in de regio?
- Wat zijn doelen en hoe worden deze bereikt?

- In hoeverre kan het samenwerkingsverband Stadsregio Arnhem-Nijmegen vergeleken worden met regionaal economische programma's die kleiner van omvang zijn?
- In hoeverre streeft de Stadsregio naar een economische ontwikkeling van de regio? Hoe uit zich dit?
- Tegen welke problemen loopt het programma aan?
- Hoe duurzaam is het programma voor de toekomst?
- Hoe effectief is de Stadsregio volgens u?
- Waar uit dit zich in?
- Wordt hier onderzoek naar verricht?

Stadsregio & regio

- Wordt er in de economische visie bepaalde sectoren aangewezen die de regio moeten 'dragen'? Waarom wel/niet?
- Wat zijn economische sterktes en kansen van de regio?
- Wat zijn economische zwaktes en bedreigingen van de regio?
- Hoe heeft de economie in de regio zich de laatste jaren ontwikkeld?
- In hoeverre speelt de Stadsregio in op ontwikkelingen in de regio? Zoals economische veranderingen qua bedrijvigheid?
- Waarom dient de regio promotie te worden? Wat hoopt men hiermee te bereiken?
- In hoeverre draagt de Stadsregio bij aan de economische ontwikkeling van de regio Arnhem-Nijmegen? Waar blijkt dit uit?
- Worden hier tussentijdse onderzoeken naar gedaan? Evaluatie onderzoeken?

6. Adviseur bestuur en financiën, coördinatie Stadsregioraad de Stadsregio Arnhem Nijmegen: Bob Visser

- Hoe is de Stadsregio ontstaan?
- Welke doelen had de Stadsregio van oudsher?
- Hoe heeft dit zich ontwikkeld? Zijn de doelen veranderd?
- Is de Stadsregio gegroeid en zo ja, waar blijkt dit uit?
- Hoe effectief is de Stadsregio Arnhem Nijmegen?

7. Burgemeester gemeente Rheden + lid van College van Bestuur (portefeuille werken en economie) Stadsregio Arnhem Nijmegen: Petra van Wingerden-Boers

Samenwerking: in Economische Agenda wordt gesteld dat samenwerking met andere partijen steeds belangrijker wordt gevonden.

- Waarom samenwerking met andere partner, dus buiten de gemeentes, belangrijk gevonden?
- Hoe komt deze samenwerking tot uiting?
- Veel bereidheid van potentiële partners voor samenwerking?

Sectoren: Energie en milieu, Halfgeleiders en technologie, Mode en vormgeving, Toerisme, Gezondheid, zorg en welzijn:

- Waarom in het beleid gekozen voor sectoren?
- Welke belangen spelen het grootst bij de keuze naar de 5 sectoren? Vanuit bedrijven of vanuit gemeentes?
- In hoeverre heeft het beleid van het Rijk met Pieken in de Delta invloed op de gekozen sectoren?

Gemeentes/provincie en stadsregio

- Hoe ligt de verhouding van grote gemeentes en kleine gemeentes bij het belangenbehartiging?
- In hoeverre is het beleid van de gemeentes gericht op regionaal niveau? Wordt dit gestimuleerd? Waarom wel/niet?
- Andersom: hoe worden regionale plannen vertaald op lokaal niveau?
- In hoeverre loopt het beleid van de stadsregio samen met het beleid van de provincie Gelderland?

Effectiviteit

- Wat is de invloed van de Stadsregio op de economische ontwikkeling van de regio?
- Zal dit door middel van de plannen uit de Economische Agenda worden vergroot? Zo ja hoe wordt dit bereikt?
- Wat zijn succesfactoren van de stadsregio op de economie van de regio?

- Wat zijn faalfactoren?
- Wat zijn kansen/bedreigingen?

8. Kenniseconomie / Food & health cluster economische zaken, gemeente Den Bosch: Piet-Jan den Dikken

- In hoeverre vindt er samenwerking plaats tussen de gemeente en het programmabureau? En hoe uit zich de samenwerking?
- In hoeverre is het beleid van de gemeente afgestemd op de 5sterrenregio?
- Is gemeentelijk beleid regionaal gericht? Sinds wanneer en hoe uit zich dat?
- Wat is het voordeel voor 's-Hertogenbosch om regionaal te handelen?
- Wat vindt u van het beleid van de 5-sterrenregio (vooral innovatie stimuleren en keuze voor 5 sectoren: food, health, farma, toerisme en machinebouw) En sluit dit aan bij het beleid van de gemeente?
- Voert de gemeente ook sectoraal beleid toe?
- Waarom zijn deze clusters specifiek voor de regio van toepassing en niet andere regio's?
- In hoeverre vindt u een programmabureau als de 5sterrenregio effectief?
- Welke succes en faalfactoren heeft de 5sterrenregio vanuit uw standpunt?
- Welke verbeteringen zou het programma moeten hebben met betrekking tot de regio of uw gemeente?
- Meer algemeen: In hoeverre gelooft u in regionaal economisch beleid dat vanuit de regio gestuurd wordt in plaats van vanuit de nationale overheid? En met betrekking tot regionaal economisch beleid van grotere steden?

9. Wethouder economische zaken gemeente Oss + lid van taskforce 5-sterrenregio: Jan van Loon

5-sterrenregio en taskforce

- In hoeverre bent u betrokken bij de opstelling van het beleid van de 5-sterrenregio?
- Wie zijn er het meest betrokken geweest hierbij (qua ondernemingen, gemeentes), en hoe liggen de verhoudingen bij besluiten? Ook tussen gemeenten onderling? (bijv. Den Bosch groter besluitrecht??)
- Waarom wordt een samenwerking tussen verschillende partijen in de regio belangrijk gevonden?
- In hoeverre kan de 5sterrenregio economische ontwikkeling in de regio stimuleren?
- Wat zijn succes en faalfactoren van het programmabureau en haar beleid?
- Welke verbeteringen kan de 5-sterrenregio in de toekomst aanbrengen om het economische effect op de regio te vergroten?

5-sterrenregio en gemeentelijk beleid:

- In hoeverre sluit het regionaal beleid en de doelstellingen van de 5sterrenregio aan bij het economisch beleid van de verschillende gemeenten (en specifiek die van de gemeente Oss)?
- In hoeverre wordt er in de gemeente ook sectoraal beleid gevoerd, en zijn deze overeenkomstig met de sectoren die de 5sterrenregio voor ogen heeft?
- In hoeverre zijn de verschillende gemeenten betrokken bij de 5sterrenregio en hoe wordt ervoor gezorgd dat de gemeenten hun beleid ook afstemmen op de doelstellingen van de 5sterrenregio?
- In hoeverre loopt het beleid van de 5-sterrenregio samen met ander beleid. Dus bijv. met pieken in de Delta?
- Wat is uw algemene mening over het feit dat de regio steeds meer verantwoordelijkheid krijgt, is dit een goede ontwikkeling? En is dit duurzaam voor de toekomst?

10. Wethouder economische zaken gemeente Waalwijk + lid van taskforce De ideale connectie: Rine van Dongen

De ideale connectie

- In hoeverre bent u betrokken bij de opstelling van het beleid van De ideale connectie?
- Wie zijn er het meest betrokken geweest hierbij (qua ondernemingen, gemeentes), en hoe liggen de verhoudingen bij besluiten? Ook tussen gemeenten onderling? (bijv. Tilburg groter besluitrecht??)
- Waarom is er gekozen voor de sectoren Leisure, Logistics en life science? Vindt u dit effectief?
- Waarom wordt een samenwerking tussen verschillende partijen in de regio belangrijk gevonden?
- In hoeverre kan De ideale connectie economische ontwikkeling in de regio stimuleren? Zo niet, wat is daarvoor nodig?

- Wat zijn succes en faalfactoren van het programmabureau en haar beleid?
- Welke verbeteringen kan De ideale connectie in de toekomst aanbrengen om het economische effect op de regio te vergroten?

De ideale connectie en gemeentelijk beleid

- In hoeverre sluit het regionaal beleid en de doelstellingen van De ideale connectie aan bij het economisch beleid van de verschillende gemeenten (en specifiek die van de gemeente Waalwijk)?
- In hoeverre wordt er in de gemeente ook sectoraal beleid gevoerd, en zijn deze overeenkomstig met de sectoren die De ideale connectie voor ogen heeft?
- In hoeverre zijn de verschillende gemeenten betrokken bij De ideale connectie en hoe wordt ervoor gezorgd dat de gemeenten haar beleid ook afstemmen op de doelstellingen van De ideale connectie?
- In hoeverre loopt het beleid van De ideale connectie samen met ander beleid. Dus bijv. met pieken in de Delta?

Ideale connectie en provinciaal beleid

- In hoeverre sluiten de doelstellingen en het beleid van De ideale connectie aan bij het provinciaal beleid van Noord Brabant?
- In hoeverre heeft men de provincie nodig?

Algemeen

- Wat is uw algemene mening over het feit dat de regio steeds meer verantwoordelijkheid krijgt, is dit een goede ontwikkeling? En is dit duurzaam voor de toekomst?

11. Programmamanager Economie, gemeente Tilburg: Emile Kuppens

De ideale connectie en gemeentelijk beleid:

- In hoeverre voert de gemeente Tilburg sectoraal beleid toe? En in hoeverre sluiten deze sectoren aan bij de sectoren die De ideale connectie wil stimuleren (logistiek, leisure, life science)?
- In hoeverre stemt de gemeente haar beleid af op de regio? Welke ontwikkeling is hierin waar te nemen? En probeert De ideale connectie dit te stimuleren?
- En andersom: heeft u het idee dat De ideale connectie haar doelstellingen aansluit bij het bestaande economisch beleid van de verschillende gemeenten? En dan met name Tilburg, omdat dit een grote speler is binnen de regio?
- Hoe ziet de samenwerking tussen de gemeenten in de regio Midden-Brabant eruit?
- En de samenwerking met andere partijen, ondernemers en onderwijsinstellingen?
- In hoeverre draagt De ideale connectie bij aan deze samenwerking?
- In hoeverre vindt u het belangrijk dat ook de kleinere gemeenten betrokken zijn bij De ideale connectie?
- In hoeverre loopt het beleid van de gemeente Tilburg samen met het beleid van het Rijk (pieken in de Delta)? En de provincie? Wordt hier door de gemeenten rekening mee gehouden?

Effectiviteit De ideale connectie

- Wat zijn succes en faalfactoren van het programmabureau en haar beleid?
- In hoeverre kan De ideale connectie economische ontwikkeling in de regio stimuleren? Zo niet, wat is daarvoor nodig?
- Welke verbeteringen kan De ideale connectie in de toekomst aanbrengen om het economische effect op de regio te vergroten?
- Wat kan De ideale connectie doen om alle belangrijke partijen in de regio mee te krijgen?